

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • OKTÓBER • ŘÍJEN • PAŹDZIERNIK • 1994 • Č. 10(437) CENA 5000 ZŁ

Vystúpenie skupiny mažoretiek z Prievidze na prehliadke dychoviek v Krempachoch.
Podrobnejšie o prehliadke na str. 16-17. Foto: J.Š.

V ČÍSLE:

Suvadovci	2
Jurgovský husliar	3
Individualizmus či nezáujem?	4
Češi v Polsku	5
Škola hrou	6
Z dejín horozubrického urbáru	7
Na skle maľované	8
Krajania za oceánom	9
Pro vzájemnost a spolupráci	9
Nad Tatrou sa blýska	10
Kežmarský trh	11
Slovák: podozrivý	12
Zo života včiel	13
Z české literatúry	14-15
Krempašská prehliadka dychoviek	16-17
Zo slovenskej literatúry	18-19
Čitatelia - redakcia * Redakce - čtenáři	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychožábava - humor	30-31
Zaujímavosti zo sveta	32

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-09-41

ORGAN TOWARZYSTWA
SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE
(ORGÁN KULTÚRNO-SOCIÁLNEJ
SPOLOČNOSTI ČECHOV A
SLOVÁKOV V POŁSKU)

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
tel. 34-11-27

Wydawca
Zarząd Główny TSKCiS

Sponsor
Ministerstwo Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny
JÁN ŠPERNOGA

Zespół
Vlasta Juchniewiczová,
Beata Klimkiewiczová, Eugen Mišinec,
Jozef Pivovarčík

Społeczne kolegium doradcze
Augustín Andrašík, Žofia Bogačíková, Jozef
Čongva, František Harkabuz, Žofia
Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav
Knapčík, Lídia Mšalová, Anton Pivovalčík

Skład i łamanie
"IKTUS"

Druk
Drukarnia TSKCiS
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty
Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny TSKCiS w Krakowie w
terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty:
jeden numer - 5000 zł, kwartalnie - 15000 zł,
rocznie - 60000 zł.
Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa
o 100%

Nie zamówionych tekstów, rysunków i
fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstów.

Predseda Komisie pre národnostné menšiny Jacek Kuroň
(sprava) otvára stretnutie

Delegácia našej Spoločnosti. Foto: J.Š.

KRAJANSKÉ STRETNUTIE V SEJME PR

Keď po páde totality vznikla v novozvolenom Sejme PR Komisia pre národnostné a etnické menšiny, jednou z jej prvých iniciatív bolo rozhodnutie o usporadúvaní občasných stretnutí so zástupcami národnostných organizácií. Mali sa stať pre Komisiu zdrojom informácií o živote a najdôležitejších problémoch národnostných menšín a súčasne pohnútkou pre jej činnosť. V uplynulých rokoch sa uskutočnilo niekoľko takýchto spoločných stretnutí venovaných o.i. problematike ústavného záznamu a zákona o menšinách, masmédiách, národnostnému školstvu a iným otázkam.

V tomto roku sa sejmová komisia rozhodla stretávať zvlášť so zástupcami jednotlivých národnostných menšín a etnických skupín. 24. augusta t.r. sa teda uskutočnilo stretnutie s predstaviteľmi našej, slovenskej a českej menšiny a popri poslancoch - členoch komisie s jej predsedom Jackom Kuroňom sa jej o.i. zúčastnili: námestník ministra kultúry a umenia Michal Jagiello, predstaviteľia Ministerstva národného vzdelávania, Kancelárie pre otázky národnostných menšín a ďalší. Našu Spoločnosť zastupovali: predseda a tajomník ÚV KSSČaS Eugen Mišinec a Ľudomír Molitoris, podpredsedovia a členovia predsedníctva ÚV Augustín Andrašák, Zenon Jersák, Anton Pivovarcík, Ján Špermoga, Bronislav Knapčík, Dominik Surma, predsedca OV na Orave Robert Kulaviak a predsedníčka SSV v Jurgove, učiteľka Mária Glodasiaková.

Otvárajúc stretnutie predsedca komisie Jacek Kuroň o.i. povedal: *Stretnanie sa s vami zvlášť, tak ako predtým s predstaviteľmi iných menšín, aby sme sa mohli podrobnejšie oboznať s vašimi problémami, špecifickými pre Slovákov a Čechov v Poľsku, a podľa možnosti pomôcť v ich riešení...*

Popisovanie všetkých problémov a ťažkostí, s ktorými sa naša menšina každodenne borí, by zabralo príliš veľa miesta. Preto uvedme aspoň tie najdôležitejšie, ktoré naša delegácia predstavila poslancom. Menšiny v Poľsku nadálej ne-

majú zaručené národnostné práva ani vhodným ústavným záZNAMOM či článkom, ani osobitným zákonom o menšinách, aké už majú iné krajinu v strednej Európe, napr. Slovensko. Nemáme sa preto na čo odvolať v prípade porušovania týchto práv hoci aj gminnými samosprávami, najmä keď nám nemá kto pomôcť, alebo keď pomoc a intervencia vyšších orgánov nie je účinná. Týka sa to napr. zdanenia našich kultúrnych miestností - klubovní v jablonskej gmine na úrovni podnikateľských firiem, alebo zrušenia polovice úviazku pre slovenskú "nultú" triedu v Novej Belej, nehovoriac o odstraňovaní slovenských nápisov a ničení iných historických pamiatok na sakrálnych objektoch a pod.

Vážne obavy vzbudzuje vlaňajšie rozhodnutie Sejmu o odovzdávaní škôl pod správu gmin. Najmä tam, kde samosprávy nemajú k našej menšine príliš priaznivý postoj, môže dôjsť - pod zámliekou nedostatku peňazí - k obmedzovaniu a postupnému rušeniu výučby materinského jazyka. V poslednom čase už v niekoľkých školach zmenšili počet hodín slovenčiny. Keďže Ministerstvo školstva nadálej nemá program vzdelávania učiteľských kádov, mohlo by vymedziť aspoň niekoľko štúpendí pre našich kandidátov, aby mohli štудovať na Slovensku.

Predstaviteľia Spoločnosti hovorili tiež o problémoch týkajúcich sa slovenských bohoslužieb na Spiši a Orave, o nedostatočných dotáciach, ktoré ďaleko zaostávajú za stúpajúcou infláciou a rastom cien, o náboženskej netolerancii v Zelove, nezamestnanosti v tomto meste a o prekážkach tamoxých orgánov znemožňujúcich českým krajanom vyvíjať hospodársku činnosť. Poukázali i na potrebu vypracovať v Sejme taký volebný poriadok, ktorý by menšinám zaručoval zastúpenie v parlamente, a predstavili celý rad ďalších návrhov.

Počas diskusie námestník ministra kultúry a umenia Michal Jagiello o.i. zdôraznil, že jeho rezort robí všetko pre zvýšenie pomoci štátu menšinám, ale o výške dotácií rozhoduje aktu-

álny stav štátneho rozpočtu, ktorý je veľmi skromný. Vyjadril uznanie Spoločnosti za dobré hospodárenie obdržanými prostriedkami a za vydanie publikácie o účasti Slovákov vo Varšavskom povstani.

Predstaviteľky Ministerstva národného vzdelávania oznámili, že v prípade potreby ministerstvo bude zamestnávať učiteľov zo Slovenska, aj keď podľa ich mienky nie je situácia s učiteľskými kádrami taká zlá. Netreba sa obávať rušenia slovenčiny, lebo v gminách sa peniaze rozdelenie rovnako na výučbu všetkých jazykov. Zdôraznili tiež, že slovenčinu na spišských a oravských školách nemožno brať ako jazyk cudzí, ale materinský a že neexistujú žiadne prekážky, aby na školách viseli dvojjazyčné náписy.

Zhrnujúc stretnutie predsedca Komisie pre národnostné menšiny Jacek Kuroň o.i. konštatoval, že ovšem, naša menšina má hodne väčších problémov, ale nevyplývajú z nedostatku buď nedokonalosti práva, ale hlavne z nevhodného vzáťahu k menšine niektorých ľudí, čo je vôbec pre pohraničie typické, no a na druhej strane z nedostatku finančných prostriedkov. Sejm pracuje na príprave zákona o menšinách, ale sám zákon problémy nevyrieši. Podľa neho obavy pred samosprávami sú prehnané. Jacek Kuroň zároveň príslúbil pomoc o.i. v otázkach týkajúcich sa zdanenia klubovní a učiteľa pre Harkabuz a obrátil sa na krajanov s výzvou, aby aktívne pôsobili v prospech rozvoja poľsko-slovenskej pohraničnej spolupráce.

* * *

Po stretnutí v Sejme delegáciu našej Spoločnosti prijal veľvyslanec Slovenskej republiky PhDr. Marián Serváčka. Počas dlhšieho rozhovoru, ktorého sa zúčastnil aj konzul SR Dr. Ján Jacko, krajania oboznámili p. veľvyslanca s aktuálnou činnosťou Spoločnosti a najdôležitejšími problémami, medzičím s naliehavou potrebou zvýšenia počtu štúpendí pre krajanských uchádzacov o štúdium na stredných a vysokých školách na Slovensku.

Pán veľvyslanec, ktorý Spiš a Oravu dobre pozná ešte z čias svojho pôsobenia na Jagelovskej univerzite v Krakove, si všetko s pochopením vypočul a príslúbil svoju pomoc v riešení niektorých otázok.

J.Š.

SUVADOVCI

Meno Suvada znamená na Orave oveľa viac, než iba obyčajné priezvisko. Suvada je široko známy pojem jablonských nastavovačov zlomených alebo vykľbených končatín. Tento starodávny rod ľudových liečiteľov, dnes by sme povedali - ortopéarov, vykonáva túto činnosť nepretržite už vyše päťstoročia. Popri rolníctve to bola pre nich vždy dodatočná práca, ktorou zostala až dodnes. Pomáhali ľuďom v nešťastí nehladiac nikdy na odmenu. Vždy sa uspokojili s tým, čo od uzdravených dostali. Nebol to zárobok, ale služba. Snažili sa pomôcť, kto ich o pomoc požiadal a nezriedka to bolo mimo Oravu, ba aj na Slovensku. Nastavovali polámané kosti nielen ľuďom, ale aj zvieratám, najmä volom, ktoré boli v minulosti na hornej Orave veľmi vzácnym ľažným dobytkom.

Overení Budapešťou

Suvadovci sa na hornej Orave usadili skôr ako Thurzovci osídliili tento hornatý a lesný kraj. Horná Orava bola vtedy atraktívnym zdrojom dreva, najmä vďaka lacnej preprave, ktorú zaručovali oravské rieky. Na jar, keď sa úroveň vody dostatočne zdvihla, zbijali zruční plníci priamo na vode mnohogubíkové plte a takto splavovali drevo dolu Oravou. Pribúdalo lesných robotníkov, rúbalo sa vo veľkom, a tak často dochádzalo k úrazom. Privalených, dolámaných a okaličených drevorubačov bolo treba liečiť. Vtedy sa na Orave zjavil prvý Suvada - doktor. Dali mu bývanie v Trstenej, kde si založil akýsi provizórny špitál - ošetrovňu. Určite neboli bohatý, keď sa podujal pracovať v takejto divokej a drsnej krajině. Nemohol si dovoliť poslať do škôl svojho jediného syna, a preto ho sám zaúčil lekárskemu remeslu. Predovšetkým naprávňať vykľbené a zlomené končatiny.

Cas plynul, starý doktor Suvada sa pominul a v jeho diele pokračoval syn. Bez škôl a lekárskeho diplому pomáhal nešťastníkom, pre ktorých bol v tomto prostredí jedinou záchrannou. Chýr o jeho schopnostiach sa rozniesol aj mimo Oravu. Dozvedeli sa o ňom aj úrady a oravským "šarlatánom" sa zaoberala dokonca uhorská lekárska komora v Budapešti.

- Túto zaujímavú historiku nášho znameniteľného predka mi neraz rozprával môj otec, ktorý ju poznal od svojho otca. Podobne, ako schopnosť naprávať a liečiť choré kosti, aj tento príbeh prechádzal z otca na syna - hovorí Alojz Suvada, dnes aktívny ľudový liečiteľ v Jablonke.

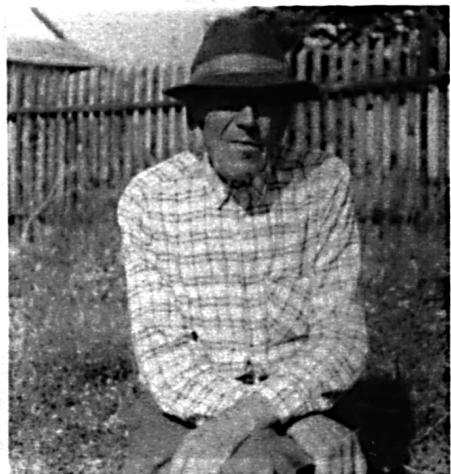
- Môj predok žiaľ neviem jeho krstné meno, sa musel osobne podrobiť vyšetreniu uhorsko-kráľovskej lekárskej komory v Budapešti. Išiel tam pešo, lebo nemal záprah, ani koňa. Kým došliapal do hlavného mesta Uhorska, zodral vrah dvoje krpcoch. Tam sa pred lekárskym súdnym dvorom dozvedel, že je obžalovaný z vážneho trestného činu šarlatánstva a že ho čaká prísný trest. Zdalo sa, že sa z toho nijako nevymoče, keď mu nečakane navrhli demonštrá-

ciu jeho schopnosti. Vyzeralo to asi takto: Obrovská pojednávacia sieň, kde v pohodlných a vysokých kreslach sedeli väzne sa tváiaci členovia súdneho tribunálu. V prostredku on v deravých krpcoch a vedľa neho dlhý stôl, na ktorom dráb položil vrece ľudských kostí. Najdôležitejší z prísľubových prikázať: ak dokážeš z týchto hnátov poskladať ľudskú kostru, budeš oslobodený. Suvada poprosil o čiernu šatku, ktorou si zaviazal oči a začal. Z vreca vyberal najprv kosti chodidla a po poriadku ich ukladal na stole. Potom pridal pŕšialu, až poskladal polovicu kostry. Zrazu ho ten istý pán prerušil a pŕvito sa mu prihovoril, že je oslobodený a môže pokračovať vo svojej ošetrovateľskej činnosti. Na dôkaz toho mu dali špeciálny doklad, ktorý vsetci podpisali. Na spiatočnej ceste domov dostal do daru pekného koňa so sedlom. Vrátil sa hrđy a šťastný. Tento vzácny dokument naša rodina starostlivo uchovávala celé stáročia, až do 2. svetovej vojny. Keď v zime 1945 prišiel na Oravu front, museli sme sa načas prestať do Podváku a vtedy nám sovietske vojsko zobraťo s inými vecami aj dokument.

Niet nástupcov

V rodine Suvadovcov otec vždy učil svoje deti spoznávať tajomstvo ošetrovateľského remesla. Darilo sa to celé storočia, lebo vždy sa našiel taký, ktorý bol nadaný a mal o remeslo záujem. Ich schopnosti boli vždy vitané, pretože o lekárov bola nádza. Aj keď neskôr pôsobili v Trstenej, a po pripojení k Poľsku v Czarnom Dunajci a Novom Targu, málko si ich služby mohol dovoliť. Stáli príliš veľa peňaží. I dnes v dobe röntgenových snímkov chodia ľudia k Suvadovcom. Sú dva - bratraci. Obaja v pokročilom veku, po ktorých, žiaľ, nikto tieto vlohy nezdedi, ani neprejavil o túto prácu záujem.

Alojz Suvada "ordinuje" nepretržite. Musí, aj keď nevládze, lebo ľudia prichádzajú. Keď nie je doma, nájdú ho aj u susedov. Je to starý, vyše 85-ročný človek vysokej, vzpriamenej postavy. Vidno, že to bol voľakej mocný a mohutný chlap. Je pokojný, letmo usmievaný a nerád sa lúči so svojím klobúkom. Býva v Jablonke - Guzovke. Celý život bol predovšetkým rolníkom. Teraz gazdujú mladší, a on sem-tam dozrie na statok, poradí, obzrie lúky alebo obilie, vraj či je súce. Zaujíma ho všetko: politika, aj štátna príslušnosť Oravy. Vela vie o jej minulosti, o. i. o streľaní do jablonskej kaplnky, ale aj o streľaní do československých vojakov v Jablonke po 1. sv. vojne. Vie, kto a čo urobil a má na to dôkazy. Vie tiež o falosných prísahách počas vytyčovania oravsko-podhalianských hraníc v jablonských a pekelníckych Boroch v dávnych časoch. A má predovšetkým jednoznačné slovenské národné presvedčenie, o ktorom sa vôbec nezmieňuje od čias, keď mu kvôli slovenskej národnosti v päťdesiatych rokoch riaditeľ jablonskej základnej školy nechcel podpísať odporúčanie pre syna, ktorého chcel poslať do strednej školy. Veľmi si to pamätá a "prišelcoví", ako ho nazýva, dodnes nevie odpustiť.

Alojz Suvada

O Alojzovi Suvadovi vedia ľudia nielen z Oravy, ale aj zo Spiša, Podhalia a dokonca aj lekári novotarskej nemocnice. On sám sa svojimi schopnosťami či úspechmi nevystavuje. Pre neho je samozrejmé, že ľuďom treba pomôcť. Tí ho však nie vždy počúvnu, a preto sú nútene prísť k nemu zas. Spoznávať ľudské telo, najmä kosti, ho učil samozrejme otec, ktorý sa musel, podobne ako jeho predok, podrobiť súdnemu vyšetreniu v Novom Targu. V medzivojnovom období ho žalovali lekári, lenže sa našli mnohí svedkovia, ktorým pomohol a tí potvrdili jeho odbornosť. Súd ho zbavil obžaloby.

- *Zdá sa - hovorí pán Alojz - že pri pohľade na našu prácu mali lekári komplexy. Rozprávajú to naši pacienti, ktorých posielame po napravení zlomení do nemocnice.*

Alojz bol nadaným synom. Zaujímalo ho, čo otec robí. Keď podrástol, rád s ním chodieval a po určitom čase mu aj pomáhal. Keď otec zomrel, bol natolko pripravený, že ho mohol nahradí. Skončil iba základnú školu. Nikdy nepoužíval sadru, len drevené doštičky a na bosavé miesto prikladal jednoduché prírodné prostriedky. Mal cit v rukách a to stačilo. Naprával ľuďom vykľbeniny a zlomeniny za dobrovoľnú, nikdy nestanovenú cenu a nezriedka aj zdarma. Na otázku, či "opravoval" odborné chirurgické zákroky, nerád odpovedá. Spomenul si však na jeden prípad spred pár rokov.

- *Doviezli ku neme miládnu, asi dvadsaťročného mládenca, ak sa dobre pamäťam z Jurova, ktorému kôň zlomil ruku. Liečili ho v nemocnici už asi 5 týždňov, no on sa sťažoval, že ho ruka, ktorú mal vtedy v sadre, bolí a s ňou niečo nie je v poriadku. Dal som mu dole sadru, olumatal som a zistil, že ruka je zle zrastená. Vedel som, že takáto nebude nikdy úplne zdravá a zdatná. Netrvalo ani týždeň, čo som ju tak rozmäkkil, že sa mi podarilo zrastenú zlomeninu bezbolestne rozdrobiť a správne napraviť. Po 3 týždňoch zdvíhol mládenec touto rukou vedro s vodou.*

Alojz Suvada má sice potomkov, lenže nikto nejde v jeho šľapajach. Stáročná rodinná tradícia sa asi chýli ku koncu.

Text a foto: EUGEN MIŠINEC

JURGOVSKÝ HUSLIAR

Glupi Juzek a tradícia

V pamäti Jurgovčanov pretrváva legenda o Glupom Juzkovi, ktorého jedinou potechou a verným spoločníkom boli malé husličky - zlobcoky. Prišiel v bielych gatiačach a vznásil sa nad poliami ako duch. Traktorov sa bál ako čert svätej vody. Svoju nôtu hľadal v dedinských zvnoch a kvetovaných tanieroch, ktoré gazdinky s oblúbou vešali na kuchynské steny. Chodil po pýtaní a keď mu ich nechceli dať, tváril sa, že ich prezerá, a potom náhle rozbíjal na mŕme črepy. Tie si schoval do vrecka a podchvíľou vytáhal na svetlo, prizeral sa im, skúmal, čítał z nich noty. A keď ho Ždiarania pustili na koryte dolu vodou do Ameriky, bol by sa utopil aj so svojimi husličkami, vernými spoločníčkami, nebyť mosta, ktorý ich zachránil.

Hoci v Jurgove sa nikdy neudomácnila tradícia husliarstva, husle prežívajú v myšlienkach Jurgovčanov podvedome. Ich prsty sa odjakživa dotýkali dreva, skúšali jeho tvrdosť, rezonanciu, zvukomaľbu.

Chcel byť rockerom, stal sa husliarom

Marián Plučinský sa husliarstvu venuje profesionálne. Záujem o toto nevšedné remeslo sa objavil akosi mimovoľne. - Otec bol stolárom - hovorí - mal dielňu, všetky potrebné náradia. Osvojil som sa s nimi už v detstve.

Prišla éra rockových skupín a jurgovskí chlapci zatúžili brnkať na ozajstných gitároch. Kde ich však vziať? Po ruke boli šindle a niekoľko drôtov. Stačilo ich trochu natiahnuť a podoprieť muzicfrovanie nezlovnou fantáziou.

Na jurgovskej základnej škole sa znenazdajky objavila informácia o možnosti štúdia na Husliarskej priemyslovke v Novom Targu. Marián Plučinský sa rozhadol ihned. V polovici 70-ych rokov sa na nezvyčajnej škole naučil, čo mohol a zostrojil svoju vysnívanú červenú gitaru. Potom nasledovala trojročná prax u pána Mardulu v Zakopanom, ktorý ho zasvätil do tajomstva výroby väčších hudobných nástrojov - violončela a basy. Po vojenčine sa stal samostatným remeselníkom.

Čertovská nôta

Ak sa vraj niekto chce naučiť hrať na husliach, musí to najprv skúsiť na štiepanom buku, žartujú Jurgovčania. Humorná legenda hovorí, že čert raz prosil muzikanta, aby ho naučil hrať na husliach. Ten ho napochytre zaviedol do drevárne a pripravil štiepaný peň. "Najlepšie sa naučíš hrať, keď sem vopcháš prsty", povedal mu. Keď ho čert urobil, muzikant klin vytiahol.

Marián Plučinský brnká na huslových strúnach, ale iba pre vlastné potešenie. Drevo na hudobný nástroj vyberá veľmi starostlivo. Vrchná doska musí byť zo smreka.

- Treba si všimnúť, ako husto sa striedajú letokruhy - vysvetluje jurgovský husliar. -

Dôležitá je šírka tmavého, aj svetlého. Tmavý letokruh by mal byť čo najtenši a hrúbka svetlého nesmie presiahnuť 2 mm.

Najlepšie smreky vraj ako lúdia vyrastajú v najčastejších horských podmienkach. Na nevraživej pôde, v mučivých vetroch. Na stred husli sa zas najlepšie hodí javor. Nerastie hocikde. Za rezonančným drevom musí Marián Plučinský putovať na pliu do Jordanova. Na lakované husle sa vraj najlepšie hodí javor s vlnou, to znamená, že na jeho priereze možno pozorovať zvlenené vrtety. Drevo musí byť štiepané.

Pracovná vášeň

- Hudobný nástroj sa robí jedným ľahom, - hovorí Marián Plučinský - robota človeka položí a už ho nezaujímajú hodiny, ani čas.

Práca nad huslami trvá 2 týždne a 2 týždne nalačované schnú. Počas tých dní Marián Plučinský každé ráno vstáva nezvyčajne rezko a dotiera k zvedavosti ho nútia, aby ihneď zhodnotí výsledok predchádzajúceho dňa. Všetko závisí od náhody. Dodnes sa husliari snažia napodobniť vzor dokonalosti - husle talianskeho majstra Stradivariho. Ich rozmery sú presne zmerané, skúmané, spôsob práce určuje počítac. Dodnes však nikto nedosiáhol tak príťažlivý zvuk v svojom nástroji. Recept tajomného laku Stradivariho taktiež zostal nerozluštiteľnou záhadou.

Marián Plučinský pozná svoje husle vždy a všade. Prúdi v nich totiž jeho duša. - Nástroj má dve duše - vysvetluje - dušu husliara a tzv. dušu, čiže mostík, ktorý prenáša vibrácie zvuku.

Zákazník kupuje zlobcoky

Keď sú už husle hotové, putujú do rúk hudobníka. V obchode za ne pýtajú 7 až 8 miliónov zlôtých, Marián Plučinský ich predáva za tri milióny. Okrem koncertných husiel s klasickou menzúrou, robí väčšie zlobcoky, tzv. sabalovky a menšie genšle, ktoré sú určené na dekoráciu.

- Violončelo je krásna robota - pochvaluje si Marián Plučinský. Výroba tohto strunového Kežmarský certifikát

M. Plučinský so svojimi prvými huslami

obra zaberá až dva mesiace. Na objednávku Súboru starodávnej hudby z Krakova Marián Plučinský vytvoril lutnu podľa renesančného vzoru. S Cepeliou už nespolupracuje pravidelne. Navštevuje ho čoraz menej súborov, husle čakajú na zákazníkov. Zato zlobcoky na stenu sa predávajú veľmi dobre. A najmä na Slovensku. Tam Marián Plučinský vyrába "slovenskú" - rozšírenú verziu. Nástroje predáva najmä na kežmarskom trhu ludových remesiel, ktorý sa vždy uskutočňuje v polovici augusta a má bohatú tradíciu. Dodnes v dielni jurgovského majstra visí nezabudnuteľná pamiatka - farebný certifikát s týmto znením: "My, richúr a rada slobodného kráľovského mesta Kežmarok vydávame tento CERTIFIKÁT, ktorým dosvedčujeme, že Marián Plučinský poctil svojou návštěvou naše starobylé mesto".

V Kežmarku sa husle jurgovského remeselníka stretú s obrovským záujmom. Predal všetko, čo priniesol.

Vždy z toho niečo vyjde

Marián Plučinský je členom Poľského zväzu husliarskych umelcov a na to, aby sa ním mohol stať musel vytobiť troje huslí. Pravidelne sa zúčastňuje Tatranskej jesene v Zakopanom, vyhral

DOKONČENIE NA STR.5

INDIVIDUALIZMUS ČI NEZÁUJEM

Podvlk a Podvlčania sa väčšine krajanov spájajú s našim jediným účinkujúcim divadlom na Spiši a Orave. Keď v okolí slovenské súbory zanikali, v Podvliku sa slovenský život sústredoval práve v divadelnom súbore. Ako som sa však v lete dozvedela, činnosť začína pokuhávať aj tu.

- Všetci sa rozutekali, nemá kto hrať - sľažuje sa krajan V. Pieronek. - Nacvičujeme Panu rícháruku, ale vždy niekto na skúškach chýba.

V letných mesiacoch by mali už len vycibrovať úlohy pred premiérou a v tomto roku ešte na poslednú chvíľu menili obsadenie. Sezónu otvárajú väčšinou na Palárikovej Rakovej, ktorcej sa pravidelne zúčastňujú, ale predpremiéra sa obyčajne koná v jablonskom lúceu.

- Máme tam dobré publikum a v ústrety nám vychádza aj panu riadičku Stopková - hovorí V. Pieronek.

Vidieť, že sa mládeži divadlo páči, lebo práve odtiaľ majú "novú krv". Ako dlho však vydrží? Mladí po škole teraz z dediny utekajú - či už ďalej do škôl alebo za prácou.

Krajanský život je tiež akýsi nemastný, neslaný. Naposledy sa vo väčšom počte zišli v máji na Turice (Svätoľudšné sviatky), keď sa podľa zvyku na dedinách robia veľké vatry. Pri potoku sa tentoraz rozhorela aj slovenská Krajania si okrem pečenia klobások aj zaspievali a zaspomínali. Žiaľ, len tá staršia generácia, lebo mládež veľmi po slovensky nevie.

- Nedávno som sa našiel na krajanov - hovorí richtár Jozef Lopúch. - Sú to moji kamaráti, tak som im povedal: Čo ste to za Slováci, keď ste si deti nenaučili po slovensky.

Krajania však chybú naprávajú a v tomto školskom roku chcú deti na slovenčinu zapísť. Bola by škoda, aby kedy si vo väčšine slovenská obec podľahla polonizácii. Ešte v mnohých dieme uspané slovenské národné povedomie, ktoré nemá kto prebudí.

- Je tu ešte dosť ľudí, čo sa zaujímajú o Slovensko, o jeho politickú situáciu a ďalší osud - vyznáva J. Lopúch, ktorý sám pochádza zo slovenskej rodiny a jeho deti tiež chodili do slovenskej školy. - Sme pri hranici, je potrebné, aby sa tu udržalo niečo slovenské.

Škola č. 2. Bude sa v nej učiť slovenčina?

O to "niečo" sa postarala aj podvlčianska dychovka, ktorá sa rozhodla oficiálne vystúpiť pod záštitou Spoločnosti a zaradila do svojho repertoáru veľa slovenských piesní.

Na porovnanie kúsok história

J. Lopúch ma odkazuje na podvlčiansku kroniku, ktorú už dlhé roky píše bývalý richtár Štefan Chovanec. Čiastočne na základe pôvodného textu Štefana Šmihela, farára zo Slovenska, pôsobiaceho v Podvliku v rokoch 1941-1943, ktorý v neskôrších rokoch zisťoval a overoval historické údaje o hornej Orave v slovenských archívoch. Tento slovenský text obehol už temer celý Podvlk, Harkabuz i Podsmre.

Kronika naozaj zachytáva neraz až príliš horúce národnostné boje, ktoré, na šťastie, v súčasnosti už vôbec neexistujú. Podvlčania sa sústredili na každodenné prežitie a prestali sa politicky angažovať. Bolo to vidieť aj na tohorčencích volbách. Mali v dedine asi najnižšiu účasť z celej gminy.

- Ľudia sa nezaujímajú ani o záboru ani o politiku - hovorí richtár. - Keďže sme mali v tomto roku prenesenú volebnú miestnosť zo školy pri kostole do požiarnej zbrojnice, po omši volili len ti, čo to mali po ceste domov.

Podvlčania sa zrejme najradšej starajú každý sám o seba. Vidieť to po nových veľkých murovaných domoch, väčšinou dosť nákladne zariadených. V roku 1960 ich bolo v dedine len 8 a 324 bolo drevených. Teraz je drevenie len jedna štvrtina.

Na Podvliku badať vplyv medzinárodnej cesty E-7. Obec ju obliepa z oboch strán. Pulzuje na nej nepretržitý ruch, čo sa odzrkadluje aj na ľudoch. Nie sú takí pokojní ako Oravčania z "vnútrozemia". Dokonca aj súkromná iniciatíva je tu zastúpená dvoma väčšími podnikmi na spracovanie dreva a výrobu nábytku. Jeden zamestnáva viac ako 10 pracovníkov a nábytok využíva až na Sliezsku.

S drevom sa teraz pracuje takmer v každom dome. Dedina bola kvôli tomu nútená vymeniť elektrickú sieť, lebo stará už nestačila.

- V 63. nebolo využitých ani 20%, v domoch svietili po dve žiarovky. Teraz máme až 13

Na stavenisku školy č. 1

Richtár Jozef Lopúch pred domom

transformátorov - hovorí J. Lopúch. - Neboli chladničky, mrazničky, práčky, ani iné motory.

Prvý televízor kúpili do dediny niekoľko rokov po zavedení elektriny a uniesť traxili ho v škole č. 2. Tam sa po večeroch schádzala veľká časť dediny. Onedlho pribudli do domov rádia.

Že sa Podvlčanom žije "o nebo lepšie" svedčia aj iné zaujímavé údaje z kroniky. Prvý súkromný traktor u gazdu zavŕchal v roku 1956 a v roku 1990 ich bolo až 256. Zato prvé osobné auto Podvlčana sa dedinou prešlo až v 63. roku, kym v 90. roku ich bolo 144.

Škola v prírode

Nie nadarmo sa hovorí - čo raz na začiatku neurobiť poriadne, ako provízorne ti bude slúžiť dlhé roky. Tak to je aj s podvlčianskou školou č. 2. v Psiarni. Richtár si živo spomína na návštevu okresného predstaviteľa, ktorý prišiel začiatkom 60. rokov na návštevu do dediny.

- Deti na našom konci chodili do školy s ovčami a kravami. Učili sa totiž v stodole. Podnienky boli veľmi primiútive a tak nám chceli zavrieť školu. Vtedy sme provízorne postavili jeden barák a neskôr druhý. Prešli už niekoľkými opravami, ale služia dodnes.

V tomto roku by mali generálku, keby skúpy sused predal 4 áre pôdy, ktoré mu zachádzajú do školského areálu. Tako si na maltu, kladivá a klince počkajú aspoň dva roky, kym nedokončia ZŠ č. 1. Tá naštastie rastie ako z vody. Už je pod strechou aj poschodie, kde pribudlo niekoľko

tried a zborovňa. Je tu vraj aj telocvičňa, ale je príliš miniatúrna, aby sa tak mohla nazvať. Ale na školské ihrisko už miesto nemajú. Zo svojho pozemku neodstúpi ani farár. Prednejšia je predsa duševná strava pred fyzičkým zdravím.

Podvŕšania na dokončenie školy venovali skoro celý ročný rozpočet, ale obávajú sa, že ani s príspevkom z kurátória im nebude stačiť. Deti sa zatiaľ učia na fare a v prenajatom dome.

A zasa pre porovnanie - údaje z dedinskéj kroniky: kým v roku 1945 stredoškolské vzdelanie získal len jeden Podvŕšan, do roku 1990 ich bolo až 182 a 38 ukončilo vysokú školu.

Žeby nadišli zlé časy?

Podvŕšok už dlhé roky zdobilo krásne bocianie hniezdo, z ktorého rok čo rok odletovali mladé podvŕšianske bociany. Tento rok sa tak nestane. Začiatkom leta matka povyhadovala z hniezda mŕtve mláďatá a už sa nevrátila. Životom skúse-

ní Oravčania v tom vidia predzvesť zlého roka. A čo záhadná červená žiara nad Babou horou? Nezvyčajne suché leto už máme za sebou a včasné kvitnutie vresov nám ohlasuje skorú a krutú zimu.

Podvŕšania by chceli dotočiť stihnuť opravu mosta na hlavnej ceste a vyasfaltovať ďalšie úseky v dedine. Telefonizáciu už skončili pred dvoma rokmi a ďalej chcú investovať iba do školskva. Zišla by sa však aj výmena vodovodných rúr, ktoré im slúžia už vyše tridsať rokov, kanalizácia, ale aj čistička odpadových vôd. Odpady z kúpeľní putujú do potokov.

Kedysi bolo veselšie

Kultúrny a spoločenský život zamiera aj v meste a net sa čo čudovať, že na dedine je už úplne mŕtvy. Rozpadli sa kedysi populárne kluby roľníkov, gazdiniek, ale prestali aktívne pôsobiť aj slovenské klubovne. Otvárajú sa

namiesto nich nové bary a kaviarne. Mládež si to sice pocháva, ale dedina trpí. Hluk do rána a bitky sú na dennom poriadku. Na Orave museli dokonca nočné diskotéky obmedziť. - *A richiar nemá na dedine žiadnu moc, len peniaze na dane zberať* - hovorí J. Lopúch.

Otváraním týchto podnikov sa vážne narušil spoločenský život na dedine. Nikomu sa teraz už neoplatiť urobiť zábavu so "živou" hudbou, lebo je drahšia, ako vstup na diskotéku. A tak si nemajú kde na svoju činnosť zarobiť ani krajania, ani požiarinci. Tí poslední sa nedávno pustili do prestavby požiarnej zbrojnice, kde pribudla nová sála a kuchyňa.

Aj keď v Podvŕšku žije každý vlastný životom a navonok nijako nebaďa súdržnosť dediny, otvorené sa hlásia za spoločnú Oravu. Chránia si ju tým viac, že od vekov plnili úlohu hraničnej obce.

Text a foto: V. JUCHNIEWICZOVÁ

NOVÁ PUBLIKACE KSSČaS

ČEŠI V POLSKU

Když jsem se před několika lety začal zabývat osudy Čechů v Polsku, zejména jejich největším střediskem v Zelově, neřídil jsem se jen osobními zájmy, ale též snahou zachovat v paměti dějiny českého osadnictví na polské zemi. Bylo to společenství poměrně málo početné a rozptýlené, jeho vlivy byly hlavně místního významu, ale zanechalo po sobě výrazné stopy v rozvoji soudobé společnosti, reminiscence, sympatie i antipatie.

Kniha "Češi v Polsku", kterou vydá Kulturní a sociální společnost Čechů a Slováků v Polsku, je první polskou publikací věnovanou této tematice. Ty, které vyšly v meziválečném obdo-

bí, zabývaly se pouze dílčími sociologickými problémy. Po druhé světové válce se o tuto tematiku nikdo nezajímal. Publikace Češi v Polsku se zabývá tematikou komplexně, týká se jak statistiky, tak kultury a zvyků a vzájemných vlivů mezi těmito skupinami a polským obyvatelstvem.

Lze soudit, že kniha vzbudí zájem polského i českého obyvatelstva v Polsku, zejména pak v Zelově, a českých reemigrantů z Polska, žijících v Čechách.

První kapitola knihy "Uprchlíci a osídlenci" jedná o politické emigraci z Čech v 17. a 18. století a popisuje otázky související s českým osidlenectvím ve Slezsku v 18. a 19. století.

Druhá kapitola pojednává o problémech českého obyvatelstva ve středním Polsku na počátku 19. století. Hlavními středisky tehdy byly Zelov, Polská Kamenice, Kucov a několik menších seskupení.

Třetí kapitola charakterizuje české osadnictví v 19. století na Volyni.

Čtvrtá kapitola "Jak žili a pracovali" popisuje rolnictví, řemeslo, náboženský život, školství a kulturu.

Pátá kapitola obsahuje charakteristiku českých skupin v hranicích suverenního polského státu meziválečných letech, v letech 1939-45 a po druhé světové válce. Líčí vztahy mezi českými osadníky a polským obyvatelstvem za okupace, a také proces migrace většiny českého obyvatelstva z Polska v poválečných letech.

Kniha "Češi v Polsku" je výsledkem mnohleté práce autora dr. Zbigniewa Tobjańskiego v oboru archiválních výzkumů. Autor využil mj. práce českých, polských a německých autorů. Sbíral materiály v českých střediscích v Zelově, Kucově, Polské Kamenici, Velkém Táboře, Husinci, Grodzci, Lubieni aj.

Kniha vyjde asi ve čtvrtém čtvrtletí t.r. a bude přístupná v sídle KSSČaS v Krakově, v Zelově a v jiných českých střediscích.

ZBIGNIEW TOBJAŃSKI

JURGOVSKÝ HUSLIAR

DOKONČENIE ZO STR. 3

Súťaž tvorcov ľudových nástrojov v Szydlowci v r. 1986. Na celopoľskom konkurse Wieniawského, ktorý sa v roku 1988 uskutočnil v Poznani, sa prebojoval so svojimi "altovkami" a "polovičkami" do finále tvorcov nástrojov.

Marián Plučinský si nevie predstaviť život bez svojej upravenej dielne, bez pilín, pílok, hoblíkov, špeciálnych meracích prístrojov, ceruzky. Svoju prácu robí s neskrývaným potešením. - *Vždy z toho niečo vyjde, raz sú husle lepšie, raz horšie. Ale bez lásky sa človek tomu remeslu venovať nemôže...*

Text: BEATA KLIMKIEWICZOVÁ
Foto: MIROSŁAW KLIMKIEWICZ

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známeho amerického filmového herca, ktorý si v poslednom čase získal veľkú popularitu. Nebude ľahko uhádnuť o koho ide, keď povieme, že hrá hlavnú úlohu v seriáli MacGyver, ktorý donedávna vysielala polská televízia. Napíšte nám jeho meno a poslite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 8/94 sme uverejnili fotografiu amerického herca Marlena Brandoa. Knihy vyžrebovali: Jan Kubík z Gliwíc, M. Nadaská z

Kežmarku, A. Ďubek z Jablonky a K. Nowická z Nového Targu.

ŠKOLA HROU

Ohýbaj ma mamko

V novobelskej škole pribudla nová učiteľka.

- *Dúfame, že sa húževnato pustí do práce -* hovorí Dominik Surma, zástupca riaditeľa. - *Želáme jej, aby bola spokojná s detmi, aby našla dostatočne široký priestor na uskutočnenie svojich zámerov a aby sa mohla sama realizovať. A nech na tom získa hlavne slovenčinu!*

Beata Skvareková z Novej Belej dostala na začiatok triedu 1.B. Týždenne to zaberie 18 až 20 hodín. Jedenásť novobelských žiačikov si už mohla oťukať na jarnej praxi. Pozná ich pomerne dobre. Vie, že sú živí, energickí, ale aj zvedaví a dychtiví.

- *V prvej triede sa mi učí veľmi dobre -* hovorí Beata - *učiteľovania sa nebojím. Prečo aj? Za najdôležitejšie považujem naučiť deti dobre čítať, spisovne rozprávať. Najviac vstrebávajú, kým sú malé. Chcem ich čo najlepšie poznat!*

Kráčať po tenkom ľade

Beata netúžila stať sa učiteľkou. V roku 1986 rozhodla veľká náhoda - dostala sa na gymnázium do Kežmarku. Bolo to trochu ako kupovať mačku vo vreci, kráčať po tenkom ľade. Piat krajanských dievčat rozdelili do tried A, B, C, D. Prvé týždne ich sprevádzal pláč a vrúcný smútok. Ošparané steny mesta pôsobili hrozivo, okolo internátu sa prechádzali miestni povalači. Sklučujúcu atmosféru znásobovala ignorancia učiteľov. Hodiny zemepisu sa stali naozajstným utrpením. Keď mladé krajanky vylívali pred tabuľou, vedeli, že si naspiat pôjdú sadnúť s pátkorkou. Mútne vody kežmarského gymnázia im pomáhali rozvíriť len ojedinelé pedagógovia. - *Chémia bola pre nás španielskou dedinou. Nemali sme poňatiá, čo je sodík, drasliš, dusík. Učiteľke chémie našasťie nechýbala vzácna trpezlivosť. Vela nám pomohla.*

Och, študentské roky!

Krajanky absolvovali veľkú školu života s odreťmi laktami a kolenami. Čo ďalej s maturitným vysvedčením? Beata uvažovala o nadstavbe. Vidina štyroch rokov na vysokej škole bola

DAR SRDCA

Uvádzame mená ďalších darcov, ktorí finančne prispeli do našej akcie DAR SRDCA.

Už po druhý raz sa prihlásil krajec Jozef Grapa zo Sosnowca, ktorý tentoraz prispel úctyhodnou sumou 1.500.000 zł. Srdečne ďakujeme.

Ktokoľvek chce podporiť našu Spoločnosť, môže prispievať na adresu: Zarząd Główny TSKCiS, ul. św. Filipa 7/4, Konto: BDK w Lublinie, II/O Kraków, nr 333401-2017-132.

závratne dlhá. Podala si žiadosť na psychológiu - pedagogiku do Bratislavu.

- *Nemali pre mňa miesto, navrhli iné riešenie -* vysvetluje Beata. A tak sa v roku 1991 ocitla na Pedagogickej fakulte v Prešove. Nešlo uvala. Och, študentské roky! Prešov sa s Kežmarkom nedal porovnať! Navyše mala dve spríaznené duše - krajanku Gražinu Sončekovú z Jablonky a Žofiu Radeckú z Kacvína. Všetky si zobrali kombináciu 1.-4. ročník s prehĺbeným pracovným vyučovaním. - *Chteli sme sa viac staráť o rastlinky a pracovať s pôdou než brkať na klavíri -* smeje sa Beata. Prešov ju očaril. Veľké úhľadné mesto sa skvelo čistotou, všade bolo vela kvetov, charakteristické vretenovité námestie bolo vždy dobre udržiavané. Okolo internátu sa už nepohybovali mestské živly a v škole sa rozprúdil srdečný študentský život, plný pestrých zážitkov.

Veľvyslankyne

O krajanoch v Poľsku vedeli slovenskí študenti a profesori veľmi málo, takmer nič. Prekvapovala ich existencia menšiny, zaujímali sa o všetky podrobnosti. Krajanské dievčatá spliali tak trochu úlohu mladých veľvyslankýň. Gražina Sončeková z Jablonky sa rozhodla písť diplomovú prácu o krajanskom časopise Život a Beata prácu s názvom "Slováci v Poľsku" pod vedením Jána Račku z Katedry slovenského jazyka a literatúry PDF UPJŠ. Ale dievčatá z Oravy a Spiša neboli jedinými Slovenskami zo zahraničia na Prešovskej inverzite. Rýchlo sa zoznámili s piatimi krajanmi z rumunského Nădlacu, ktorí študovali v tom istom ročníku.

- *Zlatí kamardíti* - hovorí s úsmevom Beata. Rudo, Renata, Hanka, Edita a Daniela sa ničim nelíšili od nich - mladých Slovákov z Poľska. Trávili často spolu voľný čas a vzájomné priateľstvo strelili návštevami.

Rumunská skúsenosť

A tak sa Beata ocitla v Nădlaci. To mestečko na ňu zapôsobilo ako slovenský ostrov v rumunskej mori. Keď prechádzala cez krajinu, so zvedavosťou obdivovala iný jazyk, inú kultúru. A keď vystúpila v Nădlaci, prvý, čo sa vstrelo do jej uší, bola lúbozvucná slovenčina. Niesla sa z úst do úst, nástojučivá, každodenná, normálna, a predsa akási nezvyčajná. V zadymených krémach, obchodoch, školách, rodinách, domoch. V Rumunsku strávila len týždeň, ale tí srdeční, otvorení ľudia, medzi ktorími sa cítila ako doma, sa hlboko zahniezdili v jej spomienkach.

Prax

Štúdium na Pedagogickej fakulte okrem prednášok a cvičení zahŕňalo aj učiteľskú prax. Od druhého ročníka, teda v r. 1992 Beata navštěvovala Základnú školu 17. novembra v Prešove ako kandidátka a skúšala si osvojiť prácu s 30 deťmi vo všetkých štyroch triedach na tzv. náčuvoch.

- *Nebolo to jednoduché. Prešovské deti sa správali smelšie, viac vyžadovali. Učiteľ sa pri nich nemohol pomýliť, hneď ho opravovali.*

Od februára do apríla 1994 teda v 4. ročníku, prišla na rad súvislá prax. Mladá adepta

Beata Skvareková (zľava) a Anna Klukošovská v Martine

učiteľského povolania si prácu s deťmi vyskúšala priamo "na mieste" - v 2. triede novobelskej školy pri učiteľke L.Richtárikovej. - *Bola veľmi ochotná. Keď som niečo od nej potrebovala, nikdy mi nepovedala nie.*

Pani Richtáriková sa stala pre mladučkú Beatu vzorom dobrej učiteľky. Jej hodina geometrie ju úplne zaskočila. Vedľa to bola jedna súvislá rozprávka! Zakŕknuté a hanlivé deťi ožili, začali sa hrať, samé vytvárali priamky a iné geometrické obrazce. Beata si všimla, že je to najjednoduchší spôsob, ako si zapamätať zložité pravidlá geometrie. Nič nebolo treba vtíkať deťom do hlavy, nič prikazovať. Všetko si zapamätali samé. Odvtedy dostala aj Beata chuť experimentovať. Chcela by hľadať

Nové cesty, zaujímavé motivácie.

- *V školách je mälo pomôcok - hovorí - a na každú hodinu treba pripraviť niečo nové. Učiteľ nesmie deti nudíť, ale pobádať ich k tvorivosti.* Beata tvrdí, že jedným z najlepších spôsobov na zapamätanie učiva je rozprávka, súvislý dej, príbeh. Už si to vyskúšala v praxi, keď deti učila poznávať domáce zvieratá.

- *Naša generácia mala pred učiteľmi väčší rešpekt* - hovorí Beata. - *Dnešné deti sú živšie, slobodnejšie, nezávislejšie. Nepoznajú zákazy a ohrazenia, sú smelé. Avšak v porovnaní s malými prešovčanmi sú novobelské deti viac uitiahnuté. S výnimkou triedy paní Richtárikovej. Tam z nich príde väčšia otvorenosť a uvoľnenosť.*

A aké vlastnosti by mala mať podľa tej ideálnej učiteľky?

- *Bože dobrý, predovšetkým trpezlivosť!* Beata dodáva, že by ňou nemali lomcovať emócie, nemôže byť výbušná a musí udržať rovnováhu v triede, napr. povzbudením slabších žiakov. Deti by sa mali na školu tešiť a nie triasť od strachu.

Nuž znie to trochu ako vyznanie Jána Amosa Komenského. Každý z nás má svoje poznanie a to je asi najcennejšie.

Text: BEATA KLIMKIEWICZOVÁ
Foto: JÁN KRIŠTOFEK

Z DEJÍN HORNOZUBRIC- KÉHO URBÁRU

Po 2. svetovej vojne

Frontové udalosti a neistá situácia hornej Oravy po 2. sv. vojne asi zapríčinili skoro dvojročnú prestávku v činnosti urbárskeho spolku v Hornej Zubrici. Prvé valné zhromaždenie sa konalo až 3.04.1947. Dôležitým problémom Oravcov a samozrejme aj vedenia urbárskeho spolku po znovupripojení k Poľsku boli už neplatné slovenské koruny, ktoré sa ľahko vymieňali na zlotted. Tak napr. pokladník spolku Jozef Omyliak ani za pomoc obecného richtára neboli v stave vymeniť urbárske koruny na poľské peniaze, a tak sa zdá, že prepadli. Poľská mena sa tiež neudržala dlho a v roku 1951 boli do obehu uvedené nové zlotted. Počas výmeny peňazí v urbárskej pokladni asi nič nemali a spolok neutrpel stratu, lebo sa o tom v urbárskej knihe nič nespomína.

V období socializmu sa "ludová moc" začala výrazne miešať do urbárskych záležitostí. Valných zhromaždení sa vždy zúčastňovali zástupcovia miestnej stranickej organizácie a miestneho národného výboru, ktorí zakaždým nabádali horozubrických urbárov darovať peniaze buď drevo na nejakú verejnú aktivitu, nezriedka mimo dediny a dokonca aj mimo Oravy. Až sa nechce veriť, že tento spolok vydržal také dodatočné zaťaženie. Bolo to samozrejme na úkor členov urbáru, ktorí sa museli uspokojiť s menším prídelom dreva. Napriek nespokojnosti neboli v stave tomu zabrániť. Raz sa sice uzniesli, že na jablonskú gminu nič nedajú, lebo tá na Hornú Zubricu zabudla, avšak uznesenie zostało iba na papieri. Bez nadsádzky možno konštatovať, že sa v Hornej Zubrici v období "ludového Poľska" nič nevybudovalo bez pomoci urbára. Každá dôležitejšia investícia jablonskej gminy zaťažovala horozubrický urbársky spolok.

Podľa záznamov v hlavnej urbárskej knihe spolok v rokoch 1947-1992 "dobrovoľne" prispele na 95 rôznych verejných aktivít. Bolo to o.i.: 100 m³ dreva na výstavbu jedného úseku cesty v Hornej Zubrici, 30 m³ dreva na výstavbu družstevného skladu na hnojivá, niekoľko príspevkov na opravu a modernizáciu farského kostola a kaplniek a na dostavby a opravy všetkých horozubrických škôl: napr. 120 m³ pre školu č. 3, 101 m³ pre školu č. 2, 50 m³ pre školu č. 1. Okrem toho spolok uhradil projekt prístavby k škole č. 2, kúpil 40 tisíc kusov tehly pre školu č. 3, dal 100 m³ dreva na výstavbu novej požiarnej zbrojnice, kúpil poschodový dom na sídlo obecného úradu a zaplatil zaň (v roku 1967) - 70.000 zł, poskytol 8 rôznych dotácií dobrovoľnému požiaremu zboru a 6 dotácií miestnej dychovke na nákup a opravu hudobných nástrojov. Prispel tiež na vybavenie folklórneho súboru v Hornej Zubrici. Štedrosť horozubrického

Kemping na urbárskej lúke v Hornej Zubrici

urbáru vedeli využiť i gminní úradníci. V roku 1978 gmina dostala na bližšie neurčený cieľ 100 m³ dreva a na dokončenie výstavby gminného úradu ďalšie množstvo dreva. Urbársky spolok daroval tiež peniaze na výstavbu nového učiteľského domova v Jablonke, kultúrneho domu v Novom Targu, garáže okresnej správy VB v Novom Targu, ba dokonca i na pamätník protifašistického bojovníkom v Ochotnici Dolnej. Musel finančne podporovať aj verejno-politicke akcie: napr. oslavu štátnych sviatkov a gminné slávnosti, hradil tropy spojené s odovzdávaním do užívania miestnych investícií a dokonca záväzkom slávili sviatok práce - 1. máj. Dával tiež akési zvláštne odmeny miestnym úradníkom za ich verejné zásluhy: napr. v roku 1965 po niekoľko kubíkov dreva dostalo vedenie miestneho národného výboru a stranickej organizácie, richtár a prednosta pošty a štátному hajníkovi v Hornej Zubrici W. Tabakovi daroval 20-árový stavebný pozemok. Jeden jediný raz prejavil spolok záujem i o krajanské hnute, keď sa v roku 1968 na valnom zhromaždení uzniesol, že za 500 zlottedých objedná Život pre horozubrických gádzov.

V tomto období spolok definitívne zaríšil dlhoročný problém rešanciu: 15.III.1969 na valnom zhromaždení sa uzniesol na zrušenie všetkých podľažností voči urbárskej pokladni. V roku 1971 podobným spôsobom daroval urbárskemu pokladníkovi chýbajúcich 8.392 zł. Zhromaždení asi uznali, že zbavenie funkcie v spolku bude pre pokladníka postačujúcim trestom.

Od vzniku horozubrického urbárskeho spolku dochádzalo v ňom k väčším buď menším

krádežiam. O menších krádežiach nebudeme hovoriť. Avšak v 60. a na začiatku 70. rokov z urbárskeho lesa začali miernu celé desiatky kubíkov dreva. Medzi páchateľmi boli i najvyšší obecní a stranickí funkcionári a niektorí členovia výboru spolku. Urbársky hajník sa neraz stažoval, že nie je v stave ustrátiť les, lebo kradnú aj jeho predstavení. Síce v roku 1962 urbarialisti odvolali celý výbor pre spreneveru 100 kubíkov dreva a v 1969 13-tim zlodejom dokázali krádež 20 m³ dreva, lenže ani to nepomohlo. V roku 1971 niekto zobrať z urbárskeho lesa až 53 stromov. V dôsledku pátrania sa dokázalo, že medzi zlodejmi boli aj členovia výboru. Samozrejme všetkých odvolali a prikázali im ukradnuté drevo vrátiť. Navyše mená všetkých zlodejov zapísali červenou farbou do hlavnej urbárskej knihy. Zároveň sa uzniesli, že "žaden z týchto škodníkov už nikdy nemôže zastávať funkciu vo výbore urbárskeho spolku". Vtedy zrušili aj tzv. radu, ktoré členovia taktiež kradli drevo.

V 70. rokoch spolok urovnal konečne spor s Dolnozubričanmi týkajúcimi sa spoločnej cesty. Dostal od nich 25-árový kúsok lesa, čo však nie je podnes notársky overené.

Vážnu vecou, ktorá trápila urbárov, boli pohyblivé hranice chotára. V poslednom čase sa aj to podarilo vyriešiť. Moment, v ktorom sa urbár dohodol o hraniciach so svojimi susedmi zaznamenali v hlavnej urbárskej knihe takto: "Na zavŕšenie sporu so stránkami sme vypili 1 liter vody pri stavanej prvého kopca v Divikovke; ťaša sa nachádza v prvom kopci od potoka".

Text a foto: EUGEN MIŠINEC

KRÁTKO ZO SPIŠA

3. júla tr. sa v Repiskách-Grocholovom Potoku konal zraz a prázdninové duševné cvičenia tzv. hnutia nazaretských rodín. Táto celopoľská katolícka organizácia združuje príbližne 1000 členov, ktorí sa snažia nasledovať život Svätej rodiny.

V poslednom období sa v spišských dedinách ukázali príslušníci kresťanskej sekty tzv. Jehovovi svedkovia. Ich aktivity a diskusie sú všeobecne známa. Upozorňujeme, že Jehovovi svedkovia nereprezentujú katolícke náboženstvo.

V Tríbiši na rieke Bialke sa 10. júla tr. začala rekonštrukcia tamojšieho železného mosta. Šlo o výmenu dreveného podkladu na moste, ako aj asfaltovej vozovky. Preto bol automobilový styk dočasne (do konca augusta) zastavený. Autobusové spojenie Kacvín - Nowy Targ bolo udržané. Presun cestujúcich sa konal kyvadlovým spôsobom.

Žiaci Základnej školy v Repiskách-Grocholovom Potoku sa v novom školskom roku budú iste tešiť z nových sociálnych zariadení, ktoré im vybudovali cez prázdniny. Ako sme sa dozvedeli, Gminný úrad v Bukowine Tatzańskiej určil pre tento cieľ 300 mil. zlottedých.

NA SKLE MALOVANÉ

Milujem Slovensko!

Býva na jednej z hlavných ulíc Zakopaného, z okien vidno farebné pútače obchodov, náhliacich sa turistov, počut kvielenie pneumatík. Vnútri bytu však panuje zvláštny pokoj zaľahlých čias, steny zdobia obrasy, sklomalby a drevné sošky.

- *Milujem Slovensko!* - víta ma žoviálnym krikom a vytahuje kroniku, ktorá podrobne zaznamenáva jej kontakty so Slovenskom. Z tejto počernej ženy emanuje toľko energie, že hned si podrobuje celú izbu. Všade vládnú jej gestá, úsmevy a spomienky.

Janina Jaroszová je viceprezidentkou Združenia ľudových tvorcov v Poľsku, desiaty rok vedie krúžok zdroženia v Zakopanom, maluje na skle, píše básne, hrá na husliach, spieva, každý týždeň pripravuje hodinovú reláciu do regionálneho rádia Alex, píše v časopisoch...

V jej živote nastal zaujímavý zlom.

- *Bolo to v roku 1987. Vtedy sme prvýkrát organizovali Dni Smokovca v Zakopanom a Dni Zakopaného v Smokovci. V Starom Smokovci vo vile Flóra sme inštalovali tzv. bielu izbu. Všetko sa náhle zmienilo. Pochopila som, že na druhej strane Tatier žijú takí istí ľudia ako my, majú podobný temperament, kultúru.*

V rodisku Jánošíka

V tom istom roku zavítala do Zakopaného ľudová hudba bratov Muchovcov z Terchovej. Pastierske piesne chytli Janinu za srdce. Zadávala si štyri kazety, a skúšala hrať po terchovský pre vlastné potešenie. V roku 1990 ju Rudo Patrnčiak, riaditeľ Mestského kultúrneho strediska v Terchovej pozval na 29. ročník Jánošíkových dní. Prinesla svoje sklomalby, usporiadala výstavu. Bratia Muchovci ju nahovorili na spoločné vystúpenie. Ona a husle? A ešte s

JANINA JAROSZOVÁ

TVOJE MENO

Dnes som

zas
snívala
tvoje meno

Teraz sa už

bojím
dotykom ho privolať

Ako

mám
prinútiť
túžbu
aby čušala?

Ona len

po svojom
volá
dňom
aj nocou

takými muzikantami? Mala trému ako malé dievča. Nejedla, nepila a na javisku sa statočne držala. Keď dnes hovorí o Terchovej, rodiske Jánosíka, jej pohľad sa ľahko zahmlieva. Čažko ukrýva dojatia, keď sa rúti von ako príval vody.

Návrat strateného maliarstva

Na Slovensko cestovala každé dva mesiace. Po sérii výstav, ktoré pripravovala s dlhoročnou priateľkou Zofiou Majerczykovou-Owczarekovou, autorkou goralských výšivek, nadviazala kontakt so školami v Terchovej.

- *Chcela som vrátiť maliarstvo na skle tam, kde sa narodilo, čiže na Slovensko.* Začala učiť deti. Pobudla týždeň, dala im úlohu a vrátila sa za dva, tri mesiace. Nesnažila sa žiakov deliť podľa veku, ich fantáziu a originalitu posudzovala rovnako. Zo 40-ich záujemcov sa vykryštalizovalo 20 "skalných". V školskom roku 1992/93 sa k základnej škole v strede obce pridala škola na Struhárni. Janina usporiadala s deťmi niekoľko výstav a zobraza ich do národopisného múzea Matice slovenskej. Tam im jej priateľka, martinská historička Anna Holová ukázala staré slovenské sklomalby, starostlivo uchovávané v depozite.

Obraziníci

- *Malovanie na skle sa živo rozvíjalo v 17.-18. storočí a najmä tam, kde sa darilo sklárskej výrobe* - hovorí Janina Jaroszová. Ľudoví umelci - obrazníci - s obľubou vyhľadávali sklárske smetišká, kde nachádzali uspokojujúce množstvo materiálu - staré rámy, poškodené sklenené tabule. Chodili s nimi a stojanmi z domu do domu ako drotári a miesto "dajte hrnce drôtovať", kričali "dajte sklo maľovať". Gazdovia ich radi vitali, väčšinou túžili po sakrálnom obrázku. V tmavých a biednych chatrčiach sa žiarivé sklomalby stávali oltárnmi, modlili sa pred nimi, zahŕňali ich všetkou úctou a láskou. Okrem postavičiek svätých a výjavov z biblie, rolníci radi u seba videli obrázky so zbojníckou tematikou a najmä na skle zvečneného Jura Jánošíka. V 18., ale hlavne 19. storočí maliarstvo na skle preniklo zo Slovenska do Poľska. Udomácnilo sa aj na Spiši a Orave. Zanietenou tvorkyňou sklomalieb sa stala Alžbeta Korkošová z Čiernej Hory, matka známeho rezbára Ludvíka Korkoša. Pani Korkošová si na počiatku nevyberala materiál. Maľovala na všetko, čo jej prisko pod ruku - papier, plátno, šatky. Neskôr objavila sklo, ktoré svojou čistotou akoby najlepšie odzrkadlovalo jej poetický, osviežujúci svet.

Cyril a Metod na skle

Pani Janina Jaroszová sa vždy snažila vzbudiť záujem svojich terchovských zverencov nejakou zaujímavou tému. Na školský rok 1993-94 si pripravila život sv. Cyrila a Metoda. Ochotne jej pri tom pomohol knäz Jozef Šabó, ktorý študoval v Gniezne a v časoch totality odvážne bojoval za cirkevnú slobodu. Ďelom z

Maliarka so svojimi obrazmi v Trstenej

Terchovej vyrozprával celý príbeh, pani Jaroszová však neprišla. Zdržali ju domáce povinnosti v Združení ľudových tvorcov. V školskom roku 1994-95 chce premárený rok terchovským deťom vynahradíť. Vedľa v Terchovej sa každý rok usporadúvajú Cyrilometodské dni (3.-5. júla). Je to veľmi vhodná príležitosť na zorganizovanie výstavy malých ľudových umelcov. A čo naše krajanské deti na Spiši a Orave? - pýtam sa so zvedavosťou.

- *Už dávno ma lákalo skontaktovať sa s nimi* - hovorí pani Janina. - *Viem, že tam žije veľa talentov. Len čo sa naskyne prvá príležitosť, vďačne ich navštívim.*

Slovenská knižnica

Knižnica pani Jaroszovej je plná slovenských kníh. Nechyba Krátky slovník slovenského jazyka, ale aj bohatá literatúra zachytávajúca Jánošíkovskú problematiku. Z nej si najväčšiu pozornosť zaslúži kniha Vieri Gašparikovej "Jánošík - obraz zbojníka v národnnej kultúre" a Antona Marca "Jánošík, Jánošík". Tú druhú, zbierku 33 povestí o slávnom zbojníckom kapitánovi by chcela preložiť do poľsiny. Najväčšou láskou však Janina Jaroszová zahrňa ručne písanú "slovenskú" kroniku, ktorá obsahuje fotografie, pozvánky na súťaže, výstavy, ale aj články v Tygodníku Podhalanskom. Jeden z nich nesie titul "U braci Slowákov..."

- *V 90-om roku som začala písť množstvo článkov o Slovensku. Chcela som vykresliť skutočný obraz Slovenska, a nie prekrútený nevraživosťou a väšťami. Či sa mi podarilo? Neviem. Chcem v tom pokračovať aj dalej.*

Obsúbené miesto v knižnici zaberá terchovská poézia.

- *Skušala som písť po slovensky - ten jazyk sa mi nesmie ne páči - hovorí Janina a vytahuje strážené zošity.*

Dovolí de nich nahliadnuť aj našim čitateľom. Ako píše goralka slovenskú poéziu? Posúde sami, mne sa zdá, že na jedničku.

B. KLIMKIEWICZOVÁ

KRAJANIA ZA OCEÁNOM

Amerika sa už od svojho objavenia stala pre Európanov atraktívnu krajinou. Najskôr ako odbútiše výrobkov a zdroj nových surovín a od minulého storočia ako žriedlo dobrých zárobkov. Vojnami a hospodárskymi krízami ničený Starý kontinent so svojim monarchistickým zriadením neposkytoval také lúkavé možnosti ako slobodná Amerika.

Cesta za oceán predstavovala pre mnohých Slovákov či Poliakov jediný spôsob prežitia. Chudobná oravská, spišská a liptovská zem neuživila mnohočlenné rodiny a tak sa muži dali na remeslo. Svoju prácu najvyhodnejšie predali v Amerike. Keď vycestoval dedo, určite tam teraz pracuje aj jeho vnuk alebo vnučka. Zarábanie za hranicou sa stalo tradíciou. Kto však vycestoval s celou rodinou, mállokedy sa vrátil. A tak sa začali tvoriť v amerických mestách celé štvrte rodákov z jednej oblasti.

Oravčania si obľúbili Chicago a hlavne jeho juhozápadnú časť pri letisku. V Chicagu dožíva ešte stará silná emigrácia z 20. rokov, ale oveľa aktívnejšia je však tá nová z 80. rokov. K nej sa zaraduje aj Ján FEDOR z Podvylka, ktorý tu žije so svojou rodinou už 12 rokov. Domov, do svojho rodiska, chodieva len zriedka a tak sme využili príležitosť a opýtali sme sa krajanu Fedora na život v ďalekej krajine.

Viem, že v Chicagu aktívne pracuje klub Babia Góra, ktorý je založený pri Zväze Podhaliakov. Máte tam, vy Oravčania aj niečo rýdo oravské?

- Žiaľ, ešte nemáme. Už o tom dlhší čas rozmyšľame, pretože Klub Babia Góra je príliš propagandistický a vystupuje proti slovenským Oravcom. Preto tam veľmi nechodomime. Príčinujú sa o to gorali z okolia Czarnego Dunajca a Bukowiny.

Aké majú na to dôvody?

- Ešte si stále pripomínajú 20. roky a to prechádza z generácie na generáciu. Šíria proti Slovákom z hornej Oravy, ale aj zo Slovenska nepravdy. Preto teraz veľmi rád beriem z ÚV

KSSČaS dve nové publikácie Slováci v Poľsku a Slováci vo Varšavskom povstaní, aby ľudia vedeli. Budem ich všade rozdávať.

Ludia za hranicami by sa mali združovať a nie proti sebe bojovať.

- Gorali sú už takí. Ak si jeden zapamätá pamäť si ešte aj tretia generácia. Najviac je to viditeľné na zábavách a spoločenských akciach.

Koby ste si založili klub, koho by ste združovali?

- Bolo by to niečo na vzor Vyšehradskej štvorky - Oravci, Spišiaci, Slováci a ... ešte neviem. Boli by to ľudia z najnovšej emigrácie, ktoré je čoraz viacej, hlavne zo Slovenska. Prichádzajú hlavne z Trstenej a zo Suchej Hory. Ale zapadli medzi nás - krajanov aj Banskostryčanov. Často sa spolu stretávame, lebo sú medzi nimi dobrí muzikanti.

Počula som, že aj v Chicagu hráte v dychovke.

- Až v dvoch. Jedna pôsobí pri kostole sv. Kamila, ktorý postavili v roku 1924 Poliaci a druhá pri kostole sv. Trojice, ktorý pred piatimi rokmi prevzali jezuiti a tiež sa tu slúžia poľské omše. Donedávna sme hrali prevažne poľské pochody a cirkevné piesne, ale minule som doniesol veľa nového hudobného materiálu z Dolného Kubína a tak hráme aj slovenské piesne. Ľuďom sa to páči. Vystupujeme hlavne na odpustoch (na sv. Jána), alebo na dobročinných slávnostach, ktoré organizujú kostoly.

Sú v Chicagu aj slovenské omše?

- Áno, v kostole sv. Michala. Tam bol v roku 1919 krstený aj môj otec. Chodia tam hlavne ľudia zo starej emigrácie. S nimi veľmi nespôlupracujeme. Sú už príliš zamerikanizovaní.

So slovenskými a poľskými kostolmi nie je najlepšia situácia, pretože tam chodí čoraz viac Mexičanov a tí kostoly nepodporujú. Keďže nemajú z čoho platiť dane, oficiálne ich štát zatvára.

Zmenil sa v posledných rokoch život za veľkou vodou?

- Nie je tak ľahko, ako v 60. rokoch. Vtedy boli veľmi dobré zárobky. Teraz treba viac pracovať za menej. Mnohí by sa aj radi vrátili, ale situácia doma tiež nie je lákavá.

A čo vaše deti, pestujete v nich národné tradície?

- Deti chodia do amerických základných a stredných škôl, ale zapisujeme ich radšej do súkromných katolíckych škôl pri kostoloch, za ktoré platíme. Sú na vyššej úrovni ako verejné školy. Okrem toho, v sobotu navštievujú poľskú školu, kde môžu aj maturovať. Tu sa učia spievať aj tancovať národné piesne a tance.

Moja dcéra od malička tančuje v rôznych folklórnych súboroch, s ktorými už vystupovala aj v Poľsku.

Ovláda mládež natoliko slovenský alebo poľský jazyk, že by sa mohla vrátiť domov?

- To áno, ale oni sa už nechcú vrátiť, nevedia si predstaviť život na dedine. Čo by tam robili?

Je vás dosť, aby ste si založili oravský klub?

- Sám dobre poznám aspoň 50 a na zaregistrovanie klubu stačí len 10 členov. Ale tí naši prví desiatí musia byť Slováci z krví a kostí. Postupne by pribúdali noví členovia, lebo zo Slovenska niekto prichádza každý týždeň.

Ďakujem vám za rozhovor a prajem vám, aby ste slovenský klub čo najskôr založili a kultivovali v nom oravskú a spišskú kultúru.

Zhovárala sa V. JUCHNIEWICZOVÁ

PRO VZÁJEMNOST A SPOLUPRÁCI

Jen někteří zasvěcenci a snad historici dnes vědí, že v letošním roce uplynulo 45 let, kdy vznikla oficiálně (25.II.1949) Rada svobodného Československa, jako politická organizace tzv. třetího odboje. Její ústředí bylo ve Washingtonu v USA, zatímco v Londýně a v Paříži byly oblastní sbory RSČ.

Iniciátory vzniku této exilové organizace byli představitelé a poslanci stran, kteří po únorovém puči v roce 1948, ohrození na svobodě, ale i na životech, opustili domov a uchýltli se do Francie, Anglie a do Spojených států. K nim se přidali i diplomatici, kteří odmítl sloužit totalitnímu režimu po únoru 1848.

Nejvyšším orgánem RSČ se stal 30-členný výkonný výbor s 12-členným předsednictvem. Prvním předsedou Rady svobodného Československa byl zvolen dr. Petr Zenkl a místopředsedou dr. Josef Lettrich.

Cílem činnosti RSČ bylo aktívne pôsobit a bojovať za obnovenie svobodného a demokratického Československého štátu. V tom smere RSČ udělala mnohá praktická opatřenia a vydala dlouhou řadu prohlášení a zásadných rezolucií a dokumentů.

Po vítězství sametové revoluce v listopadu 1989 se v podstatě završilo poslání RSČ a její vedení přijalo nový program, který zahrnoval upevnění demokracie v České a Slovenské federativní Republice, uznání třetího odboje a další závažné politické úkoly.

Když v r. 1991 a 1992 začaly převládat tendenze k rozdelení, Rada svobodného Československa pracovala z počátku pro zachování společného štátu Čechů a Slováků. Kdy se rozdelení Československa na dva samostatné a suverenní státy nedalo zabránit, Rada transfor-

movala svou činnost a dospěla i ke změně názvu organizace.

Od 12. listopadu 1993 se užívá název Rada české a slovenské vzájemnosti. Název vystihuje i nově formulovaný cíl: Když už se nepodařilo udržet společný štát, mělo by se podařit pěstovat vzájemnost a blízkost mezi Čechy a Slováky.

Předsedou Rady vzájemnosti Čechů a Slováků zůstal přední exilový politolog, prof. JUDr. Mojmír Povolný.

V průběhu 40-leté činnosti Rada svobodného Československa vytvořila některé vlastní organizace a spolupracovala s řadou jiných organizací, jako kupř.: s Americkým fondem pro československé uprchlíky, se Shromážděním ujámených evropských národů, vytvořeným v USA, s Evropským hnutím exilových organizací, s Československou národní radou Americkou, Československým sdružením v Kanadě, Svazem Československých spolků ve Švýcarsku a dalšími. (er)

NAD TATROU SA BLÝSKA

26. augusta tr. v Mestskom kultúrnom stredisku v Novom Targu bola podpísaná dohoda medzi samosprávnymi orgánmi územných častí Slovenskej republiky a Poľskej republiky o vytvorení prihraničného medziregionálneho zväzku - autoregiónu Tatry.

Ťažký zrod

Pripomeňme, že pojem euroregión sa k nám dostał zo západnej Európy, kde už pred vyše dvadsiatimi rokmi nastala móda na vytváranie podmienok pre pohraničnú spoluprácu. Úlohou euroregiónov je prebúdať a oživovať prihraničné oblasti, napr. rozvoj turistiky, ekológie, hospodárstva, či kultúry na Spiši a Orave. Euroregióny pôsobia na osobitných principoch a finančnú pomoc dostávajú o.i. od Rady Európy, resp. od štátnych orgánov, samozrejme len na konkrétné ciele. V západnej Európe pôsobí už asi 30 týchto medziregionálnych zväzkov. U nás boli doteraz dva - NISA a KARPATY.

Návrh vytvoriť euroregión Tatry predstavila slovenská strana na konferencii o poľsko-slovenskej spolupráci v Zakopanom, ktorá sa konala 21.-24. novembra 1991. Potom sa ešte niekoľkokrát stretli predstavitelia slovenských okresov a poľských gmin a miest, aby sa dohodli na konkrétnych formách prihraničnej spolupráce. Pracovné stretnutia expertov sa konali v Novom Targu, Poprade a Kežmarku, kde boli pripravené texty dohody a stanov budúceho euroregiónu.

26. augusta sa teda v Novom Targu zišli delegáti oboch strán na prvom zakladateľskom Kongrese euroregiónu Tatry, ktorý združuje: zo slovenskej strany obce a mestá okresov Stará Ľubovňa, Poprad, Liptovský Mikuláš a Dolný Kubín, v ktorých žije 460 tis. obyvateľov. Zase z poľskej strany sú to: mestá Nowy Targ, Rabka, Szczywnica a gminy - Bialy Dunajec, Bukowina Tatrziska, Czarny Dunajec, Czorsztyn, Jablonka, Krościenko, Niżne Lapše, Nowy Targ, Ochotnica Wielka, Raba Wyżna, Szaflary, Velká Lipnica a gmina Tatrziska (zakopianska). Na ich území žije 160 tis. obyvateľov. Podľa stanov najvyšším orgánom euroregiónu je kongres, ktorý sa skladá zo 70-ich členov, po 35 z každej strany. Sídliami euroregiónu sa stali mestá Kežmarok a Nový Targ.

Okrem delegátov sa na rokovaniach zúčastnili aj hostia: poslankyňa Národnej rady SR Olga Machulíková, riaditeľ Odboru transhraničnej spolupráce Ministerstva zahraničných vecí Bogdan Wrzochalski, riaditeľ Kancelárie transhraničnej spolupráce pri Úrade rady Ministrov PR Ryszard Grabowski, nowosądzský vojvoda Wiktor Sowa a ďalší.

V Novom Targu spieva a hrá dychovka Kežmarčanka

Primátor Kežmarku Ján Skupin podpisuje dohodu

Búrlivé rokovania

Euroregión Tatry sa rodil veľmi ťažko. Nehľadiac na to, že prípravy k jeho vytvoreniu trvali takmer tri roky, sám priebeh kongresu potvrdil, že treba ujasniť ešte veľa otázok. Ešte nestihol na podpísanej dohode vyschnúť atrament, keď vystúpil delegát Zakopaného, primátor tohto mesta a senátor Franciszek Bachleda-Księdzulorza a navrhol zastaviť ďalšie rokovanie Kongresu až do ratifikácie medzištáornej zmluvy o transhraničnej spolupráci, ktorú podpísali premiéri W. Pawlak a J. Moravčík počas jeho augustovej návštevy v Poľsku. "V opačnom prípade - hrozil senátor - budem nútený rokovanie opustiť". V tomto kontexte primátor Nového Targu Czeslaw Borowicz podotkol, že by bolo nepekné voči delegátom a hostom zrušiť nowotarskú dohodu, tým viac, že ratifikácia spomínamej medzištáornej zmluvy je čisto formálna záležitosť. Naproti tomu riaditeľ R. Grabowski vysvetli, že zmluva si vôbec nevyžaduje ratifikáciu.

Na návrh delegátov Kongresu bola zvolená komisia pre doriešenie niektorých štatutárnych otázok nového euroregiónu, čo sa tiež stretlo s odporom senátora F. Bachledu-Księdzulorza. - Som proti neporiadku a nedôslednostiám, ktoré sú pri podpísovaní medzinárodného dokumentu neprípusťné - povedal počas prestávky našej redakcie. - Ved' napr. ako možno voliť bez volebného poriadku?

Predsedníctvo Kongresu uznalo námitky senátora za oprávnené, vypracovalo volebný poriadok a pristúpilo k tajným volbám predsedu a členov rady euroregiónu. Prvým predsedom rady euroregiónu Tatry sa stal vojt nižnolapčanskej gminy Wendelin Haber a jeho zástupcom primátor Kežmarku Ján Skupin. Novozvolený predseda v príležitostnom prejave o.i. zdôraznil, že cieľom euroregiónu Tatry je spoločná činnosť zameraná na hospodársku spoluprácu, výmena informácií, výstavba infraštruktúry a rozvoj turistiky v tejto oblasti. V tomto duchu sa lámanou slovenčinou prihovoril aj slovenským delegátom kongresu.

Euroregión Tatry sa teda stal faktom. Má však väčne pochybnosti, či predseda jeho rady bude vo svojej funkcií dostatočne objektívny. Dodnes si pamätiám jeho výpoved' na minuloročnom stretnutí predstaviteľov našej Spoločnosti, nowosądzského kurátoria, Ministerstva národného vzdelávania a vojtv pohraničných gmin. Vtedy totiž predstaviteľov našej Spoločnosti upozornil, že nie sú na medzinárodnom území, kde by mali platiť rovnaké práva pre poľskú a slovenskú národnosť. A zdôraznil: - Nemôžeme súhlasiť s tým, aby sa poľský národ v poľskom štáte musel podrobovať požiadavkám ľudí, ktorí sa považujú za národnostnú menšinu.

Nebude takéto myšlienky presadzovať aj v činnosti euroregiónu Tatry???

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

KRÁTKO ZO SPIŠA

V spišských a oravských obciach sa uskutočnila dobročinná peňažná zbierka pod názvom Sanitka. Iniciátor akcie - riaditeľ nowotarskej odbôcky sanitnej dopravy Witold Fryzlewicz zozbieran za spoluúčasti richtárov vyše 640 miliónov zlôtých. Táto peňažná suma dovolila

nowotarskú nemocnicu vybaviť dvoma novými automobilmi značky Polonez a vyslúžilým Mercedesom. Odovzdali ich do užívania 2. septembra tohto roka.

* * *

Už v lete začali Repišťania z Grocholovho a Vojtičkovho Potoka generálne opravu svojho krásneho dreveného kostolíka. Uvažujú tiež o zavedení ústredného kúrenia. Na opravu, ktorú

uskutočňujú svojpomocne, urobili zbierku, v ktorej každá rodina prispela sumou milión tristo tisíc zlôtých. Každá rodina sa zároveň zaviazala odpracovať týždeň pri oprave svojho kostola.

* * *

Fridmanskí hasiči slávnostne otvorili novú prístavbu k svojej požiarnej zbrojnici. Bude slúžiť - ako nás uistovali - kultúrnym potrebám obyvateľov tejto obce.

OŽÍVA REMESELNÍCKA A ĽUDOVÁ TRADÍCIA

Často počujeme, najmä v kruhu obchodníkov a podnikateľov, že trhy sú vžade rovnaké, na každom sa obchoduje. Ale kežmarský trh historických a ľudových remesiel nie je ako každý, obsahuje prvky minulosti, ale aj súčasnosti, má v sebe svoj pôvab a čaro. Posledný sa konal v dňoch 12.-14. augusta tohto roka pod záštitou ministra hospodárstva Petra Magvašiho a ministra kultúry Luba Romana.

Trh spojený s oslavami

Mestské práva dostal Kežmarok v roku 1269 za vlády uhorského kráľa Belu IV. Teda v tomto roku oslávil 725. výročie vzniku mesta. Túto významnú udalosť si pripomienuli poslanci a hostia na spoločnom zasadnutí mestského zastupiteľstva. Ako podotkol v príhovore primátor Ján Skupin, najväčší úpadok mesta nastal po roku 1945 až 1960, kedy došlo k likvidácii súkromného vlastníctva, remesiel a služieb. Aj dnes sa mesto borí s problémami a tažkosťami. Je to najmä riešenie bytovej otázky a zníženia nezamestnanosti. V Kežmarku totiž evidujú až okolo 20% nezamestnaných. Určitým "liekom" by mala byť podpora a rozvoj malého a stredného podnikania v meste a okolí. Nepochybne patrí k tomu oživenie a rozkvet remesiel, ktorých v minulosti bolo vyše 40.

Kým sa však na trhu začalo obchodovať, otvorili v Kežmarku Stredisko praktického vyučovania umeleckých remesiel, na ktorom slávostne prestrihol pásku minister kultúry Ľubo Roman. Ako sme sa dozvedeli, v tomto roku budú otvorené tri odbory - umelecké stolárstvo, rezbárstvo a krajčírstvo. Napríklad to posledné sa bude orientovať na štieľ ľudových krojov a dobových šiat. Dúfame, že v budúcnosti budú stredisko navštěvoval aj krajanskí žiaci zo Spiša a Oravy.

O 15. hod. napriek daždivému počasiu na Hlavnom námestí začala paráda kežmarských mažoretek, predstaviteľov bývalých cechov v dobových šatách, sokoliarov, puškarov a členov folklórnych súborov zo Slovenska a cudziny. Kežmarčanov, turistov a všetkých obdivovateľov kežmarského trhu pozdravil o.i. podpredseda vlády SR Ivan Šimko, minister kultúry Ľubo Roman a minister dopravy, spojov a verejných prác Mikuláš Dzurinda.

Ako v kaleidoskope

Pozdĺž celého Hlavného a Hradného námestia sa rozložili pestrofarebné stánky, v ktorých zasadli zruční majstri ľudových remesiel so svojimi učnami. Svoj kumšt nevyčítali len z kníh, ale sa ho naučili od iných, starších, buď príbuzných. Prihlásilo sa vyše 140 majstrov tohto krásneho a vyhľadávaného umenia. Mohli sme tam stretnúť remeselníkov pracujúcich s kožou a kožušinami, remeselníkov pracujúcich s kovom (kováči, odlievači kovov, drotári, zlatníci), remeselníkov pracujúcich s drejom (rezbári, stolári, výrobcovia hračiek, šindliari, korytári, debnári a ďalší), remeselníkov pracujúcich s hlinou a prírodným materiálom (hrnčiari, keramikári, košíkári), remeselníkov vyrábajúcich potraviny (perníkári) a ďalších. Návštěvníci kežmarských trhov, ktorých bolo neárekom, mali

So svojimi drevorezbami prišiel do Kežmarku aj majster Andrej Gomboš z Jurgova...

Rodák z Čiernej Hory Andrej Korkoš pri svojom stánku

možnosť vidieť remeselníkov priamo v akcii, teda pri ukážke svojho majstrovstva. Bol to akoby "živý skansen". Remeslá opäť ožili!

Krajania na trhu

Kežmarský trh historických a ľudových remesiel vzbudil veľký záujem aj u našich krajanov. Na uliciach Kežmarku sme mohli stretnúť Jurgočanov, Čiernohorcov, Kacvínčanov, Bešanov a ďalších, ktorí - ako nám povedali - boli na tento podujatie aj vlasti a tohoročný trh nemohli vyniechať. Ba slubovali, že prídu aj na budúci rok.

Pravidelne na kežmarský trh remesiel chodia na pozvanie jeho organizátorov jurgovskí rezbárski majstri. V tomto roku to boli: Marián Plučinský, Jozef Gomboš, Jozef Burkát, František Čongva, Valent Tibor, Ján Vojtas a známy majster Andrej Gomboš. V troch jurgovských stánkoch sme mali možnosť vidieť prierez jurgovskej drevorezby, teda o.i. črpáky, hračky, ozdobky, drevené náradie a pod.

Stretli sme tiež kežmarského majstra Andreja Korkoša, rodáka z Čiernej Hory, ktorý sa venuje drevorezbe už od malíčka a jeho tvorba si zaslúži osobitnú pozornosť. Majster Korkoš predstavil na trhu o.i. pekné vyrezávané sošky a rôzne drevené postavičky, ktoré vzbudzovali veľký záujem návštěvníkov kežmarského podujatia.

Bohatý kultúrny program

Počas trojdňového trhu historických a ľudových remesiel nechybal ani bohatý kultúrny program so zaujímavým pásmom Kežmarok sa zabáva. Pri kežmarskom hrade a na hradnom námestí sa obecenstvu predstavila hudobná skupina Tučná Anča z dediny, folklórne skupiny Sabinovčan zo Sabinova, Kopaničiar z Myjavy, Stavbár zo Žiliny, skupina historického šermu Bojník, sokolíari Aquila a domáce folklórne súboru Maguráčik a Goralík. Boli tiež kultúrne telesá z Česka, Maďarska a Poľska (Bochniania z Bochnie pri Krakove) a ďalšie atrakcie a zábavy.

Návštěvníci tohoročného kežmarského trhu si iste odnesli pekné pamiatky a milé spomienky. Dúfame, že v budúcnosti sa ho bude zúčastňovať stále viac krajanských remeselníkov zo severného Spiša, ba aj z hornej Oravy.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

... a ďalší jurgovskí remeselníci

SLOVÁK: PODOZRIVÝ

Kto vie, kolko takýchto poznámok k menám obsahovala "čierna kniha" milície v Novom Targu koncom 40. a v 50. rokoch.

Prvý týždeň po 2. svetovej vojne totálne rozdelili obyvateľov Oravy na Slovákov a Poliakov. Ani jedni sa nechceli vzdať svojej národnosti a štátnej príslušnosti. Slováci tým viac, že sa opäť, hoci len nakrátko, vrátili k Slovenskému štátu.

Keď začali Nemci ustupovať, sovietske vojská obsadili časť Oravy a jej územie bolo istý čas ničie a všetkých, začal sa tvoriť krutý lokálny poriadok. Na Orave vznikla slovenská a poľská milícia. Každá si bránila svoje práva. Zapisovali sa do nej vojaci, ktorí odišli z armády, ale aj civilného obyvateľstva.

A tak sa tam dostał aj Jozef Kučkovič z Oravky. Bolo prehľadné samozrejmé brániť si bývalú vlast, hlavne keď sa mnohým nechcelo veriť, že patrí Poľsku. Spontánne rozhodnutie však natoľko ovplyvnilo jeho nasledujúci život, že ho dodnes trápi myšlienka, či mal právo vystaviť svoju mladú rodinu tolkej biede.

Oči Genovévy Kučkovičovej hovoria, že Jozefovi nikdy neodpustila. Sú manželmi už 54 rokov a z toho tie najťažšie - povojuvé, prezila sama s deťmi. Nechce o nich hovoriť, lebo ešte dnes sú spomienky také živé, že otvárajú rany na duši a z úst sa vydierajú slová poníženia a zakúsenej krvdy.

- *On bol tam, za hranicami, to ja môžem rozprávať, čo som si tu vytvrala, ja viem, ako to bolo byť Slovákom*, hovorí so slzami v očiach pani Genovéva.

Z okolitého Šoltýstva sa otvorené vyjadril len jej muž. A to ho odsúdilo na dlhé odlúčenie od rodiny. Nemohol sa vrátiť domov, lebo ho hľadali so zbraňou v ruke. Nebol ani pri narodení druhej dcéry. Bola zato poľská milícia, ktorá cez nezastreľné okná, lebo nebolo na záclony, mierila hlavňami do izby. Všetci susedia sa im obrátili chrbotom, nemal kto pomôcť, ani podať ruku v núdzi.

Mladá mama týždeň po pôrode kopala zemiaky. Neubránila sa ani pred bandou, ktorá jej v noci ukradla jedinú kravu. A tak zostali bez obživy. Liter mlieka musela Genovéva odpracovať v tých najväčších horúčavách.

- *Nemala som ani groša, ani na chlieb, ani na košielky a plienky pre dieťa. Poľský riečnik mi dal len raz 15 dekagramov cukru na dve deti. Prezývali nás "banda słowacka". Každý večer nás strašili, že nás odvezú na Sibír - pokračuje v spomienkach nešťastná stará žena.*

Muž si neraz vypočul horkú výčitku, že sa bál sám o seba a nie o nich. Nepomáha ani presvedčanie, že posielal balíky s košielkami a potravinami. Boli také časy, keď zradili aj najvernejší kamaráti, ktorí veci neodovzdali, ale ukradli. Ich rodiny tiež potrebovali.

Jozef sa nevrátil, ani keď ho bola prosiť žena s deväťmesačným dieťaťom na rukách. Prešla za ním kilometre cez polia a zelenú hranicu. Náhravo opustiť svoju vlastnú hrudu zeme si zasa nevedela predstaviť ona.

Po štyroch rokoch sa konečne J. Kučkovič vrátil. Bol však pod stálym policajným dozorom. Vtedy mu povedali, že je zapísaný v čiernej knihe v Novom Targu, ako zradca. Nedostával ani pripustky na Slovensko, ani pas.

Medzitým dcéry podrástli a rodičia ich zapísali do slovenského lycea v Jablonke. Obidve chodili pešo celé kilometre. V tuhých zimách nemali ani na vlnené šatky. A zasa na nich ukazovali prstom - Slováci. Nechceli im uznáť slovenskú maturitu, museli robiť maturitné skúšky v Krakove. Jedna z dcér, učiteľka Joniaková potom učila slovenčinu v Oravke niekoľko rokov. Na svoje ľažké detstvo však nezabudla a otcovi ho až dodnes vyčítala.

Až v 63. sa Jozefovi Kučkovičovi podarilo vycestať za prácou do Československa, kde už pracovali jeho krajania. Najdlhšie sa usadil v Ostrave, odkiaľ dnes dostáva aj dôchodok. Je však v dolároch a keď si ho v Poľsku zamení, je nižší ako v korunách. - Ach, tá špinavá politika - vzdychá takmer 90-ročný dedo.

Slovenčina mu ide ešte celkom pekne, len pani Genovéva ju nemôže počúvať. Napomína muža, ako keby za kuchynským oknom, ako pred päťdesiatimi rokmi, stáli žandári so zbraňou.

- *Co ty gadať po slovišku!* Ale dedo Jozef má trochu iné spomienky, ako jeho žena. Aj keď majú Kučkovičovi už veľa dobrých susedov, ich rodina je doživotne poznáčená. Zdá sa, že bieda, ktorú prežili za svoje vtedajšie názory, ich radšej rozdelila, ako spojila. On - so svojimi čisto mužskými spomienkami zo života za hranicou na Slovensku a Čechách; Ona - zatŕpknutá, prácou zodratá stará žena, ktorá už nechce ani len čítať po slovensky.

Kolko je takých rodín?

VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

KRÁTKO Z ORAVY

Časť jablonskej inteligencie a zvlášť miestnych notárblov má od určitého času novú, pánsku záľubu: je ňou psíček s rodokmeňom. Patrí sa mať zvieria s "papiermi" a vycvičené natolko, aby bolo schopné vykonať pred verejnosťou nejaký povel svojho pána. Na podnet jablonského vojta, taktiež majiteľa psa s rodokmeňom, je pre týchto štvornožcov organizovaná výstava. Tohtoročná psia prehliadka sa uskutočnila, podobne ako vlni, na scéne jablonského amfiteátra 1. júna t.r. a zúčastnili sa jej 23 psíci aj s majiteľmi. Každú prezentáciu veselo povzbudzovala školská a gymnaziálna mládež. Keďže bol Medzinárodný deň detí, mali voľno a súťaž bola dobrou príležitosťou pre veselú zábavu. Prezentáciu štvornožcov a ich poslušnosť (múdrost) hodnotila medzinárodná, ba až interkontinentálna porota: vojt gminy J. Stopka, predsedu poľských podnikateľov v USA Władysław Zubrzycki, Štefan Kristoščák z trstenského gymnázia a Mária Plaszczaková, zástupkyňa jablonského lycea. Kritériá hodnotenia boli čudné a známe iba porote. Ocenenie totiž získali: najvyšší pes (88 cm), najnižší pes (22 cm), pes s najdlhším chvostom (až 62 cm) atď. Ceny uhradili jablonskí podnikatelia a vojt gminy.

* * *

Krajania v Jablonke majú väzny problém s organistom. Doterajší rektor Jozef Omyliak odcestoval na dlhšie do Ameriky a o náhradníka, ktorý by vedel a chcel hrať na slovenských bohoslužbách v tamojšom farskom kostole je naozaj nádzra. Zatiaľ im vyšiel v ústrety pán farár z Lieska, ktorý im vybavil organistu zo Slovenska, lenže iba na prázdniny. Možno by na stále do Jablonky prichádzal organista zo Zubrohlavy, lenže okružná cesta cez hraničný priechod v Chyžnom by pohľtila celý jeho skromný honorár, aký mu Spoločnosť krajania môžu poskytnúť. Východiskom by bol organista z okolia.

* * *

Cervený kohút opäť zachvátil oravské lesy. Zasa to bol súkromný les nedaleko babohorského priesmyku Krowiarky, kde sa 1. augusta t.r. chytila vysúšená lesná stielka. Naštastie sa podarilo oheň včas ulomiť. Oheň sa však na rôznych miestach nečakanie objavoval znova a znova, a preto boli majitelia nútene až 2 dni dovážať vodu zo vzdialených potôčkov. Zaujímavý bol postoj profesionálnych požiaríkov z Nového Targu, ktorí súce pomohli oheň stliť, ale nie uhasiť. Nakoniec vyhlásili, že les je súkromný a majitelia si ho majú sami strážiť a hasiť.

* * *

Spolok sv. Vojtecha na Orave pod vedením Augustína Andrašáka zorganizoval v dňoch 2.-3. júla t.r. krajanskú púť do Levoče. Zúčastnili sa jej krajania z viacerých oravských dedín. Cestovali autobusom, ktorý im zabezpečil primátor Námestova Ivan Krušinský a uhradil Ústav pre zahraničných Slovákov MS v Bratislave. Niektorí účastníci boli v Levoči prvýkrát po niekoľkých desaťročiach a vrátili sa odtiaľ plní ozajstných duchovných zážitkov.

* * *

Na oravských úradníckych kreslach sa po voľbách nič nezmienilo. V gmine Velká Lipnica predsedom Gminnej rady ostal aj nadálej Emil Kowalczyk a v gmine Jablonka už druhýkrat za seba zvolili za predsedu Antóniho Wontorczyka z Malej Lipnice. Franciszek Adamczyk sa stal opäť veľkolipnickým vojtom a Julian Stopka jablonským. Ďalšie významné funkcie tajomníkov gminných úradov a zároveň zástupcov vojтов zverili taktiež tým istým osobám: v Jablonke Władysławovi Pilchowi a vo Veľkej Lipnici Danute Paplaczkovej.

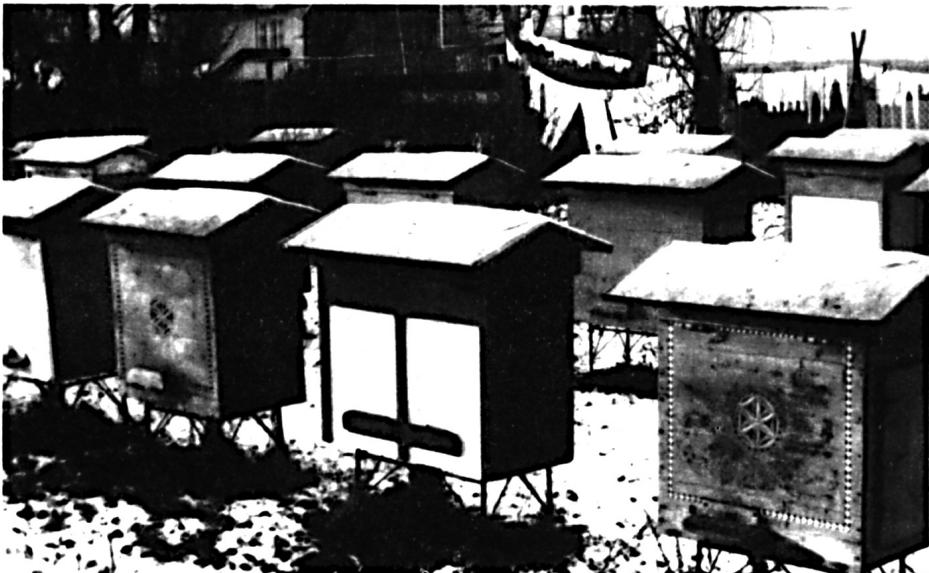
ZO ŽIVOTA VČIEL

V júlovom čísle Života z minulého roku sme písali o našich krajanoch-včelároch - Jánovi Petráškovi z Krempáčov, Jánovi Budzovi z Čiernej tory a Jánovi Švientekovi z Pekelníka, o ich skúsenostach z chovu včiel a niektorých problémoch, napr. s odbytom medu a pod. Dnes by sme chceli nadviazať na túto tematiku a uviesť niekoľko informácií zo života včiel, ich organizácie práce, o ich produktoch, včelárskych zvykoch a pod.

V jednom úli žije štyridsať až šesťdesiat tisíc včiel, ktoré tvoria kompaktnú rodinu s prísnym režimom. Najvyššia "hodnosť" patrí kráľovnej nazývanej aj matkou, o ktorú sa ostatné včely starajú. Kráľovna ju materskou kašičkou (výtažok hltanovej žlazy včiel). Práca v úli je zorganizovaná priam dokonale. Samička - matka po spárení s trúdmami kladie vajíčka a robotnice vykonávajú všetky práce. Kvalitná a dobre krmená matka je schopná naklásť za 14 hodín 2-3 tisíce vajíčok, ktoré spolu väžia viac ako matka sama. Za jeden rok nakladie 120-150 tisíc vajíčok. Dodajme, že na rozdiel od robotníčiek, matka má život pomerne dlhy. Žije priemerne 4-5 rokov a niekedy aj viac.

Zbieraním peľu, nektáru a vody a ich donášaním do úla sa zaoberajú včely - lietavky, ktoré sa vzdialujú od úla priemerne 5-6 km. Všetky práce v úli robia robotnice. Práce sú zadelené podľa veku. Tak napr. prvé 2-3 dni po vyliahnutí robotnica čistí bunky, od 4. do 6. dňa ošetrouje a krími starší plod, od 7. do 12. dňa je dojčičkou, produkuje kŕmnú kašičku, ktorou krími mladší plod. Potom do 18. dňa je stavitelkou, produkuje vosk a staví plásty, od 21. dňa je lietavkou a zbiera peľ, vodu a nektár. Dĺžka života včiel je rôzna. Včely vyliahnuté koncom leta žijú cez zimu a hynú koncom apríla, kým jarom a letná generácia, ktorá sa zúčastňuje na znáške, dožíva sa najviac 55 dní. Napokon v úli žijú ešte trúdy, ktorých úloha sa končí na oplodnení mladých matiek a zohrievaní plodov. Trúdy nemajú žihadlá, nezbierajú peľ a po skončení ich včely vyháňajú z úla a tak hynú hladom. V úli je ich najviac tisíc.

Ked sme sa svojho času rozprávali s našimi včelármami, povedali nám, že pravý včelár nepoužíva v domácnosti cukor. Všetko sladí medom. Vraj aj na rezance je lepší med ako cukor. Zaujímalo nás, kolko včiel môže vyprodukovať

Včelnica Jána Petráška v Krempachoch. Foto: J.P.

kilogram medu. Dozvedeli sme sa, že keď je príaznivé, slnečné počasie a dobrá znáška, tak päťdesiatisíce včiel môže priniesť za deň do úla sedem kilogramov medu. Samozrejme, takých "produkčných" dní je v roku veľmi málo.

V súčasnosti majú včely veľa nepriateľov. Sú to predovšetkým choroby, rôzne škodlivé pachy, na ktoré sú medonosnice veľmi alergické. Včely lám škodia aj divoké skládky, chemické odpady, výparov a rôzne exhaláty, ktoré ničia životné prostredie.

Včely z jedného úla nazbierajú - závisle od podmienok - asi pätnásť až tridsať kg peľu. Spracúvajú ho výlučne slinnej žlazy a ukladajú do buniek plástov, kde sa konzervuje mliečnym kvasením. Vzácne spracovanú včeliu materskú kašičku dostávajú larvy robotníčiek a trúdov iba prvé tri dni života. Materská kašička obsahuje aktívny liečivý komplex bielkovín, glycidov, lipidov a ďalších zložiek. Je nevyhnutnou potravou včelích rodín. Z jedného včelstva možno v produkčnej sezóne získať okolo 100 gramov materskej kašičky, ktorá je vzácnym liečivom pre ľudí trpiacich nechutenstvom, slabostou, alergiami a pod.

Vzácny je aj včeli jed. Je to výlučok jedovej žlazy robotníčiek a matky. Matka ho používa na prilepovanie vajíčok na dno bunky, kým robotnice na obranu proti iným včelám a proti ľovecku. Včeli jed má otravný účinok - spôsobuje ochrnutie nervovej sústavy, rozpad červených krvinek a pod. Účinok sa prejavuje bolestami, opuchnutím, zapálením tela, nevoľnosťou a pod. Jed je nebezpečný pri masovom popichaní -

smrteľná dávka je asi 500 žihadiel, avšak u alergikov na včeli jed je omnoho nižšia. Včeli jed má aj liečivé účinky a úspešne sa používa najmä proti reumatizmu, zápalu kĺbov a žilovej trombóze. Na tieto účely sa jed hromadne odoberá z včelstiev. Z jedného úla možno získať asi 3 gramy jedu. Mnohých iste zaujíma, prečo včely po pichnutí hynú? Ide o to, že včelie žihadlové pichadlá sú na konci opatrené späť ohnútymi zúbkami. Preto ak robotnica pichne žihadlo do ľudskej pokožky, nemôže ho vytiahnuť a vytrháva si ho aj s časťou svalstva a príslušnou nervovou uzlinou ovládajúcou žihadlový aparát.

Ďalším liečivým produkтом včiel je propolis, včeli tmel zo živice púčikov a kôry zmiešanej s voskom na tvorbu plástov. Používa sa doslova ako všeckiek a príprava vo farmakológii. Z jedného včelstva možno získať 15-30 gramov propolisu.

Hlavným produkтом je samozrejme med, ktorý včely ziskavajú z nektáru kvetov alebo iných sladkých rastlinných štiav. Obsahuje 18-22% vody a zvyšok tvorí sušina glukózy, fruktózy, sacharózy, bielkovín, vitamínov, dextriónov, éterických olejov, peľových zrniek a pod. Farba medu je rôzna - od vodovočistej až po tmavohnedú, ba až temer čiernu a závisí od porastu v blízkosti včeliny, ale aj od druhu včiel a dokonca od nadmorskej výšky (čím vyššia poloha, tým svetlejší je med. Horský med je hustejší, kým napr. agátový je redší a bledší. Lipa dáva med zelenožltý, čučoriedka jasnočervený, buk, dub či vres zelenohnedý, ovocné stromy zlatozltý a jarabina červenožltý).

Konzumná kvalita všetkých je v podstate rovnaká. Vôbec nezáleží na tom, či je med hustý alebo riedky, bledší či tmavší. Samozrejme med sa často používa ako liek, a to alebo čistý, alebo s materskou kašičkou.

Na záver ešte jeden výrobok z medu - medovina, o ktorej sa hovorilo, že je to nápoj bohov. Vyrábal sa už v pradávnej minulosti a môže byť svetlá, biela, kapucínska, višňová a pod. Jej výroba je jednoduchá, ale zdlhává - kvasí sa a dozrieva v nádobách až 18 mesiacov. Preto nie je lacná.

Všakedy bolo na Spiši a Orave viac včelinov, aj keď nevelkých. Škoda, že zanikajú. (jp)

KRÁTKO ZO SPIŠA

O ťažkostiah s výstavbou cesty cez Lapšanku sme v Živote písali už niekoľkokrát. Najnovšie správy z tejto spišskej obce hovoria, že Lapšančania by sa mali do konca roka zbaviť tohto problému. Ide o asfaltovanie posledného, asi dvojkilometrového úseku tejto cesty. Ako sme sa dozvedeli, finančné prostriedky pre tento

včiel sú už vyčlenené v gminnom rozpočte nižnolapšanskej gminy. Nuž, teda, do práce!

* * *

Po bývalom výkupnom stredisku jatočného dobytka v Tribsi už net ani slychu. Dve vähy, ktoré po ňom zostali, dala gminná samospráva zastrešiť a prenajala ich dvom tribským podnikateľom, ktorí tam zriadili uholný sklad. Aj to je dobrý nápad. Vedľa zima je už za dverami. (jp)

KAREL POLÁČEK

HRÁCI

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

Již se zdálo, že mří bude navždy zmařen, a že město bude strženo do víru bratrovražedného boje, když tu náhle objevil se muž, jehož svědectví mělo stmeliti rozvrácenou svornost. Poznamenajme si jeho jméno. Naši potomci budou je s úctou vyslovovati. Je to klempíř Kalina.

Slyšme jeho svědectví.

- Převrat se stal, - praví pan Kalina, - v pátek. Ten den si pamatuji a nezapomenu, co živ budu. Neboť onoho dne sedím *U Steinerů* a mám následující kart: obdržel jsem šest zelených se čtyřicítkou a esem. K tomu čtyři červené s dvacítkou a desítkou. Sedmu červenou i zelenou. A žaludské eso s kulovým na kraji. Hlásím dvě sedmy, ale nikoli zelenou jako trumf, nýbrž červenou, veden jsa obavou, aby nikdo neměl proti mně čtyři pomáhající. Za tím účelem odložil jsem dvě zelené, neboť esa odkládati je zakázáno. Pan Bek, můj spoluhráč, mně hru poskvnil, neboť měl na mne čtyři červené, jak jsem se právem obával. Já však, maje silnou oporu v onech dvou ezech, jsem se otočil, neboť jsem počítal, že dříve, než budu nalezen, vyrazím soupeři dva trumfy. Což se také stalo. Kynul mi vzácný triumf, neboť pro podobnou konkartaci není pamětníka v širokém okolí. Avšak oné hry jsme nedohráli. Neboť náhle ozval se na ulici povyk, jenž hlásal, že nenáviděné Rakousko bylo právě zrušeno. Nechali jsme hry a připojili se k jásajícímu davu.

Já pravím a hlásám, že to bylo v měsíci říjnu osmnáctého v pátek. Nezapomenu onoho dne, neboť takový kart jsem nikdy předtím ani potom neodbržel.

Toto svědectví váženého občana vzbudilo pozornost, i zdá se, že přispěje k odklonení sporu.

15 Tlustý, avšak lakotný pán

Milý pobyt v městě Dobrušce byl velmi znešvářen událostí, která přivedla nový obrat v mém životě. Příčinou toho byla, jak se dalo tušit, paní Valérie. Tato žena, nenasytná ve své žádosti těla, nepropouštěla mne se svých tenat, ve kterých jsem se zmítl beznadějně a sklesle. Pan Ulián dlouho netušil, že v jeho domácnosti bují hřich. Nevšimal si nicého, co se kolem něho děje: spokojen a bezstarostný, jenom hospůdky vyhledával a tam se bítav účastnil.

Avšak škaredé zlo nezůstalo utajeno. A o mé odhalení se přičinila Blaženka, která velmi těžce nesla, že její matinka bloudí po zakázaných cestách. Ale nejenom starost o ohroženou mravnost své matky vedla Blaženku k tomu, zby zprávu o neřesti svému otci podala: stín

žárlivosti, myslím, vplížil se do její mladé duše a k zlu ji ponoukal. Neboť častokrát dávala mi najevo, že jsem ji blízek a že by si toužebně přála se mnou ruku v ruce krájeti životem a v lásce a spokojenosti manželské otcovskou živnost provozovat.

Často mne vyhledávala, snažíc se přiblížiti ke mně, a blouznivě rozmlouvala o lásce a manželskému stavu. Byla velmi milá; já však si jí nevšímal a její duše nyla tesknou.

Nuže, čas se naplnil a hřich dozrál k svému pádu. Ó, té chvíle neblahé, které způsobila, že jsem opět propadl slabosti a zameškal jedno důležité utkání! Nedostavil jsem se na bojiště, ačkoliv moje přítomnost byla žádoucí.

Starý Ulián sedí naproti panu Bekovi. Smutně zírájí na hromádku karet, která leží na stole.

- A cože ten vás mladý nejde? - tázá se pan Bek.

Pan Ulián se zasmušil. Přejel si dlaní čelo a pravil:

- Dnes, pane, není na personál spolehnutí!
- Máte být přísnější, - poučoval jej soused, - dáváte-li mladému vůli, pak neobstojte!

Odmlčel se a po krátkém přemítání pravil:

- Nic platno, musíme se poohlédnout po náhradníkovi. Pane šenkýři, - obrátil se na hostinského - musíš nám opatřit třetího!

Hostinský se podíval na hodinky a pravil:

- V tuto dobu je pouze pan Kundrt k mání.
- Nuže, pane hostinský, přiveď nám Kundrta, - kázal pan Bek.

Hostinský svlékl zástěru a chystal se k odchodu.

- Avšak, - pravil, - upozorňuji vás, že s ním mnoho radostí neužijete!

- Všecko jedno! Jen jdí!

Hostinský odešel, aby se po chvíli vrátil s otylým, rudolicím párem. Tlustý pán se uklonil a zasípal:

- Kundrt.
- Rače se posadit, - pozval jej pan Bek laskavě.

Tlustý pán si plivl do dlaní a zamnul ručkama.

- Kartičky? Zahrát? - zakvákal, - velmi přjemno. O šestáček? Červené dražší? Zajisté! Já jsem při tom. Já to s vámi zaválim. Jmenuji se Kundrt... Teď uvidíte, co hra obnáší!

Pan Bek poznamenal, že je zbytečno hovořit před západem slunce. Ať se zbytečně nemarní čas. Dlužno působiti, nikoliv oddávati se lichým řecem.

Během hry poznali, že pessimistický názor šenkýřů o panu Kundrtovi nebyl bezpodstatný. Byla s tlustým párem hra svízelá a podobala se spíše lopote než ušlechtilé zábavě.

Pan Kundrt, ještě než uzrel svůj kart, již bědoval nad jeho špatností. Pomalu a opatrně rozložil listy do vějíře a dluze se do nich zadíval, jako by se nemohl od nich rozloučiti. Než se rozhodl k nějaké akci, hladil si trojnásobný zátylek, vzdychal a těžce funěl. Přemítání orosilo mu obličeji drobnými krupičkami potu.

- Kdybych teď věděl, co nevím! - sténal.

- Hrajete hezky, ale pomalu, - poznamenal pan Bek. - Doporučuji vám, abyste si vzal k

srdci slova básníkova: Letmý, avšak bystrý pohled do karet spoluhráčových značí více než dlouhé a dumavé uvažování nad vlastní kartou!

Ale pan Kundrt nebyl přistupen myšlenkám básníků. Vynášel nerozhodně a kladl karty na stůl s takovou opatrností, jako by deska stolu byla žhavá plotna. Byl odhodlán každé chvíle vzít vynesený list zpět a hlučně prohlašovati, že se přehmál a že zmýlená neplatí.

Když prohrál, činil se nechápavým.

- Já že prohrál? Jak to? Já mám padésát!

- A my máme šedesát!

- Kde byste vzali šedesát? Rače mi to vyložit!

- My máme dvacítku!

- Jakou dvacítku? Kterou dvacítku? Neviděl jsem žádné!

- Žaludskou dvacítku!

- Hm... Žaludskou dvacítku, povídáte?...

Není to omyl?

- Není.

- A tak, a tak... Inu, inu... Tak jako bych to prohrál?

- Zajisté.

- A to teda bych měl platit?

- Ovšem!

- Zatracené dílo! Jenom platit a zase platit! A kolik že přikážete, abych platil?

- Tři šestáky!

- Tři... Pro pána! Já myslí, že dva!

- Tři! My měli tichou sedmu!

- A to jo... Oh, moje sudbo zlá... To mám zlost, páni! Jak jsem to mohl jenom prohrát? Už je to tak! Ale platit budu, až mne přejde vzetek. Já pro nějaké tři šestáky nebudu měnit pětikorunu.

Takovým způsobem zápolili s otylým párem dvě hodiny. Po každé hře propukla hlučná hádka. Pan Kundrt se odhodlal platit za ztracené hry jen po velkém domlouvání. Pana Beka posedla zelená zlost a on si umínil, že dá tlustému pánu náležité poučení.

V poslední hře měli panu Kundrtovi platit šedesát krejcarů.

Pan Bek hodil velkým obloukem otylému pánu čtyř šestáky a pravil:

- Tady máte čtyřicet krejcarů! Pětak se mi zakutálel pod stůl! To je dohromady čtyřicet pět. A patnáct krejcarů vám zůstanu dlužen! Nebudu přece měnit pětikorunu!

Tlustý pán zbledl.

- Jak to, prosím? - zakvícel. Mně náleží šedesát!

- Prosím, - odvětil pan Bek chladně, - vy jste se také zdráhal platit! Jak jsem řekl! Jsem vám dlužen patnáct krejcarů!

- Dovolte, - protestoval pan Kundrt, - to bylo během hry... Ke konci se musí platit! Jak bych k tomu přišel? Já mám být škodný?

- Já vám s tím dluhem neutěcu! Mám zde kráma a živnost! Můžete si ten dluh vtělit! Těch patnáct krejcarů vám zaplatím, až mne přejde vzetek!

- Žádných patnáct krejcarů, - řval pan Kundrt, - dvacet krejcarů!

- Žádných dvacet krejcarů, - opáčil holíč, - pětak leží pod stolem! Zdvihněte si jej!

- Jak si jej mám zvednout? - zaúpěl tlouštík, - já se nemohu sehnout! Rače mít uznání! Jsem člověk nemocný!

- To mně je jedno! - pravil pan Bek cynicky.
- Dobře, - zaskřípěl tlustý pán, - aspoň je vidět... Tomu se říká solidnost! Výborně! Měšťan a neplatí dluhy! Jste mi dlužen patnáct krejcarů! Rozumíte? Všude, kamkoli přejdu, budu prohlašovat: Pan Bek je mi dlužen patnáct krejcarů! Mám peníze mezi lidmi! Jenom co je mi dlužen pan Bek... Zadušte se...

Pan Kundrt zaplakal.

- Pro lidskou špatnost jsem přišel ke škodě, - vzykal, stíraje si slzy, - já, starý dobrák, pořád platím a snažím se svým závazkům dosáhnout, a tadyhle...

Těžce vzduchaje, vlezl pod stůl, aby se zmocnil zakutálené mince. Jeho námaha byla bezvýsledná.

S námahou vstal, obrátil se k hostinskému a pravil:

- Řekněte píkolíkovi, ať si zvedne penízek a ponechá... A sdělte mu, že je to tuzér od pana Kundrta... Nezapomeňte... Od pana Kundrta, řekněte, spropitné... Na přilepšenou!... Já mám srdečko pro každého...

Obrátil se k odchodu a vztyčiv pravici, zvolal velkým hlasem:

- Vzal jste si hřich na svědomí, pane Beku!... Těžce se vám bude umírat... Ošidil jste člověka... Klesnete pod tíží zlého skutku...

Dveře zapadly za těžce zkoušeným mužem.

Po jeho odchodu usmál se pan Bek a pravil:

- Tento příběh připomíná mi událost, kterou mi vypravoval můj zvěčnělý děd.

16 Vypravování o dvou vojínech *

Vyvržen z domu Ulianova

A pan Bek takto počal:

- Žili za vojny v roce šestašedesátém tří vojní rakouského císaře, kteří se zúčastnili tažení proti pruskému králi, jenž se svým vojskem vpadel do země české.

Byle před bitvou u Sadové. Modrá noc se sklonila nad krajinou, která zakrátko měla být svědkem krvavého zápolení. Bylo ticho, jen tu a tam těškly pušky předních stráží.

Vojsko, unavené dlouhými pochody, spalo těžkým spánkem. Jen taborové stráže bdely. A tu se sešli tři vojní osmnáctého pěšího pluku, kteří byli pověřeni strážní službou, a svobodník Němeček pravil ke svým druhům: - Přátelé! Zítra budeme mít perný den. A nevíme, je-li nám souzena smrt v boji, či zdali se Prozřetelnosti zalíbilo nám život darovati. Proto navrhoji, abychom ještě tuto noc si v rychlosti hodili kartičky, neboť není mi známo, zdali hraní v karty jest v nebi dovoleno, aby rozmnožilo věčnou blaženosť vyvolených božích.

Tato řeč setkala se se souhlasem jeho druhů. I usedli všichni kolem plukovního bubnu, jehož výstřel volá do zbraně, a používší oslí kůže za zelené sukno hracího stolu, oddali se licitovanému mariáši. Můj děd, jenž byl tenkrát plukovníkem tamborem, účastnil se hry pouze jako divák. A podal mi zprávu, že této hra rozdělila noc na sedmnáct duchů, nemenší počet betlů, rozsáhlou řadu stovek se sedmou. Hráči se vásivně točili, snažíce se znásobiti prchající chvilky nejistého vojenského života.

Jeden z hráčů, jménem Houska, prohrál celý

svůj žold a při záblesku růžového dne, kdy třeskná polnice budila tábor do boje, odcházel ze hry.

- Heršelt ten grif, - pravil svobodník Němeček, - neodejdeš, dokud mi nezaplatíš tři krejcaru za moji hru se žaludskou malou.

- Rád bych, - odvětil vojín Houska, - ale musím ti zvěstovat, že v kapsě nemám brdolu. Počkej do příštího lédu, pak vše vyrovnám.

- Tvoje řeč je pošetilá, - odvětil svobodník Němeček, - vždyť nevíme, dožijeme-li příštího dne. Slyš, kterak dělá pruský krále duní. Bitva nám nastává a ty mi prcháš s třemi krejcaru. Zaplatíš cos dlužen. Dobře jsem viděl, že máš ještě šesták.

- Jsi krkoun a nenasýta, - odvětil vojín Houska hořce, - mám, pravda, ještě šesták. Avšak nemohu se jej vzdát. Což, kdybych padl do pruského zajetí? Co by si pruský král pomyslil, kdyby seznal, že císařský vojín má kapsu prázdnou? Řekl by zajisté, že se domníval bojovat s vojskem a ne se zástupem žebráků. Nechal jsem ti svých sedmnáct krejcarů, což je více než dosti. Spokoj se mým slovem, že o příštím lédu zaplatím.

Avšak slobodník stál na svém právu a důklivě se dožadoval zaplacení. Než jejich při ukončil rozkaz, který je volal pod prapor. Houska běžel ke své četě a Němečkovi bylo odejít k sedmnácté kompanii, kde byl u druhé čety křídelní šarží.

A než se rozešli, volal za odcházejícím vojínem Houskou: - Pamatuji si, bídny zloději, že ty tři krejcarci ti nebudou darovány. Já je musím mít. Proklínám tě, proklínám tvoji kartu. Nachť ti sebelepší stovku zničí dvě plonkové desítky, které koupíš v talóně, každý tvůj bel nechť je zhuben nenápadnou osmou, kterou ti podebere protihráč, jenž má lajer sedmi karet, tvoje dvousedmí budlež pustošena nenadálými milipunkty... Ať nemáš radost z krásné karty, ať tvůj zrak je neustále unavován pohledem na smrdinu bez hlášek a bez desítek. Ať ti nic nepomůže od špatného listu, ani snímání levou rukou, ani otáčení židle, ani řezání karet, ani plivání na talón... Tak jsem děl. Nebesa vyslyší moji kletbu!

Zahřměla děla, zarachotily pušky. Bílé císařské kabáty se srazily s modrými pruskými bojovníky. A když se boj skončil, dvacet tisíc mrtvol pokryvalo bojiště, dvacet tisíc a mezi nimi svobodník Němeček...

Vojín Houska vyvázl životem. Avšak pruský kartáč mu utrhł pravou nohu. A když se pozdravil a rána se mu zahojila, pak obdržel od císaře pána válečný kříž a trafiku v Kostelci nad Orlicí. Prodával paklífky tabáku, kuba, krátké, viržinky i uherky, a přitom pilně hrával se sousedy v karty.

Běda! Neměl štěstí ve hře. Všechny naděje vniče se mu obracely; a výtěžek abaldy zmizel v kapsách spoluhráčů. Stokrát přisahal, že karet do rukou nevezme, stokrát přisahu zrušil; jméní se mu tenčilo a on zřel před sebou žebráckou mošnu.

A jednou v noci stanul u jeho lože bledý stín. Bílý kabátec císařův měl potřísňěný krví.

Stín pravil: - Infanteristo Housko! Pamatuju se na mou kletbu v ležení u Sadové? Hle, jak se

náplnila má slova... Černý skutek byl po zásluze potrestán. Nebudeš mít štěstí, dokud nezaplatíš tři krejcaru. Poslyš! Moje tělesné pozůstatky leží pod prostým křížem na bojišti sadovském. Odeber se tam, a tři krejcarci polož na můj rov. Pak bude s tvého listu sňata kletba.

Tak pravil stín a zmizel.

Ráno se vypravil trafikant Houska do Sadové. Odebral se na bojiště a tam vyhledal Němečkův hrob. Poklekl a vroucně se pomodlil za klid duše svého spolubojovníka.

Pak položil tři krejcarci na hrob a pravil: - Milý kamaráde, frajíře Němečku! Tady máš, co ti patří, a nyní buď mi dobrý, jaký býval dříve. Víš, tenkrát v tom tumultu jsem ti nemohl zaplatit; ale nyní ti dávám, co ti náleží, i kdyby to byl flekováný dorch. Pozdravuj kamarády tam nahore a na shledanou!

Odcházej, otočil se ještě jednou a zvolal: - Tři krejcarci jsem ti položil na hrob. Tys to viděl. Kdyby se měly ztratit - já jsem z toho obliga venku; já jsem zaplatil!

- Od té doby, - dodal pan Bek, - měl trafikant Houska velké štěstí ve svém podnikání. Všechny lidi, ať byli z Kostelce, z Vamberka, Rychnova nebo ze Solnice, všechny v kartách pokofil a své jméno znamenitě rozmnožil. Zemřel, zanechal rozsáhlé statky svým potomkům...

Nádraží bylo pusté, jenom v čekárně klímal jakýsi venkovský strýc na hromadě zavazadel. Čekal jsem na vlak, jenž měl mne odvézt do Prahy. Tam chci si hledat štěstí.

Pan Ulián mne vypudil ze svého domu. Obtížen černou vinou opustil jsem navždy vůz principálův. Přecházel jsem nepokojně perón maleho venkovského nádraží a obral se neveselými myšlenkami. Vzpoměl jsem si na slova svého tatíčka, jenž mne důklivě varoval před ženami a zejména před manželkami. Chybíl jsem, nedbaje slov tohoto zkušeného muže.

Příšed z hostince domů, zastihl principál svoji ženu a mne v situaci, kterou váhám blíže označiti. Byl již beztak roztrpčen neplodným zápasem s panem Kundrtem; a nyní propukl jeho hněv nevázanou silou.

- Valérie! - zvolal, - co to vidí oči mé? Buď zavržena, bídnice, kteráž jsi zapomněla svých povinností dobré matky a řádné manželky! Nebesa! Zdaliž můžete chladně zírat na to, jak pokálen byl krb rodinný? Otevří se země a pohl̄ horkým nitrem svým tu to Sodomu!

- Milý muži, - odvětila paní Valérie s klidným úsměvem, - nedobře činíš, jestliže se dáváš strhovati hněvem. Jsi na omylu. Necítím k tomuto jinochovi nic jiného, leč lásku mateřskou, kterou nezavrhuje ani mrav, ani učení. Urazil jsi mne; avšak já ti nechci splácat stejnou minci. Nechtej, abych ti připomněla tvoje dobrodružství. Nechci mluvit o jisté Adrienně, v městě Besanconu, zdráhám se vysloviti jméno anglické dívky, jménem Mabel, která byla jednoho dne unesena, takřka před zraky zarmoucených rodiců, přejí si, aby v mém srdci zanikla vzpomínka na plavovlasou Němkou, která snad ještě dnes očekává svého miláčka, jenž ji opustil se slibem, že ji odvede k oltáři... A což mladičká Kathleen, kde je nyní?

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍŠTÍM ČÍSLÉ

Pohľad na koncertné pódium v Krempachoch

Prehliadku dychoviek sledujú (sprava): veľvyslanec SR M. Serváčka s manželkou, E. Mišinec, S. Moš a Ľ. Molitoris

KREMPAŠSKÁ PREHLIADKA DYCHOVIEK

Každá dedina na Spiši a Orave má svoj sviatok, akým je napr. odpust, prípadne iná významná udalosť, ktorá sa v danej obci oslavuje mimoriadne slávnostne. Takýmto mimoriadnym velkým sviatkom v Krempachoch - a podľa niektorých Krempašanov najväčším - bola v tomto roku 12. prehliadka dychových orchestrov, ktorá sa konala 27. augusta t.r. Nadväzovala na dávne krajanské vatry, ktoré v tomto období organizovala naša Spoločnosť a bola venovaná 50. výročiu Slovenského národného povstania. Výročiu velkého protihitlerovského ozbrojeného vystúpenia, ktorého sa zúčastnili aj desiatky našich krajanov a viacerí položili v ňom i svoje životy.

Úspech každého podujatia organizovaného v prírode závisí vo veľkej mieri od počasia. Počas vlaňajšej prehliadky vo Vyšných Lapšoch neboľo najpriaznivejšie. Preto keď sa v podvečer podujatia zišiel v krempašskej klubovni organizačný štáb, aby konečne skonštatoval, že všetko je zapnuté na posledný gombík, nejeden si potajme vzdychol: keby tak ešte žičilo počasie...

A žišlo. Na úsvite vykuklo na obzore usmiate slniečko a z jasnej oblohy upriamilo na Krempachy svoju žiarivú tvár, akoby aj ono bolo zvez-

davé, čo to tí Krempašania chystajú. Možno aj to spôsobilo, že sa do Krempáčov už od rána naschádzalo hodne krajanov zo širokého okolia, pozvaní hostia, no a hlavní aktéri prehliadky - dychovky a ďalší účinkujúci.

Podujatie začalo presne o 11. hod. slávnostou sv. omšou, ktorú miestny farár - azda v očakávaní na väčší počet účastníkov - odslúžil na voľnom priestranstve pri kostole. Veľký dojem urobila nielen jeho pôsobivá kázeň, v ktorej hovoril o.i. o kresťanskej láske, znášanlivosti a potrebe spolupráce ľudí bez ohľadu na národnosť, ale aj sám záver sv. omše, keď pripomenal prehliadku a zaželal prítomným milé pobavenie.

Hned po sv. omši vychádzajúcich Krempašanov a ostatných účastníkov slávnosti zastavili pred kostolom zvuky rezkého pochodu v predvedení znamenitého dychového orchestra Uherčanka pod vedením Antona Kováča, ktorá príšla na slávnosť na pozvanie našej Spoločnosti až z Veľkých Uheriec v západoslovenskom kraji. Domov sa nepohla hádam ani jedna osoba, najmä keď v sprievode Uherčanky vystúpila priamo na ceste tanecná skupina mažoretiek z Prievidze pod vedením sestier Sokolových. Skupina us-

miatych, pôvabných, dlhonohých dievčat v pekných čiernobielech úboroch predviedla na úvod sice krátky, ale veľmi pôsobivý program - ukážky parádneho výcviku s priam ekvilibristickým cvičením paličkami. Každý krok, cvik a každý pohyb bol dopracovaný do najmenších detailov. Zdalo sa, akoby vystupovalo nie dvadsať jednotlivký, ale jedno, neviditeľným spôsobom posájané telo, na dôvažok harmonicky zladené s rytmom vyhľadávajúcej Uherčanky. Nemožno sa preto diviť, že sa ich program neobvykle páčil divákovi, ktorí husto obkllopili účinkujúcich. Bolo to pre všetkých naozaj milé prekvapenie a búrlivý potlesk nemal konca kraja.

Po tomto úvodom vystúpení sa pred kostolom sformoval dlhočinný sprievod dychoviek a krajanov na čele - akoby aj nie - so skupinou mažoretiek a všetci za stáleho vyhľadávania prepochodovali cez Krempachy. Trasu sprievodu lemovali zástupy tleskajúcich divákov.

Slávnosť sa tak prestáhvala na kraj obce ku kultúrnemu domu, kde na voľnom priestranstve postavili Krempašania úhladné pódium, na ktorom sa mal začať hlavný bod slávnosti - prehliadka dychových orchestrov. Tu v mene hosti-

Vystúpenie skupiny mažoretiek z Prievidze vzbudilo veľký záujem

Každý chcel vyhrať v súťaži Života

Sprievod dychoviek cez Krempachy

teľov privítala všetkých zhromaždených a najmä hostí mladá krajanka E. Klukošovská, ktorá neskôr uvádzala jednotlivé body programu.

Z pozvaných hostí krempašskú slávnosť svojou návštavou počili o. i.: veľvyslanec Slovenskej republiky v Poľsku Dr. Marián Serváčka s manželkou, zástupca Vojvodského domu kultúry v Nowom Sączi Bogdan Potoniec, predseda ÚV KSSČaS Eugen Mišinec, tajomník ÚV KSSČaS Ľudomír Molitoris, čestný predseda Spoločnosti Ján Molitoris, predseda OV KSSČaS na Spiši Anton Pivočarčík, šéfredaktor Života Ján Špernoga, miestny farár Jacek Wieczorek, prof. Michal Griger zo Spišskej Novej Vsi, miestny richtár Jan Kalata a ďalší.

Prehliadku otvoril ÚV Eugen Mišinec, ktorý poukázal na tradíciu našich augustových osláv a zaželal prítomným príjemné pobavenie.

Slova sa ujal aj veľvyslanec SR Marián Serváčka, ktorý v krátkom povzbudivom príhovore o. i. vyjadril uznanie Spoločnosti a krajanom za ich výtrvalosť a pevné národné povedomie, vyzdvihol krajanskú účasť v Slovenskom národnom povstani a poukázal na doteraz nevelmi známu skutočnosť účasti Slovákov vo Varšavskom povstani. Oznámil tiež, že tento fakt vyzdvihol i prezident PR Lech Wałęsa počas osláv SNP na Slovensku.

Zaznala hymnická pieseň Kto za pravdu horí v podaní známenej trstenskej dychovky pod vedením Viktora Lissa, po čom sa zhromaždeným predstavila prekrásnym prednesom Kos-

Predsed a tajomník ÚV odovzdávajú kapelníkom zaslúžené diplomy

Tancuje mládežnícky folklórny súbor z Krempáč

trovej básne Môj rodný dom víťazka tohoročnej recitačnej súťaže, žiačka krempašskej školy Mária Žigmundová.

Až teraz začal prehliadkový koncert dychových orchestrov. Ako prvá sa na pódiu ukázala dychovka z Oravy, presnejšie z Podvľaka, pod taktovkou Jána Pálenika, ktorá v tomto roku oslavila 70. výročie svojej činnosti. Hrala preto dobre, "jubilejne", a popri - dalo by sa povedať - povinnom pochode i polke ako jediná predvedla niekoľko známych a menej známych oravských melódii. Je tiež jediná, ktorá má vo svojom zložení mladé hudobníčky. Jedna z nich, klarinetistka Barbara Papiežová so svojim kolegom trúbkárom spestrili dvojhlasým spevom úspešné vystúpenie podvľčianskej dychovky.

Po Podvľčanoch prišiel rad na dychovku MS KSSČaS z Novej Belej pod vedením skúseného kapelníka a klarinetistu Emila Cervasa. Beťania, ako jediní vystupujúci v pestrom spišskom kroji, uchvátili dokonalým predvedením o. i. poliek Jedna ruža, Kolíne, ako aj iných skladieb zo svojho železného repertoáru, ktoré im priniesli už nejeden úspech. Čo je nezmikol potlesk, a už sme počúvali Vyšnolapšanov, ktorí svoj koncert začali peknou serenádou. Potom, umne vedení kapelníkom Mečislavom Šoltýsom, plynule prechádzali od skladby k skladbe a vystúpenie ukončili známym pochodom Spolu.

Po niekolkoročnej prestávke sme v Krempachoch mohli opäť vidieť a vlastne počuť dychový orchester z Fridmana pod vedením Jána Pacigu.

Na krempaškú slávnosť prišli stovky divákov ...

Eva Klukošovská v úlohe konferencierky

Foto: J. Pivočarčík a J. Špernoga

Ten si zvlášť obľúbil pochody - Salut a King, medzi ktoré vplietol Staročeskú polku a valčík Nad brehom, samozrejme zahraté lahodne, s citom, ktoré priam vyzývali do tanca. Po nich nasledovali chlapci spod Tatier - Jurgovčania s kapelníkom Františkom Čongvom. Zaskveli sa

DOKONČENIE NA STR. 22

EMO BOHÚŇ

ŠAMPANSKÉ A MLIEKO

V Nových Zámkoch naposledy som chodil vtedy, keď toto miesto patrilo Maďarom. Vtedy tu na veľkej stanici mali veľmi milý zvyk. Každý rýchlik, ktorý vbehol na novozámockú stanicu, privítala cigánska hudba. Predstavte si to prekvapenie a osvieženie na duchu, keď po únavnej a nudnej ceste zrazu len ozve sa z ničoho nič hudba tam, kde by ste ju najmenej čakali. Hovorili mi, že hudba je honorovaná z nejakej nadácie, ktorú založil istý bohatý a vesely mestny občan. Pred tridsiatimi rokmi, keď toto územie pripadlo nám, prvou starostou našho železničného riaditeľstva bol, aby tento milý zvyk zrušili a začmudených Cigánov vynhalí zpomedzi železničných kolajníc. Musia to byť veľmi smutní ľudia, čo toto nariadili, a divíme sa, že nezakázali i kvety v oblokoch staničných budov. No ved oni na tú trúchlivú myšlienku raz tiež prídu.

Za Novými Zámkami sa rozprestiera a ďalej pokračuje až po Dunaj široká rovina, ktorá sa načasto končí tam, kde už dvihajú sa malé kopce, na ktorých sa zleňajú vinohrady, v ktorých hrozno práve dozrelo. Pod nimi sú široké role, s ktorých úrodu už odniesli. Len kukuričné tabule šušťa ešte v tichom vetrisku.

Bol som sem pozvaný k istému môjmu známemu na vinobranie.

Rád som vyhovel tomuto pozvaniu, lebo bol som zvedavý na jeho malé, asi päťdesiathektárové gázdovstvo, bol som zvedavý na jeho víno, ale nadovšetko bol som zvedavý na jeho manželku, s ktorou sa môj známy, pomenujme ho na túto príležitosť Róbertom, oženil pred dvanásťmi rokmi a ktorá bola predtým barovou tanečnicou. Teraz už niekoľko rokov viedie so svojím manželom hospodárstvo. Ako to tam môže vyzeráť so ženou, ktorá ešte pred niekolkými rokmi vtedy chodievala spať, keď na dedine vstávali, alebo od roboty spotení už raňkovali.

Dobre sa na ňu pamäťam; bola to nádherná žena, priam oslňujúcej krásy a dokonalých foriem, šúhlej postavy. Keď človek sa díva na takéto nádherné stvorenie, vtedy musí uveriť, že je Boh, lebo len božím zázrakom je možné takýto divokrásny exemplár devy vyčariť z prírody.

Pochádzala vraj zo starej dôstojskej rodiny a jej otec krátko po prvej svetovej vojne umrel a zanechal matku i s dcérou bez prostriedkov, bez majetku a penzie. Pravdepodobné je, že potom nádza zahnala dievča na parkety nočných lokálov.

Vtedy soznánil som sa s ňou v pražskom bare Bokaccio. Predvádzala nejaký španielsky tanec s tolkou gráciou, že jej výstup uchvacoval a vyvolal vždy mohutné salvy potleskov.

Róbert ju už vtedy poznal dávno, a bol do nej po uši zamilovaný. Nebol však jediný, ktorý sa uchádzal o jej priačku, lebo mohli by sme povedať, že celé mesto bolo do nej zbláznene. Pod celým mestom rozumieme páнов, ktorí navštievovali nočné lokále a láskou i alkoholom omámení rozhadzovali tam peniaze.

Gabika - tak sa volala táto slečinka - bola však nepristupná a zdalo sa, že všetkým zvodom a nástrahám tohto prostredia odolávala. Aspoň nevedeli sme o nikom, kto by sa bol vedel pochváliť, že peniazmi alebo peknými slovami bol by pomútil jej srdce, alebo že by sa niekto bol dožil toho, že jej nádherné ramená ovinuly sa okolo jeho krku v ľubostnom roztúrení.

Nie však len hostia ju zbožňovali, ale i personál a majiteľ podniku, tiež všetky jej kolegynie, čo je v tomto prostredí, kde vlastne všetko žije z lípeži hostí a každý si takto zarobi, kolko uchýti, v takomto prostredí je to veľké slovo. Gabika bola ku všetkým zamestnancom dobrá, a tak sa zdalo, že má len jedného nepriateľa a tým bol barový host. K tomu nepoznala milosrdensť a použila nežné úsmevy, sladké slová a služné pohľady, aby host objednával ešte jednu a ešte jednu flašu ako smyslov zbavený. A preto medzi majiteľmi nočných lokálov šiel o nej zázačný chýr.

Často sa stalo, že i troch hostí zriadiťa za jednu noc. Odnášali ich opitých do nemoty a ona sa vtedy rozhladla po lokáli ako víťaz a hľadala nového pána, ktorý by chcel šampanské zaplatiť, novú obeť pre túto noc.

Sama vydržala vypíti nesmierne množstvo koňakov a šampanského. Jej dobra výchova, ušľachtile spôsoby, ktoré si priniesla z rodičovského domu, tu sa uplatnily. Bola výborná spoločnica, vzdelená, a v konverzáции duchaplná a pohotová. Takáto bola teda Gabriela, dáma a nekorunovaná kráľovná pražských nočných lokálov.

Róbert si ju vzal za ženu pred dvanásťmi rokmi, keď prevzal gázdovstvo po otcovi. Plný zvedavosti prijal som teda pozvanie na vinobranie k nim.

Cestou mysel som na tento manželský páru predstavoval som si život tejto bývalej tanečnice na dedine. No nič dobrého som neočakával.

*

Dom majú na konci dediny. Je na bielo natretý, veľký a priestraný. Pred oblokmami na ulici rastie vysoký orgován, aby chytal prach, ktorého je tu na týchto rovinách všade plno. Prach je hádam jedinou príčinou, prečo si tu horniaci neprivynkú. Lebo za Trenčínom sú už cesty bez prachu a vyzerajú, ako by ich zametalí

a každé ráno poumyvali. Tu všetko stále dvia oblaky prachu, ktorý pokrýva ľudí, statok a stromy.

Do domu viedie široká brána, za ktorou je hospodársky dvor. Je tu plno záhadných vecí, ktoré sú pre mestského človeka novotou a kráča medzi nimi opatne a s nedôverou. Nevie, z ktorého kúta vyrúti sa byk, krava alebo svíňa, a ako sa potom správa v tejkej situácii. Dvor je plný hospodárskych strojov, tam stojí mláďačka, tu traktor, tam pluhy a brány s veľkými klincami. Na konci dvora vähová studňa, stohy slamy ako hory, sýpky, maštale, kôlne, chlievy, kurníky a štíhla mriežková stavba na sušenie kukurice. Medzi týmito vecami v zdanlivom neporiadku motajú sa ľudia, dobytok, kačky, husi, kury, kone a svíne, všade plno slamy a hnoja. No a veľké psíská brechajú do roztrhania.

Počuť akýsi ostrý a nahnevaný ženský hlas, ktorý mi je akosi známy.

- Gabi preháňa paholkov! - smeje sa Róbert.
- Tu máš nášho hosta, Gabiku!

Pod dlhým a širokým stôpovým podstreším, cez ktoré je vstup do domu, zjaví sa asi tridsaťročná žena, pani tohto gázdovstva, pani Gabriela. Poznávam ju hned, hoci za tých dvanásť rokov sa trochu zmenila. Trošku stučnela. Oblečená je do jednoduchých šiat a na hlave má kvietkovanú červenú šatku. Líca má červené, ale vidím hned, že nie od farby. Driek má opásaný zásterou a na nohách má hrubé pančuchy.

O chvíľu sedíme už v dome za stolom a ja s vyvalenými očami dívam sa na túto metamorfózu. Ona sa usmieva, lebo ju úprimne baví môj prekvapený pohľad.

- Stávajú sa na svete zázraky, - hovorí. - Keď sme sa naposledy videli, vyzerala som trochu ináč. Tam svietili reflektory a kryštalové lustre, tu svieti božie slniečko a mesiac, tam hral jazz, bubon a saxofón, tu bučia kravy a hučí traktor, tam boli parkety, tu sa chodí po hnoji, tam sme pili šampanské, americké drinky, ginifis a coctail, tu pijeme čistú vodičku a mlieko, tam som spievala šanzóny, tu kričím na paholkov, tam som nemala rada nikoho alebo všetkých málo a tu mám vždy rada jediného, tu môjho manžela, pána a veliteľa, Róberta. No a nakoniec, tam sa za všetko muselo zaplatiť, tu dávame zas všetko zadarmo a srdečne, keď ste naším hostom. A vy ste naším veľmi milým hostom, som veľmi rada, že ste tu, vitajte!

Na obedovali sme sa; obed varila Gabi a bol znamenitý. Potom sme vyšli do malého vinohradu. Vino sice nebolo z tých najlepších, ale predsa bolo dobré, lebo nebolo ešte sírou a filtrom zavraždené, bolo to ešte víno živé.

Sedeli sme pod starým rozvetveným orechom, ktorého plody boli už strasené a z nich plný košík stál na stole.

- Spomeniete si niekedy na nočné lokále?

- Dosť často, - odpovedala, - ale len preto, aby som si znova a znova uvedomila, aký bol Boh a Róbert dobrý, že ma z toho prostredia uniesli a že ma urobili najšťastnejšou ženou na svete!

- Ako ste sa vlastne soznámlili?

- To bolo takto, - vrazil Róbert a objal nežne Gabrielu, ona zas jasným pohľadom dokonalého

šťastia pozrela naňho a začal rozprávať:

- Bolo to pred pätnásťimi rokmi a bolo to v Košiciach. Mal som vtedy dvadsať piat rokov, mnoho nádejí do budúcnosti a málo peňazí pre prítomnosť. Nakolko bol som veselým mladým mužom, chodieval som i do tamojšieho City baru tancovať a vyhľadávať pestré dobrodružstvá. Jedného večera zjavila sa v tomto lokáli tu pritomná milostivá pani, vtedy ešte slečna, ktorá mala okolo dvadsať rokov. Jej príchod rozvíril a zatriasol celým barom, ako by bola bomba explodovala. Lebo bola taká krásna, že pri pohlade na ňu zastával nám dych. Prirodzene, že vyvolávala hned záujem všetkých nás, ale od prvého dňa bola okupovaná tými, čo mali mnoho peňazí na rozhadzovanie. My ostatní, čo sme mali peňazí málo, obdivovali sme ju len zdaleka, nikdy sa nám nepodarilo dostať ju do našej spoločnosti, lebo Gabika pila len šampanské, a to v neuveriteľnom množstve, a ja na takéto nákladné zábavy bol som trochu slabý. Bol som tomu rád, keď som si mohol s ňou zatancovať a s ťažkým srdcom prinútený som bol zrieť sa tej myšlienky, že by som bol mohol začať s ňou priateľstvo. Len díval a díval som sa zdaleka na ňu celý večer, ale tak sa zdalo, že pre Gabiku som čistým vzduchom. A preto, bolo to asi po týždni, bol som prekvapený a radostne rozochvený, keď jednej noci, krátko pred záverečnou hodinou, Gabika pristúpila k môjmu stolu a opýtala sa ma:

- Mali by ste zajtra popoludní od štvrtnej do šiestej trochu času?

- Áno, - prikývol som celý ohromený.

- Chcela by som si pozrieť Košice a prosila by som vás, keby ste ma previedli mestom. Streli by sme sa o štvrtej pred divadlom áno? - opýtala sa a vľúdne sa usmiala. Potom mi podala ruku, ktorú mnohoslužne stisla. Aspoň tak sa mi zdalo. Vrátila sa do svojej spoločnosti a viac sa už o mňa nestarala.

Celý môj druhý deň, až do večera do štvrtnej, minul sa v horúčkovitých prípravách v mojom mládeneckom byte. Kúpil som víno a všetjaké lahôdky, krásne som prestrel stôl a na jeho stred postavil som bukétu červených ruží. Chvel som sa nervozitou očakávania a plesal som v duchu. Ved' ako by aj nie, keď získam o chvíľu krásnu ženu, za objatie ktorej iní by dali desatisíce.

Bola presná a o štvrtej bola pri divadle. Milo sa na mňa usmiala:

- A teraz ma vedle, kam chcete! - povedala mi.

Viedol som ju. Hlavou ulicou, popri košickom Dóme a chcel som zabočiť naľavo, na Mlynskú ulicu, kde bol môj byt. Ale tu sa na chvíľu zastavila obdivovať tento nádherný chrám.

- Nádherný! - zvolala. - Kedy bol postavený?

Nakolko ja som mal iné úmysly, ako obdivovať stredoveké stavitelské umenie, vzal som ju za ruku, tahal ďalej a pritom odpovedal:

- Asi v dvanásťom storočí.

- Ako? - pozrela sa na mňa nechápavo. - Ved' to nemôže byť; vy sa asi mylíte, ved' toto je gotika a gotika prišla do východných krajov len koncom trinásteho storočia.

Teraz na mne bol rad, aby som sa prekvapene pozrel na ňu. Čo to hovorí o gotike

barová tančenica? A ona, vidiac môj hlúpy výraz, s chutou a nahlas sa zasmiala.

- Máma istú vzdelanosť a zaujímam sa o všetjaké veci, - poznamenala, ako keby prosila za odpustenie, že prezradila istú vzdelanosť.

Potom sme si prezreli Dóm. Zastala pri každom oltári, pri každej soche a obraze, a ku všetkému mala svoje odborné poznámky, ktoré ma privádzaly v úžas. A to všetko poznámenávala skromne, ako by to bolo prirodzené, že to vie.

Ale čo mňa teraz zaujímala velebnosť tohto mesta a všetky sväté obrazy, keď cítil som ju vedľa seba, mladú a krásnu, keď cítil som vôňu jej tela, od ktorej som bol ako omámený. Bol som preto rád, keď sme dokončili prehliadku kostola a vykročili sme na slnečnú ulicu.

Išli sme ďalej a pred domom, kde bol môj byt, som zastal.

- A teraz pôjdeme sem do tohto domu.

- A čo tam uvidíme zaujímavého?

- Tam je môj byt.

Pozrela sa na mňa, ani nie prekvapene, len tak trochu udivene, ani sa neusmiala, ani nezvážnala a ani sa nenahnevala, len pokrútila hlavou ako mamička, keď jej milé dieťa vyvedie nejakú neplechu.

Bol som odzbrojený, bol som zahanbený a bolo mi skoro do pláču.

- Ale ja... ja prichystal som vám... stôl je pekne prikrytý, - zajakával som sa, - a sú tam i červené ruže...

- Červené ruže? - opakovala so záujmom. - Červené ruže mám väšivo rada! Vybehnite hore a prineste mi ich, keď sú pre mňa. Ja vás tu počkám.

Doniesol som ich a ona ma pohladila po tvári:

- Nehnevajte sa na mňa, - povedala tichúčko, - ja som skutočne len mesto chcela vidieť.. A bola by som veľmi rada, keby ste boli o mne presvedčený, že ja nie som zlá. Nebudete smutný a už sa trochu na mňa zasmejte!

Chodili sme po meste potom asi hodinu a ja padal som z jedného prekvapenia do druhého nad všeobecnou vzdelanosťou a i krásou duše.

Druhý večer sa v bare na mňa usmiala ako na starého známeho a o sedem dní odcestovala z Košíc. Nemal som nikdy viac príležitosť hovoriť s ňou až zase o rok v Prahe, keď som sa s ňou stretol a viac som ju už nepustil.

Keď som ju potom požiadal o ruku, prikývla a povedala mi:

- Už vtedy v Košiciach, keď si mi priniesol tie červené ruže, rozhodla som sa, že až ma požiadaš za manželku, poviem ti áno.

(Z knihy *Zaprášené histórie*, Obzor, Bratislava 1948)

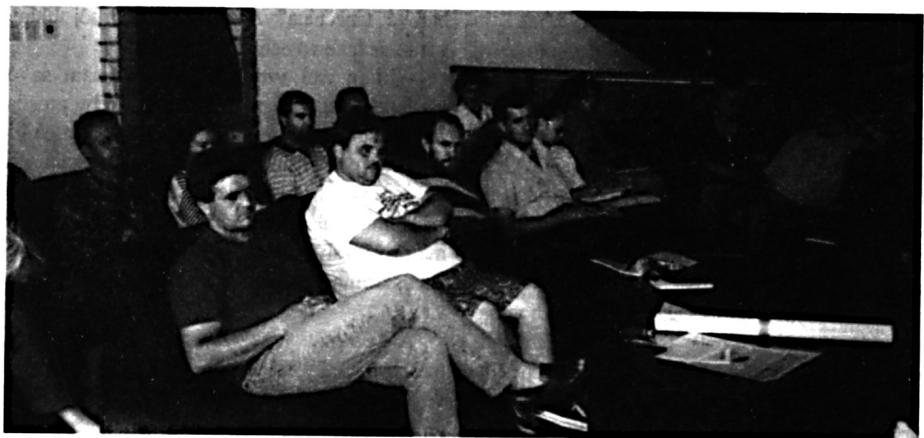
ZDOS KRAJANOM

Divadelní ochoťníci na Slovensku majú svoju organizáciu, ktorá sa nazýva Združenie divadelných ochoťníkov Slovenska, v skratke ZDOS. Sídlo ústrednej rady združenia sa nachádza v Martine na Memorandovom nám. č. 15. Dlhoročným predsedom tohto dobrovoľného združenia je doc. Marián Mikola CSc z Vysokej školy múzických umení v Bratislave a výkonným tajomníkom je obetavý milovník ochoťníckeho divadla na Slovensku Stanislav Chren. Súčasné Združenie divadelných ochoťníkov Slovenska je nasledovníkom a priamym pokračovateľom oveľa staršieho zväzu, a sice Ústredia slovenských ochoťníckych divadiel, ktoré vzniklo v roku 1922 pod zášitou Matice slovenskej. Aj dnes je ZDOS veľmi mocno zviazané s Maticou slovenskou a vo vzťahu k nej plní funkciu Divadelného odboru.

Prvoradým cieľom ZDOS je všeobecne pomáhať slovenskému ochoťníckemu divadelníctvu, a preto táto myšlienka sprevádzala každú aktivitu združenia. Mnohoraké aktivity ZDOS sú upriamené na tieto hlavné oblasti: pomoc pri zakladaní a organizovaní amatérskych divadelných kolektívov na celom Slovensku, vytváranie možností pre konfrontáciu umeleckých schopností ochoťníckych divadiel (prehliadky, divadelné žatvy, konkurzy a pod.), odborná teoretická, ale aj praktická pomoc ochoťníkom (semináre, odborné kurzy, tvorivé dielne zvlášť pre mladých ochoťníkov, rôzne školenia a odborné konzultácie), finančná a organizačná podpora divadelných festivalov zameraných na povznesenie kultúry toho-ktorého regiónu a - čo je pre nás veľmi dôležité - kurzy základnej režijnnej tvorby pre divadelných ochoťníkov - krajanov žijúcich a pestujúcich túto formu slovenskej národnej kultúry mimo Slovensko. ZDOS vyvíja tiež vydavateľskú činnosť a v rámci edície Divadelná knižnica vydal už niekoľko knižných publikácií.

Tohtočné, už 3. takéto školiteľské podujatie pre krajanovcov z Rumunska, Maďarska, Podkarpatskej Rusi, Vojvodiny, Švajčiarska, Rakúska, Česka a Poľska sa konalo v dňoch 7.-14. augusta v prekrásnom horskom prostredí vo Vyšnej Boci. Z 32 pozvaných divadelníkov prišli len 22. Našich krajanov reprezentovala, žiaľ, iba jedna osoba, aj keď pozvaní boli viacerí. V programe boli o.i. prednášky z dejín slovenského ochoťníckeho divadla od jeho počiatkov až po súčasnosť, v tom prezentácia tých klasických a moderných slovenských autorov, ktorých divadelná tvorba sa teší najväčšej obľube ochoťníkov, prednášky týkajúce sa základných a závažných záležitostí súvisiacich s režirovaním amatérskych divadelných predstavení a praktické semináre venované príprave scény, hercov, kostýmov a práci s umeleckým textom. Pre tých, ktorí sa zaoberejú bábkovým divadlom, organizátori pripravili semináre na tému technológie výhotovenia divadelných bábok, prípravy hercov, adaptácie umeleckého textu pre bábkové divadlo a pod.

Do tajov ochoťníckeho divadla zasväcovali účastníkov kurzu o.i. spomínaný doc. Marián Mikola, Vilim Hriadeľ - riaditeľ a režisér divadla SNP v Martine, dr Ľubo Šárik - dramaturg, Viera Marsínová - učiteľka umeleckej školy a Stanislav Chren.

Účastníci kurzu počas prednášky

Prave Stanislava Čhrena, hlavného organizátora kurzu sme sa opýtali, čo ho viedlo k tomu, že sa mimo sťaženej finančnej situácie združenia podujal usporiadať odborné školenie pre krajanov a či mieni v tomto pokračovať aj v budúcnosti. Z jeho odpovede citujeme:

- Viem, že slovenské amatérské divadlo je medzi krajanmi v cudzine nadáleži živé, a preto vznikla myšlienka, aby týmto naším ochoťníkom pomôcť. Keď sa ukázalo, že tento návrh bol v týchto prostrediah akceptovaný, ba priam si to žiadali, začali sme využiť úsilie pre jeho realizáciu. Ako vždy, aj v tomto prípade sme mali určité starosti, či zoženiem postačujúce množstvo peňazí, lebo o lektorov sme sa netrápili - vedeli sme, že nám ochoťne vydú v ústrety. Avšak všetko, ako vidieť, dobre dopadlo. Snažíme sa prispôsobiť obsah kurzu požiadavkám záujemcov, a v budúcnosti vytvoríme viaceré skupiny, aby si každý mohol vypočuť tie prednášky, ktoré ho najviac zaujímajú. Aj od vás z Poľska pozývam na budúci rok divadelníkov, najmä učiteľky materiských a základných škôl, pretože školenie bude zamerané hľavne na bábkové a ochoťnícke divadlo.

Účastníci kurzu mali možnosť navštíviť nedaleké mestá Liptovský Mikuláš, Lipt. Hrádok a Brezno, pozriet si vyšnobecké banícke štôlne a pamätnú izbu venovanú tamojšiemu dobovému baníctvu, alebo mohli dokonca vystúpiť na niektoré bocké sedlo, či daktorú vysokú horu, ktorých v tejto oblasti je nemálo, napr. Čertovica, Ďumbier atď. Vďaka snaženiu organizátorov do Vyšnej Boci priesťaltoval popredný slovenský divadelný súbor COMMEDIA z Popradu, ktorý na scéne miestneho kultúrneho domu uviedol spracovanú pre javisko poviedku ruského spisovateľa N.V. Gogola p.n. Nos. Zasa krajania z Vojvodiny premieli videozáZNAM jednej divadelnej inscenácie, ktorú nacvičilo tamojšie ochoťnícke divadlo. Veľmi poučný a zároveň rekreačný pobyt divadelných ochoťníkov ukončil spoločný výlet na salaš na nízkotatranských holiach.

Text a foto: EUGEN MIŠINEC

POĎAKOVANIE

Neverte, že 13 prináša nešťastie! 13. júna tr. som išla na seminár do Bratislavu. Na hraničnom priechode v Lysej Polane som sa ocitla o 13. hod. Žiaľ, oneskorila som sa a ušiel mi autobus.

Bola som v rozpakoch. Zrazu ma napadlo, že môžem ísť stopom, hoci v mojom veku... Našla-

tie prvé zastavané auto zastalo. Viedol ho mladý človek zo Žiliny. Cestou som mu porozprávala o svojich trampotách. Opýtal sa ma: - Ako sa chcete dostať do Bratislavu?

- Budem stopovať - vravím.

- Toto vám neradím - odpovedal. - Je to nebezpečné. Sám som za posledných 5 rokov nezobral ani jedného stopára.

- Tak prečo ste zobrať práve mňa? - čudujem sa.

- Neviem - znala odpoveď. - Máám pocit, akoby sa auto samo zastavilo.

Pri príjemnom rozhovore cesta ubiehala rýchlo. Ani som sa nenazdala, keď sme dorazili do Ružomberka. Tam ma tento mladý človek odviezol priamo na autobusovú stanicu a pomohol mi vyhľadať autobus. O pol siedmej som už bola v Bratislave. Keďže som nemala kde prenocoovať, išla som na Kramáre do "Doškolováka". Vrátnik mi však povedal, že vsetky izby sú obsadené. Zarazená nemohla som sa od pultu priam pohnúť. Keď som sa konečne pohla, vrátnik zrazu zavolał:

- Počkajte, vedať to nejak vybavíme. Vidím, že mi tu neprišli kurzisti. Áno, dám vám túto izbu. Prosím si občiansky preukaz!

Dávam mu pas a on nato, že ako cudzinka musím zaplatiť viac.

- Zaplatiť môžem - vravím - ale nie som cudzinka. A platila som ako každý slovenský občan.

Prostredníctvom života by som chcela srdiečne podakovať Petrovi zo Žiliny a pánu vrátnikovi z Kramárov za ich ochotu, pochopenie a dobré srdce.

MÁRIA GLODASIKOVÁ

III. ORAVSKÉ LETO

24. júla tr. v Gmine Jablonka usporiadali kultúrno-folklórne podujatie pod názvom III. oravské leto. Na scéne jablonského amfiteátra vystupovali oravské folklórne skupiny a súbory, jeden folklórny súbor z Nowého Sącza vynikajúci slovenský folklórny súbor Drevár z Krásna nad Kysucou, ktorý pre jablonské publikum pripravil programový blok obsahujúci ukážky slovenskej ľudovej hudby, tanca a spevu z niekolkých regiónov stredného a západného Slovenska.

Súčasťou podujatia boli dve súťaže: výroba masla tradičným spôsobom v drevených maselniciach a obliekanie sa do tradičného oravského kroja. Účastníci týchto súťaží dostali peňažné a

Oravské gazdinky pred štartom do súťaže v mûtení masla

večné ceny, ktoré uhradili oravskí podnikatelia, obchodníci a družstevné organizácie.

V rámci 3. ročníka Oravského leta zorganizovalo poľovnícke združenie zo Zakopaného, do ktorého patrí aj Orava, zaujímavú výstavu poľovníckych trofejí. Inštalovali ju v priestoroch jablonskej materskej školy a bola prístupná skoro celý deň. Návštěvníci si mohli pozrieť desiatky rôznych poľovníckych exponátov, o.i. parohy lesnej zveri, preparované hlavy diviakov, lisku, kunu, rysa, niekoľko druhov lesných operencov a pod. Osobitná časť výstavy bola venovaná poľovníckej výzbroji a pytliačkemu náradiu, ktoré sa žiaľ, vyskytuje v oravských lesoch (silné zelezné klepce, osídla a pod.).

Na záver podujatia bola ľudová veselica pre verejnosť a vatra pre účinkujúcich. Celé folklórne slávnosti v Jablonke natáčal tím katovickej televízie.

EUGEN MIŠINEC

TAKÁ JE PRAVDA...

Dostali sme zaujímavý list od nášho čitateľa Tomáša Gurku, pôvodom z Jurgova, ktorý nás prosí, aby sme uverejnili jeho spomienky na istú tragickú udalosť z prvých rokov po vojne. Autor o.i. píše:

Bolo nás šesť detí, iba najstaršia sestra ostala bývať v Jurgove. My ostatní sme sa prestalovali do Československa. Ja som tam ušiel posledný. Musel som pomáhať mamie na poli, lebo otec bol zatvorený v Novom Targu. Vraj nahováral deti, aby chodili do slovenskej školy. Po prepustení dostal výhrážajúci list od partizánskej skupiny "Błyskawica", že ak sa nevystáhuje na Slovensko, bude zastrelený. Preto otec odišiel a býval u brata v Kežmarku. Domov sa mohol vrátiť až po smrti majora "Ognia". No a potom som ja odišiel na Slovensko - do Svitu...

Teraz začína príbeh, spomínaný na začiatku. Odovzdajme však slovo jeho pisateľovi:

Veľa bývalých spolužiakov zo Štátnej meštianskej školy v Jurgove ma prosilo, aby som opísal tento môj zážitok. Budem stručný... Narodil som sa 20.12.1930 v Jurgove. Už ako malý chlapec som chodieval na prázdniny do Slovenskej Vsi pri Magure. Tam niektorí Jurgovčania mali svoje pasienky a lesy. Celé leto sme páslí naše kravy. Cítili sme sa tam naozaj výborne. Práve tam som spoznal Poliakov, s ktorími som začal môj politický odboj.

V roku 1947 som išiel do práce vo Svitie pri Poprade. Pracovalo tam veľa utečencov zo spišských a oravských dedín. Svit bol mestom mladých, mal som tam dobrých priateľov a priateľky. Však sme boli mladí. Bolo nám veselo, až kým komunisti nezačali prenasledovať cirkev. Zatvárali kňazov a reholníkov a v Podolinci zriadili pre nich väznicu. Na toto som sa nemohol pokojne dívať. A tak sme sa dohodli s Pašom Grigerom, Jožom Gajdošom, ale aj s dievčatami - bolo nás viac ako desať - že budeme cirkev brániť.

Odišiel som do Výbornej a Slovenskej Vsi, aby som prichystal potrebné "veci". Vo Výbornej sme sa s istým Valentom dohodli, že sú dárne do boja s komunistami. Malo to byť podľa zásady: keď oni budú ničiť kňazov, my budeme ničiť ich, komunistov. Valent ma však sklamal. Abi nemusel ísť so mnou do hôr, odišiel do Čiech. Teraz to môžem povedať - mnohí slubovali, ale keď som naozaj odišiel zo Svitu do Slovenskej Vsi, všetci sa naňakali a zostal som sám... Až dovtedy, kým som nestrelol Poliakov. Povedal som im, že chceme vyslobodiť kňazov z Podolinca. Oni boli skúsení partizáni a medzi nimi najmä Tadeusz B. z Nového Targu, ktorý povedal, že samo vyslobodenie nie je problém. Lenže čo s nimi potom, kde sa ukryjú, ako budú žiť? Napokon sme sa rozhodli, že utečieme s nimi do Rakúska.

Ja som tým Poliakom povedal, že mám vo Svitie kamarátov, ktorí sa k nám pridajú, len aby sme prichystali zbrane. A tak sme sa dohodli, že začneme prípravy - najprv prichystáme autá aj so ťoskami, ktorí by nás previezli cez Slovensko.

Tadeusz B. bol dobrý kožušník. Spracúval kože (aj nás naučil spracúvať), ktoré sme potom pašovali do Poľska. Taktôľ sme šporili doláre pre vodičov a nákup zbrane. Spomínaní Poliaci sa ma trochu báli, preto aby ma k sebe pripútali, vzali ma so sebou okradnúť družstevný obchod. Vtedy sme postrašili aj tajomníka strany, ktorý prisľubil, že cirkev nebude prenasledovať a vystúpiť zo strany...

Aši o dva mesiace sme už mali pušky, automaty a pištole. Ja s Tadeuszom sme išli do Svitie prichystať kamarátov na partizánsky odboj. No Tadeusz to pokazil. Celou cestou som mu prízvukoval, že vo Svitie ešte niesu komunistov, že sú tam pekné dievčatá, že aj ja tam mám pekné dievčatá, Žofku Sielcovú, ktorú som ozaj veľmi miloval (aj milujem), ale - ako neskôr vysvetlil - daromne.

Vo Svitie sme sa vybrali do lesa - "na babu". Bolo nás tam hodne. Ja a Tadeusz sme ostatným rozprávali o našich budúcich plánoch, no a žartovali sme, ako to už býva medzi mladými chlapcami a dievčatami. Všetci sme sedeli v jednom kruhu. Ja vedla Žofku, ktorú som už vyše dva mesiace nevidel a hovoril som jej o svojej láске a vernosti. Tadeusz sa vystatal, že je veliteľom našej skupiny. Asi som bol väčším zaľúbencom ako partizánom, preto som si ani nevšimol, že sa začal rozprávať s dievčatami z Čiernej Hory. A nikdy by som neuveril, že sa bude rozprávať o politike. Ved aj on bol mladý, iba 4 roky starší ako mňa. Preto som bol presvedčený, že sa debatuje o láске.

Zrazu Tadeusz nečakane schytal pištoľu, streliл jednej do hlavy a zakričal: - Kto je komunista, každý pôjde za ňou! Od strachu sme všetci v panike zutekali. Tento jeho čin som mu nikdy neospravedlil. Darmo mi neskôr prisahal, že nás chcela zrať. Ja som naňho priam reval, že predsa on sám je o nás hovoril. Aj som od neho rýchlo odišiel. Býval som v Lubici u mlynára. Streli sme sa opäť až na jeseň, aby sme ukončili akciu vyslobodenia kňazov. Avšak vražda bola príčinou roztržiek. Všetci sme sa Tadeusza báli, bol stále nervózny a s každým sa o hocičko škripil...

Neskôr na súde sa jasne dokázalo, že som na tej vražde nemal naozaj žiadnu účasť. Taká je pravda. Teraz o našich činoch obšírne písam. To bude, daj Bože, kniha života.

TOMÁŠ GURKA

KÚZELNÍCI NA SPIŠI

Koncom augusta do Nedeca zavítala nečakané revue mágie a ilúzie LANKSON z Bratislav. Vystupovala pred tamojším obecným kultúrnym domom a počas troch letných večerov predstavila sa zakaždým iným - dodajme - mimoriadne zaujímavým programom, ktorý vzbudil veľký záujem mládeže i dospejlych nielen z tejto obce, ale aj z okolitých dedín. Obsahoval desiatky neuveriteľných eskomotážnych čísel, ktoré vzbudzovali úžas početných divákov. Spomeňme aspoň niektoré: Levitácia - žena vznášajúca sa vo vzduchu, čarodejný kufrík Ponrepo, hypnóza, hltanie ohňa, magická váza, misnutie ľudí, žena motýľ a ďalšie triky. Ako povedal našej redakcii šef Lanksonu Václav Lanšák, jeho divadlo kúzla a ilúzie vystupuje v Poľsku už takmer päť rokov. Navštívil takmer všetky mestá vo východnom Poľsku. Prvýkrát však vystupuje v nowołęjskom vojvodstve. Zároveň dodal, že jeho snahu bolo navštíviť slovenských krajanov na Spiši a Orave. Obecenstvo je tu veľmi dobré a vie sa príjemne zabaviť. (jp)

POLSKÉ GYMNAZIUM V TEŠÍNE

Za účasti podpredsedu vlády a ministra národného vzdelávania PR Aleksandra Łuczaka bolo 2. septembra tr. slávnostne otvorené nové krídlo poľského gymnázia v Českom Tešíne. Pristavba

Nedečania asistujú slovenskému kúzelníkovi. Foto: J.P.

významne zlepší podmienky vyučovania pre 500 žiakov poľskej národnosti v Česku. Nová škola, aj keď jej výstavba trvala skoro tri roky, je vybavená moderným jazykovým laboratóriom a počítačovou technikou. Celú výstavbu hradila česká vláda, ktorá určila pre tento cieľ skoro 40

miliónov korún. Ako uviedol český minister školstva, mládeže a výchovy Ivan Pilip, prístavba nového poľského gymnázia je dôkazom pozornosti, akú venuje česká vláda poľskej menšine a vôbec národnostiam v Českej republike. Prisľúbil ďalšiu pomoc o.i. pri otvorení pedago-

KREMPAŠSKÁ PREHLIADKA DYCHOVIEK

DOKONČENIE ZO STR. 17

dokonalou technikou, razanciou s veľkým temperamentom nielen v úvodnej Regrútskej polke, ale aj valčiku Nad brehom a iných pomalších skladbách. Praví Jánosíkovi!

Záver prehliadky patril pravdaž domácim - Krempašanom. Len čo sa zjavili, obecenstvo zjavne "ožilo" a začalo svojich povzbudzovať. Tak je už všade, že domácim aj vrby nadřázajú. Ich znamenitá hra pod taktovkou Jána Kalatujasne nasvedčovala, že sa na prehliadku svedomite pripravovali. Veď akože by to vyzeralo, keby domáci pred vlastným publikom dopadli slabšie. Začali technicky náročným Radetzkého maršom, po ktorom nasledovala polka, valčík, mestna ľudová pieseň o Krempaškom potoku a opäť rezký pochod Na stráži. Bolo to dôstojné zavŕšenie prehliadky. Ováčium nebolo konca.

Samosrejme medzi vystúpeniami našich dychoviek koncertovali i orchestre zo Slovenska, teda stály host na našich podujatiach - dychovka z Trstenej, ktorá predviedla osobitný program pripravený zvlášť k oslavám 50. výročia SNP, ako aj zmes pekných ľudových piesní zo Slovenskej Oravy. Veľký aplauz dostała najmä skupina mažoretiek, ktorým počas vystúpení vyhľadala spomínaná, perfektne pripravená dychovka Uherčanka pod vedením Antona Kováča. Hoci

spolu vystupujú len dva roky, dobre si rozumejú. Podobné vystúpenia by nemali chýbať ani na budúcich podujatiach.

Nedaleko koncertného pódia prebiehala paralelne súťaž Života, ktorú predtým oznámi šéfredaktor časopisu Ján Špermoga. Vzbudila veľký záujem mládeže i starých krajanov, ktorí sa chceli súťaže zúčastniť a pochopiteľne vyhral niektorú z cien - pekné slovenské knihy, platne a iné odmeny. Red. Jozef Pivarčík, ktorému pomáhal Anna Špermogová, mali čo robiť, aby každému vyhoveli. Nečudo, že vyše 100 odmeniašlo nových majetkov v priebehu neceľej hodiny.

Tohoročná prehliadka nemala formu súťaže, avšak hoci sa na nej nemuselo súperiť o čo najlepšie umiestnenie, mala veľmi dobrú úroveň. Preto aj keď nebolo cien, všetky kapely dostali diplomy, ktoré kapelníkom odovzdali predseda a tajomník ÚV KSSČaS.

Na záver prehliadky zahorela, pravdaž, krajanská vatra - symbol povstaleckých ohňov, ale aj našej prítomnosti v tejto oblasti a našej spolupatričnosti so starou vlastou - Slovenskom. Zapálili ju naši odbojári z Krempáčov, účastníci SNP - Alojz Galuš a Silvester Moš.

Aj keď sa pomaly zvečerievalo a slávnosť fakticky skončila, ľudia sa len pomaly rozchádzali, akoby im bolo líto, že toto pekné podujatie už prešlo do minulosti. K jej úspechu prispela aj skupina krempašských krajaniek-kuchárok, ktoré sa vzorne postarali o stravovanie účinkujúcich a hostí. Večer patril najmä mladým, pre ktorých MS usporiadala v kultúrnom dome tanecnú zábavu. Bude na čo spomínať.

J.S.

gického centra pre vzdelávanie budúcich učiteľov, v ktorom sa prednášky a cvičenia budú konať výlučne v poľskom jazyku. Hovoril tiež o výmene študentov a o väčších dotáciach pre školy, kde sa učí poľská mládež.

Situácia poľského školstva na Tešínsku je neporovnatne lepšia ako slovenského v Poľsku. Poľské gymnázium v Tešíne a slovenské v Jablonke na Orave vznikli na základe Dodatkového protokolu z marca 1947. Posledná slovenská maturita sa v tejto slovenskej strednej škole uskutočnila roku 1964. Odvtedy je tam slovenčina nepovinným predmetom. O nič lepšie nevyzerá situácia slovenského školstva základného stupňa. Pripomeňme len minuloročný spor novobel'ských rodicov s novotarskou gminou, týkajúci sa zamestnania slovenského učiteľa pre tzv. nultú triedu. Začal sa riešiť až po intervencii hovorca občianskych práv. Na viacerých oravských a spišských školách chýbajú odborní učitelia slovenčiny, chýbajú tiež moderné pomôcky. Dočkajú sa Slováci a Česi v Poľsku takej veľkorysosti ako Poliaci v Česku? Pôjdu nám rovnako v ústrety školské úrady a gminné samosprávy?(JP)

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 3. augusta 1994 umrel náhle vo Vyšných Lapšoch vo veku 75 rokov krajan

LUDVIK KRIŠÍK

Zosnulý patril k spoluzakladateľom miestnej skupiny KSSČaS a horlivým čitateľom Života. Takmer pol storočia bol členom miestneho požiarnického zboru. Odišiel od nás vzorný krajan, dobrý manžel, otec, starý otec a čestný a statočný človek.

Česť jeho pamiatke!

MS KSSČaS
vo Vyšných Lapšoch
OV KSSČaS na Spiši

*
Dňa 17. augusta 1994 tragicky zahynul v Čiernej Hore I vo veku 66 rokov krajan

LUDVIK GOGOLA

Zosnulý bol dlhoročným aktivistom našej Spoločnosti, členom Spolku sv. Vojtecha, čitateľom a propagátorm Života. Odišiel od nás vzorný krajan, dobrý otec a starý otec.

Česť jeho pamiatke!

MS KSSČaS v Čiernej Hore

Z KALENDÁRA NA OKTÓBER

Posledné zbery úrody, jej uloženie na zimu a príprava pôdy na zimný odpočinok charakterizujú tento mesiac v zeleninovej záhradke. Keďže najmä v horských oblastiach sú už často mráziky, teraz sa zberá už len koreňová zelenina a hlúboviny na zimné uskladnenie. Na uskladnenie je vhodná len zdravá zelenina, preto si pri zbere musíme dávať pozor, aby sme korene či hlávky mechanicky nepoškodili. Zberá sa o.i. neskorá mrkva, petržlen, kalér a atď., z hlúbovin najmä kapusta, pór, karfiol a kol. Pre zaujímavosť uvedme, že niektoré hlúboviny sú na zimu veľmi odolné a nepoškodzujú ich ani mráz a sneh. Preto môžu zostať na hriadke cez celú zimu, samozrejme ak nehrdzí nebezpečenstvo, že ich poškodia napr. zajace.

Po zbere všetky uvoľnené záhony v záhradke treba hlboko zrýbať, prípadne zaorať. Predtým však pôdu pohnojíme - najlepšie maštaľným hnojom, alebo kompostom. Ak sme predtým na niektorých zeleninách objavili nejaké choroby, dobre je záhradku posypať nehaseným vápeným práškom alebo dusíkatým vápnom.

V ovocnej záhrade sa októrom končí obdobie viditeľného rastu a vegetačných premien. Končíme preto oberečku, teda zber neskorých sort ovocia. Zimné odrody jadrovín - jablko a hrušiek Oberáme až pred príchodom mrazov, resp. po slabších mrázikoch. Poznať správnu zrelosť ovocia nie je jednoduché, treba ju sledovať. Napr. šupka jablka sa pri dozrievaní pokrýva jemným voskom. Dochádza tiež k výraznej znenej jej zeleného sfarbenia do žltkastej, belavej,

až pomarančovej farby. Hrušky sa nenechávajú na strome celkom dozrieť. Oberajú sa zelenkaste, ale nie nedozreté. Obrané ovocie treba hned triedit a pouklaďať na uskladnenie do vopred vysírennej, vybielenej, prípadne ináč dezinfikovanej miestnosti, ktorá by mala byť pomerne chladná. A ešte jedna pripomienka: na uskladnenie sa nehodia príliš veľké plody. Napr. najväčšie jablká najviac trpia skladovými chorobami a rýchlejšie sa kazia.

Október je vhodným mesiacom pre jesennú výsadbú skoro všetkých odrôd ovocných stromov a krov. Jedine broskyne je lepšie sadíť na jar. Pred sadením je dobre najprv vykopáť pre stromčeky jamy. Zahŕňame ich a do pôdy pridávame maštaľný hnoj, humusové, prípadne i priemyselné hnojivá. Jama má byť aspoň tri tyždne pred sadením do 4/5 zahnutá. Keď pôda užahne, dávame na ňu korene vysadzovaných stromkov a krov a prihadzujeme zeminou, ktorá už nesmie byť hnojená; má to byť čistá ornica. Po zasadení pôdu dobre prišliapneme a polejeme. Po dokončení sadenia a po zaliatí prihnieme na korene čo najviac pôdy, čím ich chránime pred zmrznutím. Hovoríme tomu kopcovanie stromkov. Skúsení záhradkári na jeseň vždy rýšujú a hnoja pôdu pod stromami, aby zlepšili jej biologické a fyzikálne vlastnosti. Zvyšuje to jej úrodnosť.

Chovatelia vedia, že 1. októborom začína pre sliepky nový chovateľský rok. Odteraz si treba pozornejšie všímať každodennú znásku. Keďže niektoré staršie sliepky ešte prichnu, treba im do

kriviu pridávať minerálne prísady, čím sa urýchli tvorba peria a znáška dosiahne žiaducú úroveň. V tomto mesiaci treba vybrať husi pre ďalší chov. Treba sa obzrieť najmä po novom gunárovi, ktorý musí byť v krídli skôr, než sa husi začnú páriť. Mohlo by sa totiž stať, že ho husi neprijmú. Keďže teplá jeseň, možno husi po tretí raz podškľbať.

Včelári majú v tomto mesiaci už menej práce. Včelstvá ešte využívajú každú príležitosť na prelety a za priažnivého počasia sa pokúsajú zbierať peľ. Pre mladé včely sú to orientačné prelety, pričom sa zavajú nestraviteľných látok nahromadených vo výkalových vakoch. Preto je pred úlmi za teplého počasia ešte rušno.

Dôležité je v tomto mesiaci kontrolovať letákové otvory, či niekde nie sú diery, cez ktoré by sa mohli dostať do úla myši alebo piskory. Otvory majú mať výšku 7 mm. V októbri odstráňime z úlov krídidlá. Miesta za priehradkovou doskou vyplníme uteplujúcim materiálom (slamené rohože, vankúšiky z machu, plevy a pod.). V úli nesmie zostať prázdný priestor, lebo by sa v ňom zrážali pary a v úli by sa šírila vlhkosť. Zadné a bočné plásty by mohli plesniť. Najúčelnejšie je položiť na plásty husté plátno a na to dve vrstvy plaste. Lepšie uteplovať sa neodporúča.

Koncom mesiaca, keď sa v dôsledku nižej teploty včely lepšie stiahnu do chumáča, takže ich v podmetoch už nie sú, vkladáme do podmetu pod plásty nepieskovanú lepenku. Totiž na jar vytiahnutím a vyčistením podložky ušetríme včelám veľa práce, keďže nebudú musieť vynášať mŕtvolky a melivo. Podľa stavu na podložke sa tiež dozvieme, ako včelstvo zimovalo, poznáme jeho stav po prezimovaní a do značnej miery jeho zdravotný stav. (J)

ZELENÁ KRONIKA

LEKÁR PÔDY - takto sa často nazýva polnohospodárske vápno. Zaslúžene. Vápnik pomáha vytvárať hrudkovitú štruktúru, vďaka ktorej sa v pôde zlepšujú pomery voda - vzduch. Zmenšuje sa počas obrábania odpor pôdy voči nástrojom a súčasne zvyšuje sa jej odolnosť na eróziu. Dôležitým výsledkom vápnenia je i to, že rastliny vo väčšej miere využívajú také dôležité prvky ako manga, magnézium, molybdén, bór a obmedzujú využívanie toxických kovov, napr. medi a zinku. Využívanie draslika je priemerné. Je to dôležité pri pestovaní rastlín určených na zelené krmivá - zabezpečuje kŕmené zvieratá pred niektorými chorobami. Veľmi blahodarným účinkom vápnenia je zvýšený obsah prsti v pôde, najmä vďaka zaktivizovaniu biologického života v pôde. Zároveň zvyšuje sa v nej množstvo uskladneného dusíka. Môžu ho teda vo väčšej miere využívať pestované rastliny, napr. vikokveté, ktoré žijú v symbioze s nitrifikačnými baktériami.

KAPUSTA PROTI BOLESTI. Nie všetci vedia, že ľudové lekárstvo odporúča útočné populámu zeleninu na zmiernenie bolesti spôsobe-

ných poškodením šlach. Tak napr. po vytknutí členku prinesú ūlavu obklady z kapustných listov. Po umytí a odstránení z nich žilkovatých zhubnutín treba ich dať nakrátko do horúcej rúry, aby zmäkli. Potom nimi štyrikrát ovinieť vytknutý členok. Obklad by mal k nohe dobre priliehať. Listy treba meniť niekolkorát, každé štyri hodiny.

NOVÝ KOMBAJN. V tomto roku prešli úspešne exploračné skúšky dva prototypy obilného kombajnu Bizon Dynamic LX vyrobené v továrnach Bizon v Plocku. Nový kombajn je prispôsobený na zber obilník, olejnátych rastlín, strukovín a kukurice. Na budúci rok plocká továreň pustí na trh väčšiu pokusnú sériu nového Bizona a v roku 1996 začne sériovú výrobu. Z ekonomických dôvodov bude nový kombajn vyrábaný v modrej farbe, keďže červená - používaná doteraz - obsahuje príliš veľa škodlivých olovnatých zlúčenín.

PODLA ODHADU HŠK (GUS) tohoročná úroda je značne nižšia ako vlni, nezriedka o štvrtinu. Napriek tomu cena obilník klesá, snáď preto, že nižšia je aj ich kvalita. Skutočne, tohoročné zrno je menšie (1000 zrniek väži menej než predvídadú normy), veľmi znečistené a viac

vysušené. Úroveň vlhkosti klesla v niektorých oblastiach na 8-10 %. Poznamenajme, že norma vlhkosti pre všetky obilníny je 15 %.

Agentúra polnohospodárskeho trhu určila minimálne ceny obilník na dosť nízkej úrovni: 250 tis. zł za metrák pšenice a 170 tis. za metrák raži. Samozrejme, platí sa menej, závisle od kvality. Síce Ministerstvo polnohospodárstva má zmierné kvalitatívne normy, ktoré doteraz platili vo výkupe, aby umožnilo predaj menej kvalitného zrna, ale aj napriek tomu rolníci dostanú po vreckách. Tým viac, že výkupné strediská nemajú peniaze a platia s oneskorením, čo pri súčasnej inflácii znamená pre rolníkov ďalšiu stratu. Nič nové - aj vlni bolo podobné!

PÝR je jednou z najobľúbenejších burín a každý majiteľ gazuďstva má s ním do činenia. Roľníci bojujú s ním najčastejšie mechanicky - najmä hlbokou orbou, bránením, kultivátorovaním a pod. V poslednom období chemický priesmysel vyrobil celý rad prostriedkov - herbicídov pre boj s touto burinou. Patria k nim o.i.: Fusilade Super, Galland 125 EC, Targa 10 EC, Targa Super 5 EC, Roundup, Avans 480 SL, Adbios 85 SL a jeden z najstarších - Antyperz plynný 38. Herbicídy sú súčasťou veľmi účinné, ale na druhej strane aj veľmi drahé.

ANTON HABOVŠTIAK

JÁNOŠÍKOV ODKAZ ORAVCOM

Ludia, čo poznali Jánošíka, viackrát rozprávali, ako vraj spomína, že ho raz môžu hajdúsi chytiť a že sa im už nevyšmykne z rúk. Vtedy mu prišli na um aj poklady, ktoré poukrýval po poli a o ktorých vedel iba on sám.

Vraj ešte v tom roku, keď ho chytili, chcel svoje bohatstvá porozdeľovať bedárom a takým, ktorí už nevládzu zarobiť na seba. A veru škoda, že tak neurobil, veď mnohým by sa bolo pomohlo. A tak jeho poklady ležia dosiaľ všade tam, kde ich poschovával.

No predsa sa ľudia o nich čosi dozvedeli. Keď sa raz Juro Klocháň zo Zázrivej stretol s Jánoškom, ten mu takto povedal: "Ak budeš mať dakedy biedu, nestar sa! Vezmi krampáč a lopatu, zájdź do Rozsutce a keď zazrieš čapratý smrek a na ňom vytále štyri vrníky, kop pod ňím a nájdeš! Viac sa ti potom už netreba mordovať v robe".

A Adama Marku z Plešivej sa vyzvedal:

"Či ty vieš, kde je Rovná hora?"

"Joj, akože by nie! Neraď som už cez ňu prešiel."

Jánošík sa usmial a povedal:

"Keď poznáš to miesto, prekop ho z jedného konca na druhý, ale od tej strany, kde vychodí slnko. Kop do večera, kým nezhasne ostatný lúč. Uvidíš, že nájdeš..."

No to už neodpovedal, čo tam skryl, lebo sa ponáhal kdesi inde. Často o ňom vráveli aj to, že sa mu veľmi nevidelo, keď sa dakto nasilu vypytoval, o čom nemal chuť rozprávať.

Milí mladí čitatelia!

Krátite si čas kresliarskymi chútkami? Možno netušíte, že vaše kresby sa môžu zapáčiť našej redakcii. Čo by ste povedali na to, keby sme vám našeplkali zaujímavú tému? Nebudeme vás už dlhšie napínáta. Naša redakcia v spolupráci so školami na Spiši a Orave, vypisuje pre vás:

VÝTVARNÚ SÚŤAŽ ŽIVOTA '94

pod názvom

Mám čarovný prútik

Neviete si to predstaviť? Ale to vôbec nie je ľažké!

Len si pomyslite

- čo všetko je pre vás nedosiahnuteľné (lákavé cesty, nové hračky, štvornohí priatelia, výlety),
- ako by ste mohli pomôcť svojím rodičom, súrodencom, príbuzným i priateľom,
- čo všetko vám robí toľko starostí (domáce úlohy, umývanie riadu),
- čo všetko by ste mohli zmeniť (školu, obec, vlastný život, dokonca aj celý svet).

Stačí tak málo - jeden čarovný prútik a vaša predstavivosť. Môžete pritom použiť akúkoľvek výtvarnú techniku - kreslenie, maľovanie, modelovanie i vyšívanie. Stačí ak nám pošlete aspoň jednu prácu, ktorá by mala mať na opačnej strane tieto údaje: názov, meno a priezvisko, vek, triedu, školu a adresu.

Keď budú vaše práce hotové, pošlite ich na adresu našej redakcie do Krakova, najneskôr do 10. decembra 1994.

Najlepšie a najoriginálnejšie práce uverejnime v Živote a ich autori dostanú od nás pekné odmeny. Tešíme sa na vaše nápady a pri práci želáme veľa úspechov!

Jánošík vraj najdôležitejšiu vec prezradil iba mikulášskemu kaplánovi. Bolo to pred smrťou, prv než ho mali vešať. Keď ho hajdúsi dolapili v dubovskej krme a odvliekli Okoličanymu do Mikuláša, už bolo zle. Naradovaný gróf Jánošíkovi viackrát opakoval, že ho dá obesiť. Strašil ho a jednostaj iba to chcel vedieť, kde má uložené poklady. Jánošík mu však nič neprezradil.

A prišiel za ním aj mikulášsky kaplán. Povolili mu, že môže s Jánoškom aspoň slovo stratiť. Keď kaplán odchádzal, Jánošík mu štuchol do ruky akési papiere a pošúkal do ucha:

"Dajte to Oravcom!"

Boli to spisy, v ktorých stálo, kde zakopal poklady a kde povsýpal dukaty. Kaplán sa dovŕsil, čo mu dal do rúk, a prisvedčil:

"Hej, dám to Moravcom!"

Jánošík to začul, zavrtel hlavou a veľmi sa zamračil. A ešte raz za ním zavolal:

"Nie Moravcom, ale Oravcom!"

Kaplán sa chcel vrátiť, aby lepšie počul, lenže hajdúch ho zdrapil a vysotil pred dvere.

Keď bol o pári dní v meste jarmok, mikulášsky kaplán striehol, odkiaľ prichádzajú jarmočníci. A jedného z takých, ktorí prišli zdaleka, sa potichu spýtal:

"A vy ste odkial?"

"My sme Moravci!"

Vtedy kaplán vytiahol spisy spod pazuchy a dal im ich rovno do rúk so slovami:

"To je od Jánoška... Vám patria... Hľadajte podľa tých spisov a všetko zužitkujte!"

A tí hned schmatli vzácne papiere a hybaj s nimi domov. Nikomu nič nepovedali. Len z času na čas prišli potom pod Rozsutec cudzí ľudia, rozbehli sa na viaceré strany a hľadali. Lahko sa im vyhľadávalo, keď do tých papierov Jánošík všetko poznačil. Ešte aj cesty a chodníčky tam nakreslil.

Možno by sa o tom medzi ľudmi ani nebolo vedelo keby sa cudzinci neboli vypytovali, ako sa volá daktoré pole alebo aj vrch, keď hľadali poklady.

Aj starý Trnovec zo Zázrivej raz takého človeka videl. Pásol vtedy ovce pod Rozsutcom aj s kmotrom Ondrejom. I všimli si, že akýsi cudzinec pobehúva od skaly ku skale a všetko dôsledne prezerá.

"Hľadá, belasník!" šepol Ondro a ukázal na muža, čo pobehúval z miesta na miesto. Tak volali človeka, ktorý mal na sebe iné šaty, ako nosia Zázrivci.

"Ech, to bude Moravčík!" usúdil skúsený Trnovec Ondrovi.

Ondro zase chytrý doložil:

"Hľadá poklady, má v ruke papiere. Istotne vie, kde treba kopať."

Kmotor prikývol a nepustil z neho oči. Jednostaj sa za ním pozeral, kde zabočí a čo bude robiť. Naraz sa mu načisto stratil. Iba keď malo slnko zapadnúť, zazrel ho, ako uháňa dlhými krokmi poza Rozsutec. A na chrbe veľký batoh.

"Podme za ním! Dačo nám povie," navrhol Trnovec Ondrovi.

"Hej, pobehnime!"

Obidvaja kmotrovia sa rozbehli, že ho dolapia. Znova sa im stratil z očí a už ho neuvideli, čo ako za ním utekali. A predsa sa neustávali celkom nadarmo, lebo Ondro skríkol:

"Pozri, jama!"

"Hej, naisto tu kopal pred chvíľou. Aj našiel dačo neunúval sa zbytočne, keď vlečie taký batoh."

Vraj hodnú jamu tam vykopal, riadny kotlík by sa do nej zmestil. Keď sa potom večerom s kýmsi stretli, obidvaja sa pochválili:

"Videli sme Moravčíka!" A nezabudli doložiť, aby sa vedelo, že vravia pravdu: "Našli sme aj miesto, kde kopal."

Pri takejto reči si nejeden Zázrivec vzdychoval a tak dával najavo svoju nevôľu. Veď sa vedelo, že Jánošík poručil poklady Oravcom, a teraz, hľadajúc za nimi samí Moravčíci. Tak volali všetkých, ktorí hľadali pod Rozsutcom poklady.

PŘED ZIMOU

Smutná pole,
větve holé,
ze švestek jsou povidla.

Leží mlhy u rybníku
a rybáři - toho kříku!
vytahují stavidla.

JOSEF KŘESNIČKA

KDO JE SCHOPNĚJŠÍ?

Ve vesnici žil otec s dvěma syny. Učil je orat, sít obilí a sklízet úrodu. Pomáhal jim, pozoroval, jak se mají k práci, a v duchu se ptali: kterému z nich dáme hospodářství, až sám budu starý a nemocný? Pavlovi nebo Janovi? Starší Pavel rád pojedl a popil, žádná veselka a křtiny se bez něho neobešly. Všude byl oblíben nejen pro svou veselou povahu, ale také proto, že neměl nikdy o dobrý nápad nebo radu nouzi.

Mladší Jan byl mlčenlivý, jeho hlava nebyla tak bystrá jako Pavlova. Zato každý den koně vyhřebeloval a napojil, ovce vyhnal na pastvu a kravám vyčistil chlév, potom obešel pole, a teprve když sluníčko končilo svou cestu daleko za obzorem, odcházel za Terezkou, aby se s ní potěšil.

Jednoho dne otec zemřel a nestáčil ani synům povědět, kterému z nich statek odkazuje.

"Já jako prvorzený mám na něj právo," řekl Pavel. "Hospodářství vždycky přecházelo z otce na najstaršího syna."

"Jsem sice mladší a zdaleka ne tak chytrý," odpověděl mu Jan, "ale o koně a krávy, o ovce i o pole se starám já. Vždyť ne ty, ale já tu odjakživa hospodařím."

"Dobrá," zamyslel se Pavel, "když nerozholí otec, rozhodneme sami. Hospodářství dostane ten, který je schopnější." Jan souhlasil.

Hned druhý den přišel Pavel s nápadem: "Je podzim", řekl, "a náš statek stojí na otevřené stráni. Prohání se tu vítr, shazuje šindele ze střechy a láme stromy. Co kdybychom jej

spoutali?" A hned bratrovi namaloval větrný mlýn.

"Jsi lepší než já," uznal Jan. "To by mě nikdy nepadlo." Pustil se do práce a vlastníma rukama podle Pavlových nákresů do roka větrný mlýn postavil.

"Tohle bych opravdu nedovedl," pochválil Janovo dílo starší bratr. Mlýn roztočil svá křídla a všem lidem z okolí semlel obilí na pěknou mouku.

"Jste moudří," řekla jim jednou Terezka, "protože jste dokázali spojit rozum a šikovnost. Co byste byli jeden bez druhého?"

"Nic," usmáli se bratři. Věděli, že nejmoudřejší byl jejich otec, když statek žádnemu z nich neodkázal. Takhle na něm budou hospodařit oba - rozumem a rukama, jak nejlépe dokáží.

PAVEL ČERNÝ

MILAN RÚFUS

OKTÓBER

Dni ako blizňatá sa zimomravo túlia.
Uzučkým potrubím pomaly crká čas.
Po chrbe holých lúk sa jeseň rozkotúľa
s pŕšľou meluzín, s paletou žltých krás.

Oblouhu spadnutú si oprie o hrot veží.
Pri ohnoch pastieri rozprávku vybája.
Zem krotká, zrodenná jak šestnedielka leží,
prsníkom úrody potomstvo pridája.

Jej brázy sčerené sa ako veniec točia
po cele planéty, pokojom zaliate.
Mier živý, živý mier dýchajú do storočia
cez bubny mlášačiek, cez šípky strapaté.

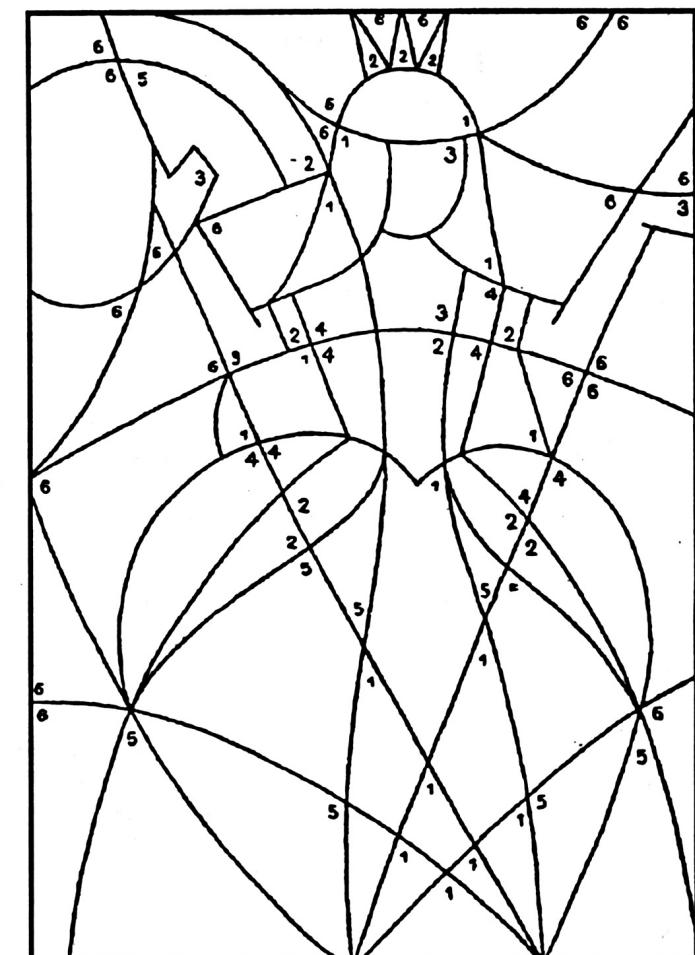
Zaspala rodička. Zaspala tvárou k nebu.
Raz pluh ju vo spánku na lica obráti.
Vážne a po prstoch v nej kavky chlieb svoj hrebú.
Už sa jej nesníva chudoba úvraťi.

Už sa jej nesníva tá dávna tiesň medzí.
Búľavie v plynčinách zodratý, starý čln.
Rášť bude tátó zem, odetá od neviacdží,
v šepote klásuvia k materstvu nových zŕň.

ČO JE NA NAŠOM OBRÁZKU?

Viete, čo je na našom obrázku? Keď nie, zoberte si farbičky a pomaľujte zakreslené polička. Nuž teda poličko číslo 1 zostane napr. biele, 2 - žlté, 3 - oranžové, 4 - ružové, 5 - červené, 6 - modré a pod. A už viete, čo je na našom obrázku!

Z najkrajších malieb augustového čísla Života sme vyžrebovali troch výhercov. Sú to: Renáta Mašlaková z Pekelníka, Dominik Piško z Katovic a Margita Václavová z Čiernej Hory.

VESELO SO ŽIVOTOM

- Deti, kde sa vyrába elektrina? -
pýta sa učitelka.

- V chlieve, - odpovie malý Bonifácko.

- Ako fa mohla napadnúť taká hlúpost?!

- Lahko. Včera, keď vypli prúd,
oko zakričal:

Čo tam tie svine zase s tou elektrinou robia?

* * *

Lojzko žiada dedka, že potrebuje napísť do domácej úlohy akého on má koníčka a dedko mu prezradil:

- Napíš, že slivovici a ženy.

* * *

Spytuje sa malý Miško:

- Mamička, otecko má červený nos od pijatiky?

- Nie. To má od zimy.

- No dobre, ale som zvedavý, čo mi povieš, keď sa fa na to opýtam v lete...

* * *

Čo treba urobiť, aby nám Pán boh mohol odpustiť naše hriechy? - spýtal sa knaz na hodine náboženstva žiakov.

- Predovšetkým zherešiť, - odvetil Janko.

* * *

Desaťročná Justinka sa učí variť. Zrazu zhrozenie vykríkne:

- Mamička, pod sa pozriet! To mlieko už mám väčšie ako hrniec!
- No dobre, ale som zvedavý, čo mi povieš, keď sa fa na to opýtam v lete...

NAJMLADŠÍ Z MAJSTROV

Motoristický šport nemôže nazvať tento rok príliš vydarený, a najmä formula 1, v ktorej došlo k viacerým nešťastným nehodám. V honbe za čoraz väčšími rýchlosťami sa asi zabudlo na bezpečnosť pretekárov. A výsledok? Smrť trojnásobného majstra sveta, Brazíľčana Ayrtona Sennu, rakúskeho vodiča Rolanda Ratzenbergera a niekoľko väčších zranení. Napriek tomu blázničný kolotoč formuly 1 sa točí ďalej a prvé húsy hrá v nej v tomto roku nemecký vodič Michael Schumacher.

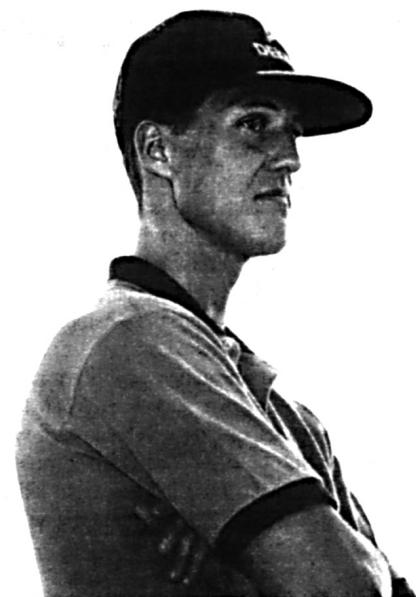
Až sa nechce veriť, že začína s motorizmom ako štvorročný chlapec. Jeho prvým sponzorom bol otec, murár z malého mestečka nad Rýnom Kerpen, kde bola hlavným športovým objektom motokárová dráha. Majstrom mestečka v súťaži týchto vozidiel bol istý Franz Müller, syn ďalšieho murára. *- Moj syn môže byť lepší* - pomyslel si Michaelov otec a kúpil chlapcoví motokáru, do ktorej namontoval motor z kosačky. Prvá jazda sa sice skončila na strome, ale potom bolo čoraz lepšie a o dva roky bol už 6-ročný Michael majstrom Kerpen. O ďalšie štyri roky bol už majstrom Nemecka v kategórii mladších dorastencov.

Ďalšia motoristická kariéra Michaela si už vyžadovala väčšie peniaze, ktoré mu otec nemohol zabezpečiť. Už sa zdalo, že bude nútený zaúčať sa do muráskeho remesla, ale na šťastie našiel sa ďalší sponzor, obchodník s divámkami, ktorý si všimol jeho talent a kúpil Michaelovi

najlepšiu v tom čase motokáru. Na výsledky nebolo treba dlho čakať. Aj keď bol najmladší, čoraz častejšie vyhral so staršími dorastencami, či juniormi a stal sa i držiteľom majstrovských titulov vo všetkých mládežníckych kategóriach. Bol čoraz lepší, ale keď mal byť najlepší, musel nájsť sponzora s naozaj veľkými peniazmi. Stal sa ním Jürgen Dilk, ktorý umožnil Michaelovi presiedlať z motokára na ozajstné pretekárske vozidlá. Začal štartovať vo formule Ford, potom König a už po roku sa stal majstrom Nemecka. Nečudo, že sa zakrátko dostal do formuly 3, ktorá je akoby predsieňou formuly 1.

V tom čase sa do tejto supersúťaže chcel vrátiť tím Mercedesa, ktorý angažoval skupinu mladých vodičov, medzi nimi aj Schumachera. Keď sa prípravy príliš predĺžovali, využil to šéf iného tímu Eddie Jordan a ponúkol Michaelovi okamžitý štart v súťaži na svojich vozidlách. Bol to rok 1991. Hneď na prvých pretekoch sa ukázal z tej najlepšej stránky - súperil s oveľa skúsenejšími vodičmi ako rovný s rovným. Preto nikoho neprekvapí, že si ho okamžite všimli vedúci iných tímov. Prvý sa zjavil Flavio Briatore, šéf Benetttona, a bez rozmyšľania podpísal s Michaelom zmluvu za milión dolárov. A aj keď do konca súťaže nezískal ani jeden bod, zanechal veľmi dobrý dojem.

V priebehu dvoch najbližších rokov sa Schumacher stal inštitúciou v tomto cirkuse šialencov. Sezónu 1992 ukončil na štvrtom mieste. O rok neskôr bol už tretí, čo mu dalo argument pre podpísanie s Briattorim oveľa výhodnejšej zmluvy - za 8 mil. dolárov. A keďže mal k dispozícii znamenitý automobil s motorom Forda, vyštartoval do tohoročnej sezóny v úlohe favorita. Nesklamal. Z desiatich pretekov, ktoré sa uskutočnili do konca augusta tr., vyhral sedem, a v celkovej klasifikácii suverénne vedie. Ak sa

mu v posledných pretekoch smola nebude zvlášť lepiť na päty, vyhrá a stane sa najmladším majstrom sveta v dejinách formuly 1. Dvadsaťpäťročným.

Akým je Schumacher vodičom? Ešte mu chýba tá priam magická plynulosť Ayrtona Sennu. Nemá ešte jeho nádhernú techniku, ale tieto nedostatky nahradzuje vypočítavosťou. Smrť idola ho vôbec neznechutnila. Už na nasledujúcich pretekoch išiel - dalo by sa povedať - na plný plyn. *- Zahynul najväčší z nás - hovorí - keďže kto si niečo zanedbal, ale predstavenie musí pokračovať. Bojím sa, ale zbožňujem túto prácu. Mám rád rýchlosť a prichádzanie do cieľa ako prvý.* To je jeho filozofia, ktorou sa riadi tento mladý, ale už slávny, bohatý a celkom rozvážny majster volantu z nad Rýna.

J.Š.

Hviezdy svetovej estrády

DIANE SCHUUR

V poslednom čase nastala móda na vydávanie platní pripravených duetami slávnych hviezd s menej znázymi sólistami. Po vlaňajšom úspechu albumov Eltona Johna a Franka Sinatru nahrávajúcich s inými vokalistami vyšla nedávno platňa, ktorá sa môže natrvalo zapísať do dejín bluesa, džezu a vôbec populárnej hudby. Má názov *Hearth To Hearth* a je spoločným dielom džezovej vokalistky Diane Schuur a známej bluesovej gitaristi a vokalistu B.B. Kinga.

B.B. King a jeho slávna gitara Lucille patrí k legendám bluesa. Každý jeho koncert a album znamenajú veľkú udalosť. Naproti tomu Diane Schuur je v Poľsku menej známa, aj keď sa vyrovňa najväčším svetovým džezovým vokalistkám. Nebolo by na tom nič zvláštne keby nie fakt, že je nevidomá.

Speváčku kariéru začala veľmi skoro, lebo už ako 9-ročná vystupovala pred verejnosťou a ako

16-ročná skladala pesničky. Prelomový bol pre ňu rok 1975, keď vystúpila na festivale v Monterey, kde si ju všimol slávny trúbkár Dizzy Gillespie, s ktorým potom dlhší čas koncertovala. Neskôr začala spolupracovať so skupinou známeho saxofonistu Stana Getza, s ktorým vystúpila na špeciálnom koncerte v Bielom dome. Jej spev veľmi očaril Nancy Reaganovú, ktorá sa postarala, aby Diane bola vždy medzi hviezdami vystupujúcimi vo Washingtone. Vďaka televíznom prenosom z týchto koncertov sa zakrátko stala známa v Spojených štátach.

V r. 1984 podpísala zmluvu s gramofónovou výrobňou GRP Records a nahrala v nej už desať albumov. Prvým bol *Deedles*, nazvaný takto podľa jej prímenia. K najlepším patria albumy *Timeless* a *Diane Schuur & The Count Basie Orchestra*, za ktoré dostala prestížnu cenu Grammy. Veľkým úspechom bol aj cyklus balád v jej neopakovateľnej interpretácii *Love Songs*, ktorý výšiel v minulom roku. Avšak podľa všeobecnej mienky za vrcholné jej dielo treba uznáť už spomínaný album *Heath To Heart*, na ktorom Diane spieva skutočne ako nikdy doteraz. Jej spev spolu z nádhernými gitarovými variáciemi B.B. Kinga dal neobvyklý výsledok,

ktorý sa vyrovňa nahrávkam Elly Fitzgeraldovej a Louis Armstronga alebo Bingi Crosbyho.

Diane sa v poslednom čase veľmi zmenila. Schudla zo 120 kg na 65 kg, najmä vďaka sústavnému cvičeniu a prestala užívať drogy. V tomto roku absolvovala veľmi úspešné turné po Európe, kde si získala tisíce ďalších obdivovateľov.

Nie som už najmladšia!

- vzdychne si nejedna pani a s obdivom a trochou závisti pozera na štihle dievčatá.

To však neznamená, že sa nemôže aj ona módne a elegantne obliect. Stačí si len uvedomiť, čo na svojej postave treba jemne "zamaskovať" a čo zvýrazniť.

Vybrali sme pre vás modely, vhodné pre široké vekové rozpätie.

Všimnite si, že neodlučnou súčasťou oblečenia sú vesty, ktoré spĺňajú aj funkciu krátkeho kabátika. Práve ony postavu zoštihľujú a pridávajú jej eleganciu. Ak si ich ušijete z kvalitnej vlnenej látky, budú vhodným doplnkom ku kostýmu, nohaviciam a sukni.

Farby prevládajú ešte stále tzv. ekologicke - béžové, sivé, šedivé, až čierne. Moderné je pepito v klasickom čierno-bielom prevedení. Kto sa v takýchto odtieňoch cíti nevýrazne, môže ich doplniť farebnou hodvábnou šatkou alebo výraznými gombíkmi.

Nezabúdajte na pančuchy - hrubým farebným už "odzvonilo". Aj ku kratším sukniám športového typu sa nosia jemné pančuchy s lycrou.

V.J.

WETERYNARZ

PRZYGOTOWYWANIE I SKARMIANIE PASZY

Bardzo ważną rolę w żywieniu zwierząt odgrywa pasza, jej świeżość, czystość i sposób przygotowania a przede wszystkim skarmiania. Nie wolno skarmiać pasz zanieczyszczonych ziemią i zepsutych. Pasza zanieczyszczona lub zepsuta - stęchła, zapleśnala - jest bardzo szkodliwa szczególnie dla koni, bydła i młodzieży, ponieważ powoduje ciężkie choroby przewodu pokarmowego - wzdęcia, biegunki. Dlatego też ważne jest nie tylko staranne zbieranie pasz, lecz i odpowiednie ich przechowywanie. Skarmiąc na przykład siano, trzeba zawsze sprawdzić, czy jest ono świeże. Jeżeli jest chociaż częściowo nadpsute, należy części stęchłe i spleśnieiale odrzucić. Okopowe przeznaczone na karmę przeważnie są zanieczyszczone ziemią. Wraz z ziemią dostają się do organizmu zwierzęcia zarazki chorobotwórcze i jaja pasożytów. Dlatego okopowe należy przed skarmieniem plukać w wodzie. U koni częste są przypadki zapiaszczenia jelit wskutek podawania niedokładnie oczy-

szczonych buraków lub marchwi. Piasek drażni błonę śluzową jelit i następuje ich zapalenie. U bydła często dostają się do żołądków wraz z karmą szpilki do włosów, gwoździe, kawałki drutu. Przedmioty te polkniete wraz z paszą, stanowią dla krowy poważne niebezpieczeństwo, gdyż mogą przebić ścianę żołądka a nawet przepoenę i worek osierdziowy, co może być powodem śmierci zwierzęcia.

Niekiedy zdarzają się zatrucia zwierząt wskutek zjedzenia paszy zanieczyszczonej nawozami sztucznyimi lub środkami przeznaczonymi do zwalczania szkodników roślin. Takie zanieczyszczenia paszy świadczą o braku porządku w gospodarstwie.

Karma powinna być zawsze świeża przyrządzona. Przygotowując na przykład kiszonkę do skarmienia, należy ze zbiornika wziąć jej tyle, ile trzeba na jednorazową dawkę, na powietrzu bowiem szybko się psuje a skarmianie zepsutej kiszonki jest bardzo szkodliwe.

Karma wilgotnej przyrzadza się tyle, ile potrzeba na jednorazowe skarmienie a nie na cały dzień lub tydzień. Szczególnie w lecie pasze wilgotne i wodnistre szybko kisną i wówczas stają się szkodliwe, gdyż wywołują biegunki. Dlatego nie dopite i nie dojedzne resztki tych pasz trzeba niezwłocznie usunąć ze żłobów. Jeśli mleko jest już nieświeże, nadkuwaśniale, należy je pozostawić, aby się całkowicie zsiadło. Tylko słodkie lub zupełnie zsiadłe mleko nadaje się na

karmę dla zwierząt. Wywar jest dobry póki ciepły.

Skarmiąc zielonki trzeba pamiętać, aby były zawsze świeże i dlatego kosi się je tuż przed zadawaniem, nie dopuszczając do zwiędnięcia, samozgrzania lub zamoknięcia. Koszone na zasadach i trzymane w kopkach zielonki zagzewają się i skarmianie ich wywołuje wzdęcia i biegunkę, zwłaszcza gdy po nakarmieniu zwierzęcia napoi się je wodą.

Karma nie powinna być zbyt gorąca ani zbyt zimna. Zdarza się, że zadaje się zwierzętom, zwłaszcza świom, karmę zbyt gorącą, na przykład ziemniaki zaraz po uparowaniu i potuczeniu. Nie przestygnięta karma może spowodować poparzenie jamy ustnej. Karma winna mieć temperaturę 10-15 stopni. Przed podaniem sprawdzi się ręką, czy ma właściwą temperaturę i nie jest zbyt gorąca lub zimna. Znacznie częściej hodowcy zadają karmę zbyt zimną. Pasze zimne, szczególnie zmarznięte, są bardzo szkodliwe; wywołują schorzenia przewodu pokarmowego prowadzące do długotrwałych biegunków. Zrozumiała jest więc konieczność ogrzewania paszy w wypadku zbytniego jej oziębienia. W zimie powinno się umieszczać okopowe w pomieszczeniu, w którym ogrzewają się do właściwej temperatury.

Gwałtowne zmiany w żywieniu źle wpływają na zdrowie zwierząt. Przykładem tego są częste wypadki wzdęcia u krów, które po raz pierw-

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

HRUŠKOVÁ POLIEVKA. Rozpočet: 500 g hrušiek, 6 dl vody, 1 dl mlieka, 2 žltky, 60 g kryštáľového cukru, citrón, soľ.

Očistené hrušky pokrajame na mesiačiky, zalejeme vodou, pridáme cukor, polovicu citróna a prevaríme. Potom citrón vyberieme, šťavu vytlačíme do vývaru a väčšiu časť hrušiek prerieme. Žltky rozšľaháme v mlieku, vlejeme do vývaru s hruškami a za stáleho miešania priedieme pod bod varu (nevaríme, aby sa žltky nezrazili). Nakoniec polievku dobre schladíme a ochutnáme citrónovou šťavou a trochou soli.

SYROVÉ REZY PLNENÉ ŠUNKOVOU PENOU. Rozpočet: 150 g tvrdého syra, 150 g šunkovej peny, vlašské orechy.

Syr pokrajame na tenké plátky, potrieme rovnoramennou vrstvou šunkovej peny, poukladáme na seba, zabalíme do alobalu, mierne zafaříme a necháme stuhnuť v chladničke. Potom pokrajame na úhladné rezy, a ozdobíme polovicou vlašského orecha. Podávame so slanými tyčinkami.

Šunková pena. Rozpočet: 200 g šunky, 150 g masla, 1 dl šľahačkovej smotany, soľ, mletá červená paprika.

Šunku 2 až 3 razy zomelieme. Maslo vymiešame do peny, pridáme zomletú šunku striedavo so šľahačkovou smotanou, ochutnáme

soľou a mletou červenou paprikou a dobrze vyšľaháme.

ZAJÍC PEČENÝ S CIBULÍ. Rozpočet: Zaječí hřbet a zadní běhy, 300 g cibule, 100 g uzené slaniny, 100 g másla, bobkový list, tymián, mletý pepř, sůl.

Zaječí maso pečlivě odblaníme a pomocí protýkací jehly protkneme na klínky nakrájenou slaninou. Potom maso osolíme, opepříme a dáme péci s cibulí nakrájenou na plátky na máslo. Okořeníme bobkovým listem a tymiánem. Zajice nejprve pečeme v odkryté nádobě, potom ho podlijeme vodou a dusíme pod pokličkou témař domčekka. Nakonec ho dopečeme bez pokličky tak, aby mírně zhnědl. Vypečenou šťávu nedlejme, pouze odstraníme bobkový list. Podáváme s bramborovými kroketami a s rybízovým nebo brusinkovým kompotem.

ZAJÍC PO MYSLIVECKU. Rozpočet: Zadní zaječí maso (hřbet a zadní běhy), játra a srdce, velká cibule, 3 stroužky česneku, sůl, mletý pepř, 3 dl červeného vína, 4 lžice brusinkového nebo rybízového kompotu, 4 lžice oleje.

Zaječí maso odblaníme a rozdělíme na porce. Potřeme rozetřeným česnekkem a necháme hodinu v chladničce odležet, potom je osolíme a opepříme. Na rozehřátém oleji porce prudce opečeme, vyjmeme a ve zbylé tuku osmahnete cibuli a opečeme pokrájaná játra a srdce. Opečené porce zajice vložíme zpět a vše společně za občasného podlívání vínom dusíme domčekka. Podáváme s osmaženými brambory, přeléváme šťavou a zdobíme plátky citrónu a brusinkovým nebo rybízovým kompotem.

PLNENÝ BRAVČOVÝ REZEŇ. Rozpočet: 600 g bravčového stehna, 80 g údené slaniny, 80 g údeného syra, 30 g hladkej múky, 1 vajce, soľ, 0,5 l mlieka, 200 g oleja.

Umyté bravčové stehno nakrájame na štyri rezne, naklepeme, osolíme, naplníme na hranolčeky nakrájanou slaninou a syrom. Zvinieme a spojíme špáradlom. Namocíme do cestícka pripraveného z vajec, múky a mlieka a vyprážame v rozpálenom oleji. Pri podávaní môžeme rezň posypať postrúhaným syrom.

BRAVČOVÉ ZÁVITKY. Rozpočet: 400 g bravčového stehna, 2 vajcia, 60 g cibule, 100 g oleja, 40 g hrášku, 40 g šampiňónov, soľ, mleté čierne koreniny, rasca, mletá červená paprika, alabal.

Bravčové stehno nakrájame na plátky, naklepeme, osolíme, okoreníme a potrieme plnkou. Rezne zvinieme, spojíme špáradlom alebo ihlu, poukladáme na alabal, posypeme rascou a červenou mletou paprikou, polejeme olejom, alabal uzavŕšíme a vložíme do pekáča, kde sme naliali až 2-3 dl vody. Dáme do rúry upieciť do miakka. Hotové podávame s opekanými zemiakmi.

Plnka: Nadrobno nasekanú cibulku oprážime na 1/3 oleja, pridáme hrášok, na malé kúsky nakrájané šampiňóny, zalezeme rozharbarkovanými vajcami a za neustálého miešania necháme vyzrúzať.

KAPUSTA PLNENÁ HUBAMI A VAJCOM. Rozpočet: 500 g kapusty, 60 g sušených hub, 60 g cibule, 2 vajcia, 1,5 dl kyslej

szy po okresie żywienia oborowego dostały się do koniczyny i najadły się do sytu. Jeśli zwierzę przyczajone do paszy zimowej puści się na pastwisko lub zacznie mu się zadawać od razu duże ilości zielonki, wówczas dostanie biegunki, która może trwać kilka tygodni, w związku z czym zmniejsza się wydajność zwierzęcia i następuje zahamowanie wzrostu. Trzeba więc przewidzieć, na jak długo wystarczy poszczególnych pasz i stosownie do tego układać plan żywienia. Każde przejście z jednego rodzaju pasz na drugi, zwłaszcza zaś paszy objętościowej suchej na objętościową soczystą, powinno odbywać się stopniowo, aby organizm mógł się przyzwyczaić do nowej paszy.

Nie należy skarmiać świeżo omlóconego ziarna i świeżo zebranego siana, gdyż mogą wywołać schorzenia przewodu pokarmowego - koliki, wzdęcia. Zarówno siano, jak i ziarno muszą w ciągu sześciu tygodni po zmagazynowaniu "wypocząć", czyli przejść okres pewnych przemian.

Nie wolno zadawać dużych ilości ziarna roślin motylkowych - lubinu, grochu, bobiku, gdyż jest ciężkostrawne i może spowodować wzdęcie, zaparcie lub kolkę. Spasanie tych pasz ogranicza się do 1-2 kg dziennie na jednego konia lub krowę. Najlepiej skarmiać je po ześrutowaniu. Ziarno żyta przed zadaniem koniom należy również ześrutować, bo pęcznające w żolędziu może wywołać kolkę.

HENRYK MĄCZKA

smotany, soľ, mleté čierne koreniny, kôpor, 100 g tvrdého syra.

Cibuľu pokrajame a speníme na tuku, pridáme uvarené huby, spolu pražíme 5 až 7 minút. Pridáme kôpor a nadrobno nakrájané vajcia uvarené na tvrdzo. Kapustné listy sparíme horúcou vodou, naplníme plnkou, vložíme do pekáča, polejeme kyslou smotanou, posypeme postříhaným syrom a zapečíme v rúre. Podíváme s obilnou kašou.

MÚČNIKY

ŠKLBANCE S MAKOM. Rozpočet: 1 kg zemiakov, 100 g múky, 60 g maku, 60 g masti, 80 g práškového cukru, soľ.

Umyté a ocistene zemiaky uvaríme v slanej vode. Po uvarení polovicu vody scedíme, prisypeme preosiatu múku, prikryjeme a necháme 10 minút sparíť. Potom vymiešame na hladkú kašu. Lyžicou, ktorú namáčame v horúcej masti, vykrajujeme škľbance, ukladáme na tanier, posypeme mletým makom, práškovým cukrom a polejeme rozpustenou mastou, alebo maslom.

LIEVANCE. Rozpočet: 3 dl kyslej smotany, štipka soli, 3 žlúky, veľká lyžica práškového cukru, 170 g múky, 1/2 lyžičky prášku do pečiva, sneh z 3 bielkov.

Soľ, žlúky a cukor vymiešame do smotany a pridáme múku s práškom do pečiva. Vymiešame na hladko. Vyfiaháme sneh z bielkov a zlaháka vymiešame do cesta. Na vymastený pekáč kladieme lyžicu cesta a opečíme z obidvoch strán. Posypeme práškovým cukrom zmiešaným so škoricou, alebo lievance zlepíme džemom.

ZAROBKI EMERYTA

Jeżeli dochód emeryta lub rentisty jest wyższy od tzw. niższej kwoty granicznej, a nie przekracza tzw. wyższej kwoty granicznej, to jego świadczenie zostaje zmniejszone. Jeżeli jego dochody przekraczają również wyższą kwotę graniczną - następuje zawieszenie emerytury lub renty. Owa niższa kwota graniczna dochodu wynosi 60 proc., a wyższa - 120 proc. przeciętnego wynagrodzenia. Ogłasza je prezes ZUS w komunikacie.

W ostatnim takim komunikacie z 9 sierpnia 1994 r. (M.P. nr 46, poz. 378) poinformował, iż od 1 września 1994 r. owa niższa kwota graniczna wynosi 3 mln 100 tys. zł, a wyższa 6 mln 200 tys. zł. Oznacza to, że teraz bez obawy zmniejszenia emerytury czy renty można zarabiać miesięcznie 3 mln 100 tys. zł, a w razie przekroczenia 6 mln 200 tys. zł świadczenia te podlegać będą zawieszeniu.

TRYBUNAŁ STANU

Nie jest to instytucja ze sfery prawa administracyjnego; w piśmiennictwie traktuje się ją - i słusznie - jako sądową instytucję prawa konstytucyjnego. Niemniej bezspornie jest, iż może ona odegrać swoją rolę także w zapewnianiu praworządnego działania organów administracji, szczególnie na szczeblu centralnym. Skoro tak, nie powinniśmy jej tutaj pomijać, z zaznaczeniem jednak, że omówienie będzie bardzo ogólne.

Trybunał Stanu powołano ustawą z 26 marca 1982 r. Ciekawe, że instytucja taka znana była polskiemu ustawodawstwu okresu międzywojennego, ale nie odegrała wtedy ważniejszej roli. W procesie przygotowania obecnej ustawy nie sięgano jednak do wzorów przedwojennych. Trybunał Stanu jest wynikiem polskiej myśli społecznej i prawniczej naszych czasów.

Przed Trybunałem Stanu mogą ponosić odpowiedzialność osoby piastujące najwyższe stanowiska państwowie i administracyjne, jeśli podczas sprawowania urzędu lub w związku z zajmowanym stanowiskiem dopuściły się zawiinionego naruszenia konstytucji lub innej ustawy. Nie chodzi tu jednak o przestępstwa karne, ponieważ ich sprawcy ponoszą odpowiedzialność przed sądami powszechnymi, a osoby zajmujące wspomniane wyżej stanowiska nie podlegają w zasadzie immunitetom.

Trybunał Stanu powoływany jest przez Sejm. Przewodniczy mu z urzędu pierwszy prezes Sądu Najwyższego. Oprócz przewodniczącego i jego zastępcy w skład Trybunału wchodzą 22 członków oraz 5 zastępów członków. Trybunał

nie składa się ani z samych sędziów, ani nawet z samych prawników; zgodnie z ustawą, co najmniej połowa jego członków musi mieć kwalifikacje pozwalające na pełnienie funkcji sędziowskich.

Wnioski o postawienie konkretnej osoby przed Trybunałem mogą składać posłowie (co najmniej 50), komisje sejmowe, prezydent lub Trybunał Konstytucyjny. Wniosek taki bada specjalna komisja parlamentu, nosząca nazwę Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej. Następnie sprawę kieruje się do Trybunału (orzeka on w I instancji w składzie: przewodniczący i 6 sędziów, w drugiej - w pełnym składzie, z wyłączeniem osób, które orzekaly w I instancji). Trybunał może orzec kary o charakterze raczej honorowym: utraty praw wyborczych, tytułów honorowych, odznaczeń i orderów, a także zakazu zajmowania stanowisk kierowniczych etc. Jeśli jednak czyn wypełnia znamiona przestępstwa karnego, a Sejm podjął uchwałę o rozpatrzeniu całosci sprawy przez Trybunał Stanu, może on także wymierzyć karę przewidzianą przez prawo karne.

Autorzy polskich publikacji poświęconych tej instytucji zwracają trafnie uwagę, że istnienie Trybunału Stanu ma - podobnie jak w innych krajach - charakter profilaktyczny i oddziałuje bardziej potencjalnie niż faktycznie. Należy się zgodzić z jednym z nich, gdy stwierdza, iż "instytucja Trybunału przynosi największy pożytek państwu i społeczeństwu, gdy nie musi być stosowana". Zgodnie z konstytucją Trybunał Stanu formalnie nie należy do organów sądownictwa. Niemniej ma pewne cechy organu sądowego i niewątpliwie można mówić, że wzbogacił, i to istotnie, system sądownictwa w Polsce.

PODATEK

OD NIERUCHOMOŚCI

Właściciel lub użytkownik wieczysty gruntu opłaca podatek od nieruchomości. Opodatkowaniu podlegają budynki lub ich części a także grunty nie objęte podatkiem rolnym lub leśnym.

Podstawą opodatkowania stanowi dla budynków ich powierzchnia użytkowa (mierzona poewnętrznej długości ścian na wszystkich kondygnacjach, z wyjątkiem powierzchni klatek schodowych). Wysokość stawek podatku określa rada gminy, jednak podatek ten nie może przekroczyć w roku 1994 - 1331 zł od 1 m kw. pow. użytkowej budynku mieszkalnego.

Podstawą opodatkowania gruntu jest jego powierzchnia. Górnne stawki podatku wynoszą w roku 1994:

- 1.660 zł za 1 m kw. gruntu związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej innej niż rolnicza lub leśna (z wyjątkiem gruntów związanych z budynkami mieszkalnymi),
- 166 zł za 1 m kw. - od pozostałych gruntów.

Podatek w drodze decyzji ustala wójt (burmistrz, prezydent właściwy ze względu na miejsce położenia nieruchomości).

HVIEZDY O NÁS

ŠKORPÓN (24.10.-23.11.)

Neber pracovné záležitosti na ľahkú váhu. Práve teraz musíš dokázať, že máš schopnosti a vyznáš sa v tom, čo robíš. Vôbec bolo by k dobru trochu viac rozhodnosť, nielen v práci, ale aj v súkromnom živote. Tvoja osobná situácia sa môže skomplikovať, ak neprejavíš viac dobrej vôle a energie.

STRELEC (24.11.-21.12.)

Budú to rozhodujúce dni. Pripomeň tam, kde treba, sluby, ktoré si dostaľ. Bez obáv a rozpakov; prišiel čas na ich splnenie - na tom závisí tvoja ďalšia situácia. Keď bude treba, môžeš vo svojom živote veľa zmeniť. Dostaneš rad lákavých ponúk a ten, kto ti daný sľub nesplnil, bude to ľutovať.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Bude to najlepšie obdobie na upevňovanie rodinných a priateľských vzäzkov. Zorganizuj pre svojich najbližších spoločný výlet alebo zájazd. Sef možno nebude spokojný s tým, že chceš mať niekoľko voľných dní, ale nič si z toho nerob, prejde mu to. Rodina je najdôležitejšia. V oficiálnych rozhovoroch si dávaj pozor, každé tvoje slovo môže byť interpretované rôzne.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Neodkladaj plánovanie na poslednú chvíľu. Keď chceš uskutočniť všetky zámery, dobre si všetko naplánuj a začni ich bez odkladu realizovať. Práve teraz sa ti môže podať to, čo je najčastejšie a najzložitejšie. So šéfom v práci si dobre rozumieš a s podriadenými by sa tiež malo všetko ujasniť - poznajú predsa svoje povinnosti.

RYBY (19.2.-20.3.)

Vyhýbaj sa sporom s priateľmi, bud' chápavý a znášanlivý voči svojim najbližším a urob všetko, aby ti nikto nemal nič za zlé. Totiž tentoraz nemáš žiadnu nádej na to, že kohokoľvek presvedčíš, že máš pravdu. Máš ju naozaj, alebo sa ti to len zdá? K svojmu partnerovi sa chovaj srdečne - prežíva ľahké dni a tvoje pochopenie má preňho veľký význam.

BERAN (21.3.-20.4.)

Budeš musieť rozvážne konáť a hľadať kompromis. Maj otvorenú hlavu a nedaj si nahovoriť, že za nič nestojíš. Keď sám nedokážeš takto konáť, požiadaj o pomoc niekoho, ku komu máš plnú dôveru. Pri konci mesiaca ťa čaká milé prekvapenie - pekný darček, neocakávaná, malá výhra a pod.

RAK (22.6.-22.7.)

Každého tešia prejavy uznania, ale ty ich zvlášť potrebujete. Práve teraz budeš oceňovaný a vyznamenaný, čo si ostatne naozaj zaslúžiš. Malými nedorozumeniami si nelámal hlavu, bola to naozaj vina druhej strany. V najbližšom okolí ťa čakajú prejavysympatie a skutočnej prialne, čo ti dodá sebadôvery.

LEV (23.7.-23.8.)

Keď plánuješ niečo naozaj veľké, je teraz najlepší moment, aby si to začal realizovať. Všetko ti praje, nielen okolnosti, ale aj ľudia, ktorí ti ochotne a radi pomôžu. Nesmieš sa však dať ovládnutť ľahkomyselnosťou, lebo aj najpriaznivejším okolnostiam treba trochu pomáhať. Nevŕsimej si, čo tvrdia tvoji nepriatelia, nemajú pravdu a sami o tom dobre vedia.

PANNA (24.8.-23.9.)

Bola to bud' tvoja chyba, alebo varovanie osudu. V každom prípade je to príležitosť na zamyslenie a vydelenie záverov. Využi každú chvíľu - žije sa len raz a dobrých príležitostí bude iste viac. Venuj väčšiu pozornosť prípravám nejakej rodinnej oslav. Môžeš tým ukázať, ako ti záleží na rodine a tvojich najbližších.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Môžeš sa spoliehať na iných, ale najbezpečnejšie je spoliehať sa na seba. Nič si nerob z neporiadku vo firme - nie je to tvoja vina a ty na tom nič nestratíš. Využi možnosť krátkeho odpočinku, počúvaj lekára, ktorý ti dobre radí. Firma si bez teba niekoľko dní poradí. Zdravie máš len jedno...

NÁŠ TEST

Jaká jsi?

Jsi skutočne tak ženská, jak si myslíš? Není v tobě navzdory zdání více mužského charakteru? A možná, že se vôbec neznáš? Odpověz na otázky našej psychozábavy. Možná že se o sobě dozvídš něco nového.

1. Přijala bys práci ředitele v nějaké instituci nebo podniku? ano - 0 ne - 5
2. Ráda žiješ aktívne a plne? ano - 5 ne - 0
3. Chutela bys tančiť v baletu? ano - 5 ne - 0
4. Učíš ráda malé děti? ano - 5 ne - 0
5. Prohlížíš si ráda módní časopisy? ano - 5 ne - 0
6. Ráda zařizuješ a zdobíš svůj byt? ano - 5 ne - 0
7. Užíváš ráda "silných slov"? ano - 0 ne - 5
8. Chutela bys být chirurgem? ano - 0 ne - 5
9. Ráda pěstuješ květiny? ano - 5 ne - 0

10. Větu "Muži jsou většinou... doplň jedním z následujících zakončení:

- a) citově primitivní
- b) límf
- c) příjemní
- d) užiteční

a - 0 b - 0 c - 5 d - 5

11. Dokonči následující větu: "Kdyby ženy hrály dominující úlohu v současném světě, byl by ...

- a) vzhůru nohama
- b) království štěstí a harmonie
- c) novým skvělým světem

a - 5 b - 5 c - 5

12. Jaký muž se ti nejvíce líbí:

- a) vysportovaný
- b) intelektualista
- c) krasavec
- d) praktický

a - 5 b - 5 c - 0 d - 5

Rozčluje sa cestujúci:

- Načo máte cestovné poriadky, keď vlaky stále meškajú?!
- A načo by sme mali čakáme, keby šli načas? - sputuje sa železničiar.

* * *

- Kto má veľa peňazí, je šťastný.
- Kto má peknú ženu je tiež šťastný.
- Správne. A kto nemá ani jedno ani druhé, pokojne spáva.

* * *

- "Hedvičko, jsem vážně první, jak tvrdíš, tvůj první?"
- "Ano, můj Jakube. Dneska ano."

* * *

- Moja žena je veľmi chladná.
- Moja ešte žije.

* * *

- "Co se stalo?"
- "Na stanici Staroměstská skočil řákej chlap pod metro."
- "To se divím - já bych skočil na Malostranský, ta je hezčí."

* * *

- Príde mladé dievča k lekárovi a hovorí:
- Pán doktor, mám jedno veľké želanie...
- No prosím...
- Keby ste ma mohli uviesť do pôvodného stavu.

* * *

"Tu starší kuchařku jste hrála bezvadne," povídá režisér ještě nepríliš zkušené herečce.
"Kritika byla příznivá?"
"To ani ne, ale přišlo vám pět nabídek na vedení domácnosti postarším pánum!"

* * *

- Kolko si môžete uložiť mesačne na vkladnú knižku?
- Kolko chceme. Sporitel' ňa nikoho neobmedzuje...

* * *

Pýta sa zákazník hodinára:
- Ako to, že v tom tiká?
- Opravené hodiny predsa musia tikat!
- No áno, ale predtým to bol barometer...

* * *

Sviatý Peter sa vracia z návštavy Zeme.
- Čo je tam nové? - pýta sa Pán Boh.
- Neveselo.
- Čo robia Američania?
- Zbroja a boja sa.
- Čo robia Rusi?
- Zbroja a boja sa.
- A čo robia Poliaci?
- Ani nezbroja, ani sa neboja.
Pobúril sa Pán Boh a skríkol:
- To je národ! Opäť sa spolieha jú na moju pomoc!

MENO VEŠTÍ

MARTIN. Človek s týmto menom býva spravidla štíhly a vysoký, má peknú, súmernu postavu, ale súčasne aj sklon k obezite. Je to obyčajne blondín alebo tmavovlasý s veľkými, šedými alebo dokonca hnédymi očami. Pochádza najčastejšie z mnohotetnej rodiny a veľmi často sa ponáša na matku, zriedkavo na otca. Je to znamenitý odborník a gazda. Má veľmi rád svoje povolanie a obvykle si volí veľmi konkrétnu profesiu, ako je napr. učiteľ, baník, železničiar, stavbár alebo vojak.

Martin je typom človeka vždy pokojného, usmiateho, vtípneho, trošku zlomyselného a ako muž veľmi atraktívneho, hoci nedbá o svoj zovňajšok a eleganciu. Nepatrí k ľuďom, ktorým šťastie príliš praje, avšak svojou tvrdohlavosťou a najmä húzevnatou prácou dosahuje ekonomickú stabilitu a blahobyt. V celom svojom živote máva často rôzne fažkosti a musí bojať s protivenstvami osudu - spravidla úspešne. Možno aj preto že dneškom a nestará sa o zajtrajšok.

Žení sa s trochou nervózou, ľahkomyselou a spoločensky založenou ženou; majú spolu dve a niekedy tri deti, z ktorých najstaršie je chlapec. Najmladšie dieťa, bez ohľadu na pohlavie, vzbudzuje v ňom obrovské city a je schopný urobiť preň všeľko. V podstate Martin je dobrým, pozorným manželom a starostlivým otcom, ktorý sa snaží zabezpečiť deťom vzdelanie a vôlebu budúcnosť. Občas sa stáva, že kdeši po tridsiatke máva menšiu autonehodu, ktorá sa však preňho končí šťastne. Po štyridsiatke začína choršťaveť, najčastejšie na žlčník alebo pečeň. Najšťastnejšie obdobie jeho života pripadá medzi 45. a 50. rokom. Je zaujímavé, že viacerí Martinovia sa po štyridsiatke náhle rozhodnú doplniť si vzdelanie. Všeobecne dá sa povedať, že žijú dlho a v blahobute, ako v rozprávke. Nie je to však úplná pravda. Nikdy nie sú úplne šťastní. Svoje starosti sa snažia zahľať dodatočnou prácou, ktorú najčastejšie vykonávajú osamote. Takí už sú. (β)

SNÁŘ

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodí podívat se občas do snáře? Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy, zdálo se vám o:

Kmotrovi - dar; být jím - nové povinnosti.

Kněži - obdržíš čestné postavení.

Knize: čisti v ní - čest a moudrost; učiti se z ní - získáš uznání; koupiti ji - dozvívši se novinky; darem obdržeti - příjemná zpráva; vázati viděti - tvůj blahobyt se zvyšuje; páliti viděti - ztratíš přátele.

Knihovně - potřebujes dobré rady; vlastnit ji - plíš dosáhneš cíle.

Kopcovité krajině - bez velkých potíží získáš úspěch.

Kocourovi bílému, strakatému - žhavá láska; černém - žárlivost.

Kočáru: jeti v něm - dosáhneš cíle svých přání; vystupovati z něho - ztráta majetku nebo cti.

Kočce - budeš obelstěn; být od ní kousnut, poškrábán - nesnáze, obtíže; černé - neštěstí; krmili ji - budeš nevděkem odměněn; hráti si s ní - důvěřuješ príliš zálužným lidem; jísti ji - rozvrat manželství; uhodit nebo zabít ji - zločinec bude činen neškodným; mnoho jich kolem sebe míti - jsi obklopen nevěrnými přáteli nebo sluhy; vřískati je slyšet - nepříjemné příhody.

Kočičí kožešině - dostaneš zpět ztracený majetek.

Koberci - musíš něco ukryt; rozvinout ho - rozkoš, radost.

Kobylce zelené - bezstarostné časy nastanou.

Kohoutovi kokrhajícim - budeš oblíben u druhého pohlaví; snášejúcim vejce - neočekávané dědictví; chytati ho - upadneš do hádky; bojujúcim - válka, těžké doby.

VÝSLEDKY

60-30 bodů: Jsi veľmi ženskou osobou. Raději se dás vést mužom, než abys ho řídila. Charakterizuje tě umírenosť a zdrženlivosť v projevovaní citů, názorů a postojuj.

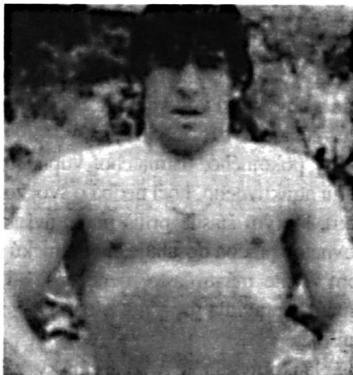
Pracovitost ti usnadňuje kontakty s okolím, především blízkým. Chtěla bys být na všechno v životě připravena. Domácnost a rodina ti naplňují život a dávají satisfakci. Tvůj vztah k mužům je pozitivní. Ráda se líbíš, ale snažíš se nepřehánět.

25-0 bodů: Máš značný pocit nezávislosti od mužů a od svého okolia vůbec. Jsi si jista svou ženskou silou a máš pocit převahy nad muži. Přes řadu "dámských úspěchů" nemůžeš o sobě říci, že jsi opravdu šťastná.

Chceš vést takový život, jaký tradičně náležel mužům. Úspěch v práci, ve společenském životě, útěk od domova - to jsou typicky mužské způsoby života. Tvůj ženský charakter se omezuje pouze na zevnějšek. Pomysli, je v tom asi kousek pravdy.

STÁVA SA - STALO SE...

NESLÁVNY HRDINA. Bol miláčikom miliónov futbalových fanúšikov nielen v rodnej Argentíne, ale na celom svete. Futbalovým hrdinom sa stal už pri svojom prvom štarte na majstrovstvách sveta pred dvanásťmi rokmi.

Tohtoročný svetový šampionát bol už jeho štvrtým. Namiesto toho, aby sa opäť stal oslavovaným hlavným aktérom úspechu argentínskych futbalistov, zistili už užívanie drog, presnejšie, nedovolených povzbudzujúcich prostriedkov. Diego Armando Maradona, ktorý sa v posledných rokoch stal objektom nejedného škandálu, neprestal vo svojom výstrednom spôsobe života. A hoci ho po vylúčení z účasti na MS '94 vitali vo vlasti davy zaslepených fanúšikov ako hrdinu, je to neslávne hrdinstvo. - *Mohol byť navždy zlatým písom zapísaný medzi velikánov história futbalu*, - povedal oňom slávny Pelé. - *Dnes už nemá čo robiť na ihrisku. Bol by totiž zlým vzorom pre mládež*, - dodal.

* * *

NEBEZPEČNÁ POVĚRČIVOST. Jednoho tříasedmdesátnásobného Číňana a jeho o tři roky mladší ženu z malé vesnice ve středočínské provincii Chu-pej dlouho trápily zdravotní problémy jednoho z jejich synů. Neviděli jiné řešení než požádat o radu místního čaroděje. Na chvíli zavřel oči a přemýšlel. Pak řekl, že oba manželé mají před sebou ještě dalších třicet let života a právě jejich "uhý kořinek" zkracuje pozemskou pouť nemocného syna. Několik dnů po návštěvě čaroděje manželé spáchali sebavraždu, aby darovali život synovi.

* * *

NEUSTÚPI. Kedysi sexsymbol, dnes päťdesiatdeväťročná ochrankyňa zvierat a bojovníčka

proti ich týraniu a kynoženiu. - *Je to vrchol, čo si človek dovoľuje voči zvieratám*, - hovorí. - *Tie úbohé stvorenia sa nedokážu nijako brániť, i keď nejedno z nich je oveľa lepšie ako mnohí z nás*, - dodáva Brigitte Bardotová, ktorá o rok oslaví šesdesať.

Jej kampane proti nosenie kožuší, lovcom, pokusom na živých zvieratách sú už známe na celom svete. - *Kým žijem, neustúpim zo svojej pozície*, - vyhlásila nedávno. Na fotografii: Brigitte Bardotová so svojimi chránencami

* * *

TICHO, RÝŽE SPÍ. V Japonsku bola silně osvětlená jedna autostráda, kde docházelo k dopravním nehodám. Majitelé sousedních rýžových polí si stěžovali, že tímto světem je rýže na jejich polích rušená ze spánku. Jejich náruku však nebylo dbáno. A rýže na polích opravdu hynula. Došlo k soudnímu procesu, který vyhráli rolníci. Jejich advokáti se u soudu dovolávali indického učence Sira Jagadise Bosea, který vydal několik spisů o citlivosti a spánku rostlin.

* * *

NOVÁ KRÁĽOVNA MÓDY. Claudia Schifferová, Naomi, Linda Evangelista a ďalšie, traste sa! Na módnjej scéne sa zjavujú nové a nové tváre. Jedna krajšia a pôvabnejšia ako druhá. Šestnásťročná Brandi vrah predčí všetky. Pre sezónu jesennú '94 - zimu '95 bude exkluzívnu topmodelkou Coco Chanel. Krásna a sebavedo-

tá žena ztrácela výrazne na své hmotnosti - někdy i celý kilogram.

* * *

ŠTEDRÝ SNÚBENEC. Volá sa Honey Fitz, je to prepychová loď s veľkou hornou palubou. Kajuty má obložené mahagónovým drevenom a jej domovským prístavom je New York. David Copperfield ju kúpil svojej snúbenici Claudii

Schifferovej. Claudia sice nedávno dala na otázku o termíne sobáša vyhýbavú odpoveď, no Honey Fitz zostane aj v prípade rozchodu jej majetkom. Zatiaľ je však na lodi častejšie David sám. A keď mu je už dlhý čas, zatelefonuje svojej milej. Na fotografii: Claudia a David

* * *

ZHYPNOTIZOVAL LISTONOŠE. O červenokosteckém parapsychologovi a lidovém lečiteľi Břetislavu Kafkovi dodnes kolují rozličné historky. Nechal prý chodit své médium po námestí a také mu dopomohol k tomu, že tento muž vůbec nemusel jít na vojnu. Kafka vždy zhypnotizoval listonoshe tak, že mu nikdy nedonesl povolávací rozkaz. Také prý pomocí svých telepatických schopností B. Kafka na dálku pomáhal za druhé svetové války parašutistům, kteří se ukryvali ve východních Čechách.

* * *

PORNOMATKA. - *Moja manželka nemá právo vychovávať ďalej nášho syna Ludwiga Maximiliana*, - vyhlásil nedávno pred zmierovačím súdom americký sochár Jeff Koons na adresu svojej ženy Ilony Stallerovej, známej pornoherečky s umeleckým menom Cicciolina. - *Tým,*

má Brandi sa narodila v New Yorku, otec je Sicilčan, mama Portoričanka. Žijú v Tampe, meste vzdialom 400 km od Miami na Floride. Je 174 cm vysoká a jej miery sú 93-53-88. Má zelené oči a gaštanové vlasy. Má rada zvieratá. Ako modelka chce byť jednotkou a potom hodlá presiedlať na hereckú dráhu. Čo poviete, má na to? Ešte pre úplnosť: jej celé meno je Brandi Quinonesová...

* * *

POHYB PŘEDMĚTŮ. Kolem nás je ještě dosť neprobádaných věcí. Jednou ze záhad je i televize - pohyb předmětů ovlivňovaný myšlenkami člověka. V Čechách se těžmo pokusům věnoval např. Dr. Zdeněk Rejdák. Experimentoval dokonce se známou N.S. Kulaginovou. Pohybovala nejen stříškou kompasu, krabičkou zápalek, jednodivými sirkami, nýbrž i vlastním Rejdákovým zlatým prstenem. Při pokusech prý

že sa rozhodla znova nakrúcať pornofilmy, nemá morálne právo... - dodal rozhorčene triadsatdeväťročný umělec, ktorý si za tri roky manželstva s výstrednou blondínkou užil viac než dosť.

- *Som zrozená pre sex a ten mi spôsobuje najväčšie potešenie*, - oponovala "hviezda" s nevinným úsmevom.

Ktorýsi novinár zistil, že Cicciolina sa pokúšala zviest svojho advokáta Davida Saxeho. Vraj preto, aby sa lepšie snažil. Kto vie, ako sa bude vyvíjať to rozkošné chlapčiatko pod výchovným vplyvom svojej podarenej mamičky...

Nová Belá

Jurgošov

NAŠE DYCHOVKY V KREMPACHOCH

Podvlnk

Fridman

Krempachy

Vyšné Lapše

Foto: J. Pivočarčík a J. Šternogága

Pohľad na arkádové nádvorie topoľčianskeho zámku (okr. Nitra)

DRUKARNIA

WYKONUJE WYSOKIEJ JAKOŚCI, SZYBKO
I PO UMIARKOWANYCH CENACH m.in.:

FOLDERY, KATALOGI, PROSPEKTY, SKRYPTY,
ETYKIETY, BIULETYNY, AKCYDENSY, ULOTKI

PONADTO PROPONUJEMY USŁUGI W PEŁNYM ZAKRESIE:

PRZYGOTOWALNI OFFSETOWEJ
INTROLIGATORNI - ZSZYWANIA BROSZUROWEGO
KOMPUTEROWEGO SKŁADU TEKSTÓW I GRAFIK
SITODRUKU

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

Biuro Zarządu Głównego TSKCiS 31-150 Kraków, ul. św.Filipa 7/4 tel./fax 34-11-27